

Kaksoisuhriutumisen kokemuksia ja katteettomia lupauksia

Kokemukset parisuhdeväkivallasta ja ulkopuolisten reaktioista suhteessa valtiollisiin lupauksiin

Eija Eronen

Tampereen yliopisto

Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö

Sosiaalipolitiikka

Pro gradu -tutkielma

Marraskuu 2014

TIIVISTELMÄ

TAMPEREEN YLIOPISTO

Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö

ERONEN, EIJA: KAKSOISUHRIUTUMISEN KOKEMUKSIA JA KATTEETTOMIA LUPAUKSIA. Kokemukset parisuhdeväkivallasta ja ulkopuolisten reaktioista suhteessa valtiollisiin lupauksiin

Pro gradu -tutkielma, 107 s., 16 liites.

Ohjaaja: Ritva Nätkin

Sosiaalipolitiikka

Marraskuu 2014

Tämä kvalitatiivinen tutkimus käsittelee naisten kokemuksia parisuhdeväkivallan uhrina olemisesta ja reaktioista, joita ulkopuoliset ovat kohdistaneet heihin. Tutkimuksen lähtökohta on huoli siitä, että ulkopuolisten reaktiot saattavat joissakin tapauksissa saada aikaan kokemuksia kaksoisuhriutumisesta. Näin ollen selvitän, ovatko ulkopuolisten reaktiot johtaneet kaksoisuhriutumisen kokemuksiin. Lisäksi käsittelen naisten kokemuksia suhteessa valtiollisiin lupauksiin. Tarkoitan näillä lupauksilla ensinnäkin säädöksiin, poliittisiin ohjelmiin ja kansainvälisiin sopimuksiin kirjattuja sitoumuksia valtiollisesta huolenpidosta. Toisekseen viitataan niillä sekä sukupuolisopimukseen että universalismin ideaan, sillä nekin pitävät sisällään kansalaisille luvattuja oikeuksia. Tutkimuksen teoreettinen perusta nojautuu väljästi paitsi sukupuolistuneen väkivallan tutkimukseen myös hyvinvointivaltion ja sen instituutioiden tutkimukseen. Keskeisin päämääräni on tavoittaa, kuvata ja tehdä näkyväksi parisuhdeväkivallan uhreiksi joutuneiden naisten kokemuksia.

Tarkastelen naisten kokemuksia eksistentiaalisen fenomenologian tulokulmasta. Tutkimuksen aineisto koostuu kahdeksan (N=8) parisuhdeväkivallan uhriksi joutuneen naisen syvähaastatteluista. Haastattelin kerran jokaista informanttia. Haastattelutaltioinneista muodostui yhteensä 322 sivun laajuinen tekstiaineisto (fontti 11, rivinväli 1,15). Aineisto analysoitiin hyödyntäen Juha Perttulan (1995) Amedeo Giorgin (1985a, 1985b) fenomenologisesta analyysimetodista tekemää sovellusta.

Tutkimustulosten mukaan kokemukset väkivallan uhrina olemisesta vaikuttivat useiden naisten elämään paitsi voimakkaasti myös pitkän aikaa. Joissakin tapauksissa ulkopuolisten reaktiot näyttivät johtaneen kaksoisuhriutumisen kokemuksiin. Vaikutti siltä, että valtiolliset lupaukset tulivat lunastetuiksi parhaiten siellä, missä parisuhdeväkivaltaa oltiin totuttu käsittelemään. Naiset kokivat tulleen autetuiksi erityisesti turvakodeissa, yksilökeskusteluissa ja vertaistukiryhmissä. Vastaavasti lupauksia rikkoutui pääasiassa niissä paikoissa ja niiden henkilöiden vaikutuksesta, joiden toiminta ei fokusoitunut väkivaltaproblematiikkaan. Naiset kokivat kohtaamattomuutta toiveidensa ja erityisesti sosiaaliviranomaisten ja poliisin toiminnan välillä. Näytti siltä, että valtiolliset lupaukset eivät taanneet tasa-arvon toteutumista avun hakemisen ja saamisen suhteen. Tämän tutkimuksen tulosten avulla voidaan ymmärtää parisuhdeväkivallan dynamiikkaa naisten näkökulmasta. Niitä on mahdollista hyödyntää myös parisuhdeväkivallan uhreille kohdennettujen palveluiden suunnitteluun ja kehittämiseen.

Asiasanat: parisuhdeväkivalta, eksistentiaalinen fenomenologia, kokemus, valtiolliset lupaukset, universalismi

ABSTRACT

UNIVERSITY OF TAMPERE

School of Social Sciences and Humanities

ERONEN, EIJA: THE EXPERIENCES OF DOUBLE VICTIMIZATION AND THE EMPTY PROMISES. The experiences about intimate partner violence and outsiders' reactions in relation to the promises of the state

Master's Thesis, 107 p., 16 pages of appendices

Supervisor: Ritva Nätkin

Social Policy

November 2014

This qualitative study handles women's experiences about being the victim of intimate partner violence and reactions which outsiders have directed to them. The focus of the study is in outsiders' reactions towards women victims of violence. Concern is that in some cases these reactions may lead to the experiences of double victimization. I clarify whether outsiders' reactions have led to the experiences of double victimization. In addition, I handle women's experiences in relation to the promises of the state. Firstly, the covenants written in statutes, political platforms and international agreements are the promises of the state. Secondly, the idea of universalism and gender contract are them, because they include rights promised for citizens. The theoretical basis of the study rests broadly on the researches about gendered violence, welfare state and the institutions of the welfare state. My purpose is to reach, describe and make visible the experiences of women victims of intimate partner violence.

I examine women's experiences from the perspective of existential phenomenology. The data of the study consists of the in-depth interviews of eight (N=8) women victims of intimate partner violence. I interviewed once each respondent. The recorded interviews formulated the text data, which total extent was 322 pages (font 11, spacing 1,15). The data was analyzed by the phenomenological analysis method developed by Amedeo Giorgi (1985a, 1985b) and applied by Juha Perttula (1995).

According to the research results the experiences about being the victim of intimate partner violence had powerful and long-term effect on many women's lives. In some cases, outsiders' reactions seemed to lead to the experiences of double victimization. It seemed that the promises of the state were redeemed best where violence is used to handle. Women experienced they have been helped especially in domestic violence shelters, individual discussions and peer support groups. Correspondingly, they got broken mainly in such places and from the effect of the people whose action didn't focus on the problematics of violence. Especially, women experienced mismatch between their wishes and actions of social authorities and police. It seemed that the promises of the state didn't ensure equality regarding seeking and getting help. The research results can be used to understand the dynamics of intimate partner violence from women's viewpoint. In addition, they can be used in planning and development of services for victims of intimate partner violence.

Key words: intimate partner violence, existential phenomenology, experience, the promises of the state, universalism

SISÄLLYSLUETTELO

1. JOHDANTO	1
2. NÄKÖKULMIA PARISUHDEVÄKIVALTAAN	6
2.1 Väkivallan sukupuolistuneisuus	6
2.2 Väkivallan nimiä	8
2.3 Väkivallan numeroita	12
2.4 Väkivallan intiimiys	16
2.5 Väkivallan uhrina	19
3. NÄKÖKULMIA VALTIOLLISIIN LUPAUKSIIN	21
3.1 Valtiolliset lupaukset ja kaksoisuhriutuminen	21
3.2 Kirjaamattomia lupauksia	23
3.2.1 Universalismin idea	23
3.2.2 Suomalaisia sukupuolisopimuksia	25
3.3 Kirjattuja lupauksia	28
3.4 Lupaukset institutionaalisissa ja professionaalisissa käytännöissä	32
3.5 Lupaukset auttamis- ja viranomaistyön arjessa	34
4. TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN	38
4.1 Tutkimustehtävät	38
4.2 Metodologiset ja filosofiset lähtökohdat	38
4.3 Esiymmärryksenä	41
4.4 Aineisto	44
4.5 Tutkimuseettisiä huomioita	46
4.5.1 Sensitiivisen tutkimusaiheen etiikka	46
4.5.2 Luottamuksellisuus, salassapito ja anonymiteetti	48
4.6 Syvähaastattelu aineistonkeruumenetelmänä	49
4.7 Fenomenologinen analyysi	51
4.7.1 Tulosten esittäminen	53
5. VÄKIVALTAINEN PARISUHDE, ERO JA ULKOPUOLISTEN REAKTIOT	55
5.1 Kokemuksia väkivaltaisesta parisuhteesta	55
5.2 Ulkopuolisten reaktiot väkivaltaisen parisuhteen aikana	60
5.3 Parisuhteesta irtaantumisia ja kohtaamisia ulkopuolisten kanssa	64
5.4 Kokemuksia väkivallan loputtua	70
5.5 Yleinen merkitysverkosto	72
6. KAKSOISUHRIUTUMISEN KOKEMUKSIA, KATTEETTOMIA LUPAUKSIA?	75
6.1 Väkivallan tuottamia uhriutumisia	75

6.2 Valtiollisten lupauksen paradokseja.....	79
6.3 Rikottuja ja pidettyjä lupauksia	83
6.4 Kuka uhriutuu uudestaan?	85
7. LOPUKSI.....	88
7.1 Tutkimuksen luotettavuuden arviointi.....	88
7.2 Jatkotutkimus- ja kehitysehdotukset.....	92
LÄHTEET	96
LIITTEET.....	108
Liite 1. Haastattelun esittelykirje.....	108
Liite 2. Tutkimuslupahakemus KRIS-Tampere ry:lle	109
Liite 3. Tutkimuslupahakemus Setlementtiyhdistys Naapuri ry:lle.....	110
Liite 4. Haastattelulupahakemus	111
Liite 5. Aineiston käytöstä	112
Liite 6. Haastattelun toteutus	113
Liite 7. Analyysin vaiheet	114
Liite 8. Taulukko 5. Yleinen merkitysverkosto: parisuhdeväkivallan uhrina oleminen ja ulkopuolisten reaktiot naisten kokemana	122

TAULUKOT

<i>Taulukko 1.</i> Naisiin kohdistuvan väkivallan yleisyyden vertailu Suomen ja EU:n keskiarvon välillä	14
<i>Taulukko 2.</i> Naisiin kohdistuvan väkivallan yleisyys Suomessa ja Ruotsissa	15
<i>Taulukko 3.</i> Analyysin vaihe 1: Yksilökohtaisen merkitysverkoston analyysi Giorgin (1985a, 1985b) ja Perttulan (1995) mukaan	51
<i>Taulukko 4.</i> Analyysin vaihe 2: Yleisen merkitysverkoston analyysi Giorgin (1985a, 1985b) ja Perttulan (1995) mukaan	52

1. JOHDANTO

Käsittelen pro gradu -tutkielmassani naisiin heteroseksuaalisissa parisuhteissa kohdistuvaa väkivaltaa. Olen erityisen kiinnostunut reaktioista, joita ulkopuoliset kohdistavat parisuhdeväkivallan uhreiksi joutuneisiin naisiin. Käsitän, että ulkopuolisia ovat kaikki ihmiset, jotka kohtaavat parisuhdeväkivallan uhreja. Heitä ovat ne auttamistyön ammattilaiset ja viranomaiset, jotka kohtaavat uhreja työnsä puitteissa. Lisäksi heitä ovat esimerkiksi uhrien perheenjäsenet, tuttavat ja ystävät. Lähtökohtani on huoli siitä, että ulkopuolisten reaktiot saattavat joissakin tapauksissa saada aikaan kokemuksia kaksoisuhriutumuksesta. Kaksoisuhriutuminen viittaa yhtäältä väkivallan uhriksi joutumiseen ja toisaalta uhrin kokemaan sivuutetuksi ja ulossuljetuksi tulemiseen (kts. McWilliams 1998, 140; Perttu 1999, 31). Tämän tutkimuksen lähtökohta perustuu käsitykseeni siitä, että parisuhdeväkivallan seurauksia ei välttämättä tunnisteta eikä tunnusteta riittävän hyvin. Tiedetään, että parisuhdeväkivallan uhreiksi joutuneet naiset eivät ole aina olleet tyytyväisiä siihen, miten viranomaiset ja auttamistyön ammattilaiset ovat kohdelleet heitä (Hoff 1990, 230; Heiskanen & Piispa 1998, 29–30; Nyqvist 2001, 168–171; Ojuri 2004, 158–162).

Tarkastelen naisten kokemuksia parisuhdeväkivallasta ja ulkopuolisten reaktioista eksistentiaalisen fenomenologian tulokulmasta. Eksistentiaalinen fenomenologia merkitsee tässä tutkimuksessa laaja-alaista filosofista ja metodologista viitekehystä. Käsitän, että ihmisten kokemukset voivat pitää sisällään merkittävää tietoa. Tätä tietoa on mahdollista tavoittaa, sillä ihmiset kykenevät paitsi kokemaan myös ilmaisemaan kokemuksiaan. Pyrin eksistentiaalis-fenomenologiseen lähestymistavan periaatteiden mukaisesti pääsemään mahdollisimman lähelle parisuhdeväkivallan uhreiksi joutuneiden naisten kokemusmaailmoja (kts. Perttula 2000, 429). Koetan kuvata heidän kokemuksiaan mahdollisimman puhtaasti. Eksistentiaalis-fenomenologiseen lähestymistapaan sisältyy kuitenkin myös ymmärrys siitä, että kokemusten täydellinen deskriptio on mahdotonta. Näin ollen pidän niiden puhdasta kuvaamista tavoitteena, en metodologisena vaatimuksena. (Kts. mt.)

Peilaan parisuhdeväkivallan uhreiksi joutuneiden naisten kokemuksia valtiollisiin lupauksiin. Osa näistä lupauksista on kirjattu säädöksiin, poliittisiin ohjelmiin ja kansainvälisiin sopimuksiin (Metteri 2012, 33, 36). Osaa niistä taas ei ole kirjattu minnekään. Käsitän, että universalismin idea

on yksi merkittävimmistä kirjaamattomista lupauksista. Pohjoismaisiin hyvinvointivaltioihin liitetyt universalismin idean mukaiset periaatteet lupaavat, että jokaisella on oikeus riittävään huolenpitoon. Suomalaisen sosiaalipolitiikan on useassa yhteydessä todettu mukailevan universalismin periaatteita, jotka painottavat muun muassa kaikille suunnattujen sosiaalietuuksien ja -palveluiden merkitystä. (Mm. Esping-Andersen & Korpi 1987, 42–43; Anttonen & Sipilä 2000, 149.) Vaikka universalismin eetos on viime vuosikymmeninä alkanut väistyä suomalaisesta sosiaalipolitiikasta (Anttonen & Sipilä 2000, 271–272), juuri sen mukaisilla periaatteilla on keskeinen merkitys siinä, että kansalaiset odottavat saavansa julkiselta vallalta huolenpitoa sitä tarvitessaan (Metteri 2012, 38).

Valtiolliset lupaukset saavat aikaan odotuksia, joita esimerkiksi 1990-luvun laman aikaiset hyvinvointipoliittiset leikkaukset (Anttonen & Sipilä 2000, 89–94) saattoivat madaltaa. Vaikka monet näistä leikkauksista jäivät pysyviksi osiksi kansallista sosiaalipolitiikkaa (mt., 94), odotukset huolenpidosta ovat tuskin kadonneet minnekään. Esimerkiksi vuonna 1995 toteutettu perusoikeusuudistus kohensi Suomen kansalaisten perusoikeuksien tasoa huomattavasti (Sakslin 1999). Tämä yksilön subjektiivisia oikeuksia parantanut uudistus saattoi antaa lupauksia valtiollisesta turvasta ja huolenpidosta laman aikaisesta julkistalouden heikentymisestä huolimatta. Mikäli nämä lupaukset ovat kestäviä, kaksoisuhriutumisen mahdollisuutta koskeva huoleni on monilta osin aiheeton. Kaksoisuhriutumisen kokemukset sen sijaan asettuisivat voimakkaaseen ristiriitaan valtiollisten lupauksen kanssa.

Nojaudun valtiollisia lupauksia käsitellessäni jossain määrin hyvinvointivaltion ja sen instituutioiden tutkimuksen piirissä tuotettuihin teorioihin. Näin ollen tutkimukseni kiinnittyy löyhästi tähän tutkimusperinteeseen. Tutkimukseni sijoittuu väljästi myös sukupuolistuneen väkivallan tutkimuksen piiriin. Sukupuolistuneen väkivallan tutkimus koostuu useista verraten itsenäisistä osa-alueista. Näistä osa-alueista laaja-alaisimman tradition muodostaa feministinen väkivaltatutkimus. Lisäksi sukupuolistuneen väkivallan tutkimuksen piiriin voidaan liittää osia kriittisestä miestutkimuksesta. Sukupuolistuneen väkivallan tutkimusta on myös sellainen lapsiin kohdistuvaa väkivaltaa käsittelevä tutkimus, jossa sukupuoliella on keskeinen merkitys analyysin toteutuksessa. (Keskinen 2005, 16.) Tämä tutkimus perustuu erityisesti feministiseen väkivaltatutkimukseen.

Viittaan käsitteellä *väkivallan sukupuolittuneisuus* väkivallan tekemisen epäsymmetriseen jakautumiseen sukupuolten välillä. Sen sijaan *väkivallan sukupuolittuneisuudella* tarkoitan

sukupuolten välisiä eroja siinä, millä tavoilla väkivaltaa tehdään, koetaan, tulkitaan, selitetään, tuomitaan tai arvostetaan (Nikunen 2005, 40–41; Näre & Ronkainen 2008, 14–15). Olen käsitteellistänyt tutkimani ilmiön parisuhdeväkivallaksi. Samasta ilmiöstä on käytetty muun muassa perheväkivallan ja lähisuhdeväkivallan käsitteitä. Perheväkivallan käsite ei kuitenkaan tavoita kovinkaan hyvin parisuhteen osapuolten välisen väkivallan todellisuutta. Enemmänkin se laajentaa väkivallan koskemaan koko perhettä ja häivyttää uhrin ja tekijän väliset suhteet. Vaikka väkivalta on koko perheen yhteinen ongelma, perhe ei kollektiivina käyttäydy väkivaltaisesti tai uhriudu. (Mm. Mooney 1996, 204; Hearn 1998, 29.)

Lähisuhdeväkivallan käsitteen piiriin kuuluu läheisissä ihmissuhteissa tapahtuva väkivalta. Se kuvaa paitsi parisuhdeväkivaltaa myös esimerkiksi lapsiin kohdistuvaa tai sisarusten välistä väkivaltaa. Näin ollen parisuhdeväkivallan käsite kuvaa täsmällisemmin tutkimani ilmiötä, vaikkei sekään ota kantaa väkivallan osapuolten sukupuoliin. Suomen kieleen ei ole vakiintunut sukupuolen huomioivaa käsitettä, vaan sukupuolineutraali perheväkivallan käsite on varsin yleisessä käytössä. Tämä käsitteellinen valinta eroaa perustavanlaatuisesti esimerkiksi muissa Skandinavian maissa tehdyistä ratkaisuista. Norjassa ja Ruotsissa käyttöön on vakiintunut muun muassa termi *kvinnomisshandel* – naisiin kohdistuva pahoinpitely. Mainittakoon myös, että englannin kielessä ovat käytössä termit *wife abuse*, *wife battering* ja *violence against women*. (Ruuskanen 2005, 11.)

Puhun systemaattisesti parisuhdeväkivaltaa kokeneista naisista sen uhreina. He ovat rikosten uhreja, joilla on oikeus siihen, että heidän uhritensa tunnustetaan. Olen tehnyt tämän käsitteellisen valinnan tietoisena siitä, että uhriuden on usein ajateltu kuvaavan avuttomuutta ja passiivisuutta. Uhriksi nimeämistä on vältelty, sillä sen on koettu leimaavan parisuhdeväkivaltaa kokeneen naisen heikoksi toimijaksi. (Mm. Kelly 1988, 163–165.) Olen kuitenkin parisuhdeväkivallasta väitelleen Marita Husson (2003, 57) kanssa samaa mieltä siitä, että uhrius ja selviytyminen eivät ole keskenään vastakkaisia subjektipositioita. Subjekti voi olla samanaikaisesti sekä vahva että heikko, ja se voi uhriutua ja selviytyä yhtäaikaaisesti. Uhriutumisen ja selviytymisen kokemukset voivat esiintyä samanaikaisesti tai vaihdella nopeasti tilanteittain. Lisäksi on huomioitava, että uhriksi nimeämisessä on aina kyse myös siitä, kenen kärsimyksille halutaan antaa arvoa. Voi olla, että väkivallan tekijäkin kokee olevansa uhri – ja voi myös olla, että hänet nimetään sellaiseksi. (Nikunen 2005, 43.)

Naisiin kohdistuva parisuhdeväkivalta on jo yleisyytensä perusteella vakava yhteiskuntapolitiittinen ongelma. Suomalaisnaisiin kohdistuvan väkivallan yleisyyttä kartoittaneen tutkimuksen tulokset

osoittavat, että 22 % parisuhteessa elävistä naisista on joutunut nykyisen puolisonsa tekemän fyysisen tai seksuaalisen väkivallan tai niillä uhkaamisen uhriksi. Lisäksi 40 % kaikista 15 vuotta täyttäneistä naisista on jossakin vaiheessa elämäänsä kokenut miehen tekemää väkivaltaa. (Heiskanen & Piispa 1998, 11.) Naisiin kohdistuva väkivalta on paitsi valitettavan yleinen myös valtioiden väliset rajat ylittävä ilmiö. Ruotsalaisnaisista 11 % on kokenut fyysistä tai seksuaalista väkivaltaa tai niillä uhkaamista nykyisen puolisonsa taholta. Sen sijaan peräti 46 % ruotsalaisista naisista on 15 vuotta täytettyään joutunut miehen tekemän väkivallan uhriksi. (Lundgren, Heimer, Westerstrand & Kalliokoski 2002, 84–86.)

Naisiin kohdistuvan väkivallan yleisyyttä kuvaavien tutkimustulosten perusteella kansallinen, hyvin nuori parisuhdeväkivallan tutkimustraditio hämmästyttää. 1980- ja 1970-luvuilla aihepiirin tutkimuksia julkaistiin harvalukuisesti ja satunnaisesti. Näistä esimerkkinä mainittakoon Teuvo Peltoniemen (1984) perheväkivaltaa käsittelevä tutkimus. Parisuhdeväkivallan tutkimusta alettiin työstää laajemmin vasta 1990- ja 2000-luvuilla. Samoihin aikoihin Stakesissa toteutettiin laaja-alainen väkivaltatyön kehittämiseen ja tiedottamiseen kohdistunut projekti (Naisiin kohdistuvan väkivallan ehkäisyprojekti 1998–2002). Tutkimustyössä tapahtui merkittävä edistysaskel Suomen Akatemian myönnettyä rahoituksen erinäisille valtaan, väkivaltaan ja sukupuoleen keskittyneille tutkimushankkeille (Valta, väkivalta ja sukupuoli-tutkimusohjelma 2000–2003). Kansallinen väkivaltatutkimus on edistynyt huomattavasti varsin lyhyessä ajassa. Näin ollen myös heteroseksuaalisissa parisuhteissa tapahtuvaa väkivaltaa käsittelevää tutkimuskirjallisuutta (mm. Husso 2003; Ojuri 2004; Flinck 2006; Lindholm 2008) on jo julkaistu melko runsaasti.

Parisuhdeväkivallan uhreiksi joutuneiden naisten kokemusten tutkimiselle on kuitenkin edelleen tilausta paitsi yhteiskuntapolitiikan myös väkivaltatutkimuksen kentällä. Parisuhdeväkivaltaa ja ulkopuolisten reaktioita koskevien kokemusten peilaaminen valtiollisiin lupauksiin on itse asiassa varsin vieras aihe kansallisen väkivaltatutkimuksen alueella. Ensinnäkin suomalainen väkivaltatutkimus on toistaiseksi jättänyt auttamistyön ammattilaisten ja viranomaistahojen käytäntöjen analyysin varsin vähäiselle huomiolle (kts. kuitenkin mm. Nyqvist 2001; Keskinen 2005; Hautanen 2010). Toisekseen parisuhdeväkivallan uhreiksi joutuneiden naisten sosiaalisten verkostojen jäsenten toimintaan ei ole kiinnitetty kovinkaan paljoa huomiota. Parisuhdeväkivallan uhreiksi joutuneiden naisten kokemuksia ei tietävästi ole peilattu siihen, minkälaisia valtiollisia lupauksia heille on annettu. Viimeiseksi nostan esiin sen, että fenomenologista metodologiaa ei ole juurikaan hyödynnetty kansallisessa sosiaalitieteellisessä, parisuhdeväkivaltaa käsittelevässä tutkimuksessa.

Tämän tutkimuksen keskeisin tavoite on saavuttaa, kuvata ja tehdä näkyväksi parisuhdeväkivallan uhreiksi joutuneiden naisten kokemuksia. Siten tutkimuksellani on myös yhteiskuntapoliittinen tarkoitus. Mahdolliset kaksoisuhriutumisen kokemukset ovat sidoksissa ulkopuolisten reaktioihin, ja näitä reaktioita voi aina muuttaa. Tiedon tuottaminen koetuista reaktioista ja niihin liitetystä merkityksistä voi mahdollistaa parisuhdeväkivallan ja sen seurausten tunnistamiseen ja tunnustamiseen liittyviä muutoksia. Lisäksi naisten kokemusten kontekstointi valtiollisiin lupauksiin voi paljastaa yhteiskuntapoliittisesti merkittäviä seikkoja. Se voi yhtäältä nostaa esiin kipupisteitä, joissa lupaukset ovat rikkoutuneet. Toisaalta se voi osoittaa kohtia, joissa lupaukset ovat tulleet täytetyiksi.

Luvussa kaksi käsittelen parisuhdeväkivaltaa eri näkökulmista. Luvussa kolme tarkastelen valtiollisia lupauksia. Erittelen yhtäältä lupauksia, joita ei ole kirjattu minnekään ja toisaalta säädöksiä, poliittisia ohjelmia ja kansainvälisiä sopimuksia, joihin on kirjattu kansalaisille annettuja lupauksia. Tarkastelen myös institutionaalisia ja professionaalisia käytäntöjä sekä viranomais- ja auttamistyön arkeen liittyviä tekijöitä. Luvussa neljä keskityn tämän tutkimuksen toteutuksen kuvaamiseen. Käyn lävitse myös tutkimuksen filosofiset ja metodologiset lähtökohdat. Luvussa viisi esitän ne tutkimustulokset, jotka perustuvat ainoastaan fenomenologiseen analyysiin. Luku pitää sisällään myös yleisen merkitysverkoston, joka käsittää nämä tutkimustulokset tiivistetyssä muodossa. Luvussa kuusi tarkastelen paitsi analyysiin myös tulkintaan ja teoriaan sitoutuvia tutkimustuloksia. Lisäksi käyn dialogia tämän tutkimuksen tulosten, aiemman tutkimuksen ja valtiollisten lupausten välillä, kiteytän keskeisimmät tutkimustulokset sekä pohdin niiden merkitystä. Päätän tutkielman lukuun seitsemän, jossa arvioin tutkimuksen luotettavuutta ja esitän jatkotutkimus- ja kehitysehdotuksia.

2. NÄKÖKULMIA PARISUHDEVÄKIVALTAAN

2.1 Väkivallan sukupuolistuneisuus

Kyvyt ja mahdollisuudet tehdä väkivaltaa ovat sikäli sukupuolineutraaleja, että ne liittyvät jokaisen ihmisen elämään. Mahdollisuus toisen satuttamiseen on universaali ilmiö. Sen sijaan esimerkiksi se, miten väkivaltaan suhtaudutaan, on sukupuolistunutta. (Näre & Ronkainen 2008, 14–15.) Murha-itsemurhien kulttuurisista jäsennyksistä väitellyt Minna Nikunen (2005, 40–41) viittaa väkivallan sukupuolistuneisuudella ensinnäkin sen kulttuuriseen merkityksellistämiseen. Väkivaltatilanteet sisältävät sukupuoliin liittyviä määritelmiä, sillä tekijät liittävät tekoihinsa sukupuolistuneita ja seksuaaloituneita merkityksiä. Lisäksi sukupuoliin ja seksuaalisuuksiin liitetyt käsitykset vaikuttavat siihen, miten väkivaltaa tulkitaan ja selitetään. Toisekseen Nikunen tarkoittaa väkivallan sukupuolistuneisuudella sukupuolten välisiä eroja siinä, miten väkivalta rakenteellistuu. Väkivallan tekeminen ja kokeminen liittyvät eri tavalla miesten ja naisten elämään. (Mt.)

Sukupuolistuneen väkivallan tutkimuksen piiriin kuuluu useita suuntauksia, joista yksi on feministinen väkivaltatutkimus. Samalla feministinen tutkimustraditio on vaikuttanut sukupuolistuneen väkivallan tutkimuksen kehittymiseen. (Keskinen 2005, 15–16.) Feministinen väkivaltatutkimus taas kehittyi omaksi tutkimussuunnakseen samanaikaisesti niin sanotun toisen aallon feminismin alkuvaiheiden eli 1970- ja 1980-lukujen aikana¹ (mt., 25). Toisen aallon feminismin varhaisista suuntauksista nimenomaan radikaalifeministinen suuntaus on ollut tiiviissä yhteydessä väkivaltatutkimuksen kehittymiseen (Maynard & Winn 1997, 176–178). Tässä feminismin suuntauksessa naisiin kohdistuva väkivalta kytketään tiiviisti sukupuolten välisiin valtasuhteisiin. Väkivallan ajatellaan olevan paitsi ilmaus yhteiskunnassa vallitsevista sukupuolittuneista valtasuhteista myös tapa uusintaa näitä valtasuhteita. (Keskinen 2005, 25.) Miehin väkivalta nähdään keinona pitää yllä naisten ja miesten välistä epäsymmetristä valta-asetelmaa (mm. Radford & Stanko 2002, 66; Keskinen 2005, 25).

Feministinen väkivaltatutkimus on mukaillut suurilta osin radikaalifeminismin teoreettisia lähtökohtia. Radikaalifeministisissä teorioissa valta nähdään dikotomisena alistajan ja alistetun välisenä suhteena. Sukupuolikäsitys taas perustuu näkemykseen miehistä ja naisista yhteiskunnallisina ryhminä, joiden välistä suhdetta luonnehtii valtaero. Edellä esitettyihin

¹ Suomessa toisen aallon feminismin voidaan kuitenkin katsoa käynnistyneen vasta 1980-luvulla (Anttonen 1997, 112).

lähtökohtiin on kohdistettu runsaasti kritiikkiä, joka on kohdistunut paitsi dikotomiseen ja staattiseen valtakäsitykseen myös erot sivuuttavaan sukupuolinäkemykseen. Kyseisenlainen sukupuolikäsitys ei huomioi naisten välisiä eikä miesten keskinäisiä eroja. Lisäksi radikaalifeministisiä teorioita on kritisoitu siitä, että ne universalisoivat miesten naisiin kohdistaman väkivallan ja sivuuttavat siihen liittyvät kontekstuaaliset tekijät. (Keskinen 2005, 27–30.)

1980-luvun puolivälistä alkaen feministisessä keskustelussa alettiin kyseenalaistaa radikaalifeministisiä lähtökohtia. Niin sanotussa poststrukturalistisessa feministisessä ajattelussa sivuutettiin radikaalifeministisen teoriaperinteen dikotomiset käsitykset vallasta ja sukupuolesta ja alettiin korostaa erojen huomioimisen merkitystä. (Keskinen 2005, 30–31.) Esimerkiksi Amina Maman (1989) ensimmäinen laaja, tummaihoisiin naisiin kohdistuvaa väkivaltaa tarkasteleva tutkimus toi feministiseen keskusteluun uudenlaisen näkökulman. Muun muassa sellaisten erojen kuin etnisyyden, iän, sosioekonomisen luokka-aseman ja vammaisuuden merkitystä naisiin kohdistuvan väkivallan analyysissä onkin alettu korostaa uudemmassa, myös muuhun kuin poststrukturalistiseen ajatteluun sitoutuneessa feministisessä keskustelussa (mm. Radford, Kelly & Hester 2002, 5–7).

Edellä esitetystä huolimatta teoreettiset uudelleenarvioinnit eivät juurikaan muuttaneet feministisen väkivaltatutkimuksen piirissä vallitsevia ajattelutapoja. Etenkin feministisesti suuntautunut anglosaksinen väkivaltatutkimus on pitäytynyt suurilta osin radikaalifeministisissä lähtökohdissa. Sen sijaan suomalainen, kuten muukin pohjoismainen väkivaltatutkimus, on alkanut etsiä uudenlaisia teoreettisia lähestymistapoja. (Keskinen 2005, 30–31.) Osaltaan kotimaisen väkivaltatutkimuksen irtaantumista radikaalifeminismin teoriaperinteestä selittää suomalaisen väkivallan ja sukupuolen yhteyttä tarkastelevan tutkimuksen kehityksen viive. Viiveen aikana kansainvälisessä feministisessä keskustelussa oltiin jo kyseenalaistettu yksinkertaistavat tulkinnat vallan, sukupuolen ja väkivallan välisistä kytköksistä. (Näre & Ronkainen 2008, 24.) Esimerkiksi Suvi Keskinen (2005) esitys on hyvä esimerkki radikaalifeminismin teoreettisten lähtökohtien uudelleenarvioimisesta.

Vastaavanlainen irrottautuminen radikaalifeministisestä teoriaperinteestä on nähtävissä myös Minna Nikusen (2005) näkökulmassa sukupuolistuneeseen väkivaltaan. Nikunen korostaa yhtäältä väkivallan sukupuolittuneisuutta ja kulttuurista merkityksellistämistä. Toisaalta hän painottaa prosessinomaisuuden, tilanteisuuden ja suhteellisen pysyvyyden merkitystä väkivallan

sukupuolistuneisuuden ymmärtämisessä. Väkivallan sukupuolistaminen on prosessi, jota tehdään jatkuvasti. Sitä uusinnetaan ja ylläpidetään väkivaltaa sukupuolistavilla tulkinnoilla. Tilanteisuudella Nikunen puolestaan viittaa siihen, että väkivallalle annetut merkitykset muuttuvat paitsi merkityksen antajien myös kontekstien mukaan. Suhteellista pysyvyyttä taas edustavat jaetut käsitykset esimerkiksi siitä, mistä väkivallassa on kyse. Jaetusta ymmärryksestä huolimatta väkivallan käsitettä voidaan käyttää tilanteittain muuttuvilla tavoilla. (Mt., 40–41, 46.)

Sukupuolistuneen väkivallan tutkimus ei siis lukitse väkivallan dynamiikkaa oletukseen naisuhrin ja miestekijän välisestä epäsymmetrisestä valta-asetelmasta. Se, että sukupuolistuneen väkivallan tutkimuksessa on feministisiä piirteitä, ei tarkoita väkivallan määrittämistä yksinomaan miesten naisiin kohdistamiksi teoiksi. Sen piirissä on käsitelty myös naisten tekemää väkivaltaa, vaikkakin vähäisissä määrin. Osittain tämä voi selittyä feministien keskuudessa vallinneella pelolla siitä, että tutkimustietoa naisten väkivaltaisuudesta voitaisiin käyttää naisiin kohdistuvan väkivallan vähättelyyn (Kelly 2002, 35–36). Esimerkkinä naisten tekemää väkivaltaa käsittelevästä tutkimuksesta mainittakoon kuitenkin psykologi Angela Brownen (1987) esitys. Browne on tarkastellut tutkimuksessaan naisia, jotka ovat joutuneet parisuhdeväkivallan uhreiksi ja sittemmin tapanneet väkivaltaisesti käyttäytyneen kumppaninsa. Suomessa naisten tekemää väkivaltaa ovat tutkineet esimerkiksi oikeustieteilijä Minna Ruuskanen (2005) ja sosiologi Emmi Lattu (2008).

2.2 Väkivallan nimiä

Käsitykset siitä, mikä on väkivaltaa ja mitä väkivalta merkitsee, ovat sosiaalisesti, kulttuurisesti ja historiallisesti konstruoituja. Näin ollen väkivallan määritelmät ovat väistämättä sitoutuneita aikaan ja paikkaan. Se, mikä on väkivaltaa tietyssä ajassa tai paikassa voi olla väkivallattomuutta toisaalla tai toisessa ajassa. Väkivalta itsessään on äärettömän monimuotoista. Voidaan todeta, että miesten tekemää väkivaltaa yhdistää oikeastaan vain tekijän sukupuoli. Väkivalta leikkaa sekä institutionaalisia että ihmisten välisiä suhteita. Se voi olla läsnä sekä toisensa tuntevien että tuntemattomien ihmisten välillä. Se on paitsi tehtyä väkivaltaa myös väkivallan mahdollisuutta ja sillä uhkaamista. Samalla siinä voi olla kyse joko menneisyydessä tapahtuneesta väkivallasta tai tällä hetkellä vallitsevasta asiantilasta. (Hearn 1998, 14–17.)

Kaikissa ajoissa ja tiloissa toimivan väkivallan määritelmän tuottaminen näyttää mahdottomalta. Jokainen määritelmä on osaltaan problemaattinen, eikä toimi kaikissa tilanteissa. Huolimatta määrittelyn ongelmallisuudesta sillä on suuri voima ja valta. Määritelmillä on laaja-alaisia

vaikutuksia, jotka näkyvät väistämättä väkivallan tekijöiden ja uhrien elämässä. Esimerkiksi lainsäädännön ja muiden instituutioiden tuottamat määritelmät tuskin voivat olla koskettamatta väkivallan osapuolia. (Hearn 1998, 15.) Muutkin kuin institutionaaliset määritelmät voivat vaikuttaa niihin ihmisiin, joita väkivalta koskettaa. Kenen tahansa tuottama määritelmä saattaa esimerkiksi sivuuttaa kokemukset väkivallasta. Näin voi käydä silloin, kun määritelmä ei tunnusta väkivallaksi sellaisia tekoja, jotka uhrin mielestä ovat sitä. Näin ollen jokaisen, joka määrittelee väkivaltaa, on välttämätöntä olla tietoinen yhtäältä määrittelyn voimasta ja toisaalta sen ongelmallisuudesta.

Vaikka väkivalta näyttää pakenevan määrittelyjä, se samanaikaisesti vaatii niitä. Väkivallasta puhuminen muuttuu mahdottomaksi ilman sanoja. Määrittelyn haastetta on lähestytty useilla eri tavoilla väkivaltaa käsittelevässä tutkimuskirjallisuudessa. Esimerkiksi Teuvo Peltoniemi (1984, 228) määrittää väkivallan siten, että kyseessä on keino ennemmin kuin päämäärä sinänsä. Se on keino alistaa, herättää huomiota, pakottaa oma näkemys lävitse, hankkia maallista tai henkistä hyvää ja jäsentää maailmaa uudelleen. Muun muassa vanhoillislestadiolaisissa yhteisöissä kasvaneiden lasten kokemaa väkivaltaa tutkinut Johanna Hurtig (2013, 51) puolestaan sisällyttää väkivallan käsitteen piiriin kaikki yksilönoikeuksia loukkaavat teot.

Väkivalta ilmenee monella tavalla. Sitä voidaan jaotella karkeasti erilaisiin muotoihin, joista käsittelen seuraavassa fyysistä, henkistä, hengellistä, taloudellista ja seksuaalista väkivaltaa. On kuitenkin huomioitava, että tällainen jaottelu kykenee tavoittamaan vain pienen osan väkivallan todellisuudesta. Väkivallan muodot voivat limittyä toisiinsa siten, että niitä voi olla lähestulkoon mahdotonta erottaa toisistaan. Esimerkiksi eron tekeminen fyysisen ja henkisen väkivallan välille on ongelmallista. Sellaista fyysistä väkivaltaa, joka ei satuttaisi myös henkisesti, on tuskin olemassa. Samaten on vaikeaa kuvitella sellaista henkistä väkivaltaa, jolla ei olisi myös ruumiillisia seurauksia. (Husso 2003, 47.) Kuten väkivallan muodot, myös niiden seuraukset näyttävät muodostavan erottamattoman kokonaisuuden.

Fyysinen väkivalta ilmenee parisuhteissa tyypillisimmin uhrin liikkumisen estämisenä, kiinnipitämisinä tai läimäyttelynä. Sen sijaan vakavat väkivallan muodot, kuten aseellinen väkivalta, pään hakkaaminen tai kuristaminen ovat suhteellisen harvinaisia. (Piispa 2002, 873.) Sirkka Perttu (2004, 27) esittää naisiin kohdistuvaa parisuhdeväkivaltaa ja sen seulontaa äitiys- ja lastenneuvoloissa käsittelevässä tutkimuksessaan samankaltaisia tuloksia. Hänen tutkimukseensa osallistuneet naiset olivat kokeneet erityisesti liikkumisen estämistä, kiinni tarttumista,

tönäisemistä tai läimäisemistä. Edellä mainittujen lisäksi fyysinen väkivalta näyttäytyi myös muun muassa nyrkillä tai kovalla esineellä lyömisenä, tavaroiden tai ruoan heittelemisenä naista kohti, hiuksista raahaamisena pitkin lattiaa ja vaatteista tai hiuksista repimisenä. Ampuminen ja teräaseella lyöminen olivat Pertun tutkimustulosten mukaan kaikista harvinaisimpia fyysisen väkivallan muotoja.

Henkinen väkivalta näyttäytyy muun muassa väkivallalla uhkailuna. Lisäksi se ilmenee esimerkiksi kontrollina ja vallankäyttönä, kuten uhrin nöyryyttämisenä ja halventamisena. (Piispa 2002, 873, 885–886.) Hurtigin (2013, 150–151) mukaan kokemus henkisen väkivallan uhrina olemisesta rakentuu omien oikeuksien ja ihmisarvon erilaisuudesta suhteessa toisiin. Tämä kokemus pitää sisällään toistuvaa väheksytyksi, ohitetuksi ja ulossuljetuksi tulemistä. Samalla henkinen väkivalta on myös yksin jättämistä. Se murtaa omanarvontuntoa ja tunnetta omista oikeuksista. Lisäksi henkistä väkivaltaa on hankalampaa tehdä näkyväksi kuin useita muita väkivallan muotoja. (Mt.) Henkinen väkivalta voi vaurioittaa ja satuttaa perustavanlaatuisella tavalla. Samalla se jää herkästi näkymättömiin ja siten puuttumista vaille. Näkymättömiin voivat jäädä henkisen väkivallan seurauksetkin, sillä ne eivät jätä mustelmia, haavoja tai murtumia.

Hengellinen väkivalta on esimerkiksi sitä, että yhteisön jäsenten ajatteluun ja toimintaan pyritään vaikuttamaan uskoon ja uskonnollisiin tulkintoihin liittyvien asemien ja merkitysten avulla. Kokemus hengellisen väkivallan uhriksi joutumisesta syntyy usein tilanteissa, joissa mahdollisuutta omien näkemysten esittämiseen ei käytännössä ole. Ne voivat olla tilanteita, joissa osapuolten välinen valta-asetelma on lähtökohtaisesti hyvin epäsymmetrinen. Näissä tilanteissa toinen osapuoli mielletään harhautuneeksi ja toinen kokee edustavansa uskonnollista totuutta, jota harhautuneen on kuultava. Mahdollisuus saada huomiota omille näkemyksille voi olla muita huonompi, tai sitten niiden esittämiseen liittyy sosiaalisia ja hengellisiä riskejä. (Hurtig 2013, 152–153.) Kuten henkistä, myös hengellistä väkivaltaa voi olla hyvin hankalaa tehdä näkyväksi. Se saattaa murtaa uhrin siten, ettei ruumiillisia jälkiä ole nähtävissä.

Taloudellinen väkivalta on naisiin kohdistuvaa parisuhdeväkivaltaa tutkineen Leo Nyqvistin (2001, 17) mukaan uhriin kohdistuvaa rahan kiristämistä, taloudellista hyväksikäyttöä tai kontrollia sekä niihin liittyvää pelottelua ja uhkailua. Nyqvistin tutkimustulosten mukaan jotkut miehet käyttivät rahaa alistamisen ja kontrollin välineenä. Ne miehet, jotka koettivat muutenkin hallita puolisoitaan, näyttivät erityisen taipuvaisilta taloudellisen väkivallan käyttöön. Joissakin parisuhteissa puoliset joutuivat rahoittamaan miehen henkilökohtaiset menot miltei kokonaan.

Tällainen taloudellinen hyväksikäyttö liittyi useissa tapauksissa miehen huomattavaan päihteiden käyttöön. Mainittakoon myös, että taloudellinen hyväksikäyttö ei välttämättä päättynyt eroon, vaan osa miehistä jatkoi rahan pyytämistä parisuhteen päättymisestä huolimatta. (Mt., 94–95.)

Seksuaalinen väkivalta käsittää sukupuolielämään pakottamisen lisäksi erilaiset loukkaavat huomautukset, jotka liittyvät seksuaalisuuteen tai ruumiiseen (Nygqvist 2008, 132, 152). Myös Hurtig (2013, 164) muistuttaa seksuaalisen väkivallan monimuotoisuudesta. Seksuaalista väkivaltaa ovat sukupuolielämään pakottamisen lisäksi häirintätyyppiset teot, kuten ehdottelu, katsominen ja seksuaalissävytteinen kommentointi. Häirintätyyppiset teot voivat ajan kuluessa edetä ja muuttaa muotoaan pakottaviksi seksuaalisiksi teoiksi. Seksuaaliseen tekoon pakottaminen taas on usein enemmän henkistä kuin fyysistä. Se voi olla esimerkiksi uhkailua, painostamista tai vetoamista sekä moraalien ja ajatusten sekoittamista. (Mt.)

Feministitutkija Liz Kelly (1988) on kuvannut seksuaalista väkivaltaa jatkumona. Kelly kuvaa jatkumolla ensinnäkin seksuaalisen väkivallan eri muotojen yleisyyttä. Jatkumo alkaa väkivallan uhasta, jota kertoivat kokeneensa kaikki Kellyn haastattelemat naiset (N=60). Jatkumo kulkee muun muassa seksuaalisen ahdistelun ja häirinnän eri muotojen kautta raiskaukseen ja inestiin. Useat naiset kertoivat kokeneensa seksuaalista ahdistelua tai häirintää, kun taas inesti- ja raiskauskokemukset näyttivät harvinaisemmilta. Lisäksi Kelly viittaa jatkumolla siihen, että seksuaalisen väkivallan eri muodot kietoutuvat toisiinsa. Esimerkiksi seksiin painostamisen ja siihen pakottamisen väliset rajat ovat hyvin häilyviä. Yksi seksuaalisen väkivallan teko saattaa johtaa toiseen, ja lopulta tapahtunutta väkivaltaa voi olla hyvin hankalaa määritellä. (Mt., 78–79.)

Feministisen väkivaltatutkimuksen piirissä on todettu usein, että parisuhdeväkivalta on pitkäkestoista. Sen on ajateltu joko jatkuvan samanlaisena tai pahenevan ajan myötä. (Mm. Lundgren 1992; Husso 2003.) Minna Piispan (2002) naisiin kohdistuvan väkivallan yleisyyttä kartoittaneen *Usko, toivo, hakkaus* -kyselytutkimuksen (1998) aineistosta tekemä jatkoanalyysi osoittaa kuitenkin, että näin ei aina ole. Päinvastoin se, että väkivalta loppuu parisuhteen aikana, näyttää olevan varsin yleistä. Piispa on eritellyt aineistosta neljä tapaa, jolla väkivallan muodot ja seuraukset ilmenivät kyselyyn vastanneiden naisten parisuhteissa. Yleisin parisuhdeväkivallan ilmenemismuoto oli nimenomaan *episodi menneisyydessä* (39%). Tämä kategoria piti sisällään menneisyydessä tapahtuneen väkivallan, joka oli sittemmin loppunut. Väkivalta oli usein varsin lievää, eikä se aiheuttanut juurikaan fyysisiä vammoja tai vakavia henkisiä seurauksia. (Mt., 879–884.)

Toiseksi yleisin väkivallan ilmenemismuoto oli *lyhyt väkivallan historia* (33%). Tähän kategoriaan kuuluva väkivalta oli alkanut keskimäärin 3–4 vuotta sitten ja näyttäisi jatkuvan edelleen. Väkivalta oli varsin usein vakavaa, kuten lyömistä, kuristamista, potkimista ja seksuaalista väkivaltaa. Kuitenkaan väkivalta ei aiheuttanut juurikaan vakavia vammoja, eikä miehen harjoittamalla kontrollilla ollut niin suurta roolia kuin muissa väkivallan ilmenemismuodoissa. Tähän ryhmään kuului erityisesti nuoria, 18–29-vuotiaita naisia. Kaksi muuta väkivallan ilmenemismuotoa olivat *henkinen piina* (18%) ja *parisuhdeterrori* (10%). Näissä kategorioissa miehen harjoittama kontrolli ja alistaminen olivat keskeisessä roolissa. Monet parisuhdeterrorista kärsineet naiset olivat muita naisia heikommassa sosioekonomisessa asemassa. Samaten runsas alkoholin käyttö oli tavallisinta näiden naisten ryhmässä. (Piispa 2002, 879–884.)

2.3 Väkivallan numeroita

Tiedot väkivaltarikollisuuden yleisyydestä perustuvat usein joko uhritutkimuksiin tai poliisin tilastoisiin rikosilmoituksiin ja hälytyksiin (Niemi-Kiesiläinen 2004, 31). Poliisin tietoon tulleesta väkivaltarikollisuudesta on vuodesta 1996 lähtien tilastoitu erikseen perheväkivallaksi luokiteltavat rikokset (Ruuskanen 2004, 41). Viranomaistilastojen perusteella ei kuitenkaan voi tehdä kovin luotettavia päätelmiä naisiin kohdistuvan parisuhdeväkivallan yleisyydestä, sillä poliisin tietoon tulee vain osa paitsi perheväkivallasta myös muusta väkivaltarikollisuudesta (Niemi-Kiesiläinen 2004, 31). Itse asiassa valtaosa naisiin kohdistuvasta parisuhdeväkivallasta on piilorikollisuutta (Piispa, Heiskanen, Kääriäinen & Sirén 2006, 117). Piispan ym. tutkimustulosten mukaan poliisin tietoon tuli vuonna 2005 alle 20 % niistä fyysisen vamman aiheuttaneista väkivaltatapauksista, jotka kyselyyn vastanneet naiset olivat määritelleet vakavimmaksi parisuhteen aikana tapahtuneeksi pahoinpitelyksi (mt.).

Viranomaistilastojen ulkopuolelle jäävää rikollisuutta on kartoitettu uhritutkimuksilla, joissa kysytään laajaan otokseen perustuvalta kansalaisjoukolta heidän kokemuksistaan väkivallan uhriksi joutumisesta (Niemi-Kiesiläinen 2004, 30). Näitä yleisiä uhritutkimuksia on toteutettu Suomessa 1970-luvulta lähtien. Naisiin kohdistuvan väkivallan yleisyyttä kartoitettiin 1990-luvun lopulle asti niiden yhteydessä. Yhtenä yleisten uhritutkimusten keskeisimmistä ongelmista on pidetty sitä, että niiden tuottama tieto läheisten tekemästä väkivallasta ei välttämättä ole luotettavaa, sillä uhri voi haluta salata tapahtuneen. Lisäksi sellaiset kokemukset, joita haastateltava ei selkeästi määrittele väkivallaksi, jäävät herkästi yleisten uhritutkimusten piirin ulkopuolelle. (Piispa ym. 2006, 3–4.) Yleisiin uhritutkimuksiin kohdistunut kritiikki on otettu

huomioon naisiin kohdistuvan väkivallan kartoittamiseen erikoistuneiden kyselyiden kehittämisessä (mt., 5). Tällaisia kyselyitä on toteutettu Suomessa vuosina 1997 (Heiskanen & Piispa 1998) ja 2005 (Piispa ym. 2006). Näissä niin sanotuissa naisuhritutkimuksissa on pyritty huomioimaan yleisiä uhritutkimuksia paremmin naisiin kohdistuvan väkivallan ominaispiirteitä (mt., 6).

Kuitenkin naisuhritutkimusten tuloksiin – kuten myös seuraavassa esitettäviin, näihin tutkimuksiin perustuviin tilastotietoihin – on hyvä suhtautua jossain määrin kriittisesti. Ensinnäkään väkivallan uhri ei välttämättä myönnä edes itselleen käsillä olevan tilanteen vakavuutta, eikä siksi raportoi kokemuksistaan. Samaten kaikista vaikeimmissa tilanteissa olevien naisten kokemukset saattavat jäädä näkymättömiin, sillä he eivät välttämättä erinäisistä syistä pysty osallistumaan tutkimukseen. (Ruuskanen 2005, 39–40.) Kolmanneksi on huomioitava, että lisääntynyt tietoisuus naisiin kohdistuvasta väkivallasta on voinut johtaa siihen, että koettu väkivalta tunnistetaan paremmin ja siitä raportoidaan herkemmin (Piispa 2004, 84; FRA 2014, 25). On myös mahdollista, että kulttuuriset tekijät vaikuttavat raportointiin. Niissä yhteisöissä ja valtioissa, joissa väkivallasta ei ole soveliasta puhua, ei varmaankaan ole sopivaa raportoida siitä myöskään tutkijalle. (FRA 2014, 25.) Viimeiseksi on mainittava, että yleisten uhritutkimusten ongelmaksi määritetty uhrin mahdollinen halukkuus salata läheisen tekemä väkivalta (Piispa ym. 2006, 4) on arvatenkin ongelma myös naisuhritutkimuksissa.

Euroopan unionin perusoikeusvirasto (European Fundamental Rights Agency, FRA) on toteuttanut kansainvälisesti laajimman naisiin kohdistuvaa väkivaltaa käsittelevän tutkimuksen (2014). Tutkimus tarkastelee naisiin kohdistuvaa väkivaltaa EU:n alueella satunnaisotannalla kerätyn, 42 000 naisen haastattelut käsittävän aineiston pohjalta. Tutkimustulosten mukaan 30 % suomalaisnaisista on joutunut joko nykyisen tai entisen kumppanin² tekemän fyysisen tai seksuaalisen väkivallan uhriksi. EU:n alueella keskimäärin 22 % naisista on joutunut vastaavanlaisen väkivallan uhriksi. Edelleen muun kuin kumppanin tekemän fyysisen tai seksuaalisen väkivallan uhrina on ollut 33 % suomalaisnaisista. EU:n keskiarvo taas on 22 %. (Mt., 28–29.) Suomessa on myös henkisen väkivallan (psychological violence) uhreiksi joutuneita naisia enemmän kuin keskimäärin muissa EU-maissa. Joko nykyisen tai entisen kumppanin tekemän henkisen väkivallan uhriksi on joutunut 53 % suomalaisista naisista, kun taas EU-maiden keskiarvo on 43 %. (Mt., 73–74.) Lisäksi 71 % suomalaisnaisista on kokenut seksuaalista häirintää täytettyään

² Avo- ja aviopuolisoiden lisäksi kumppanilla tarkoitetaan tässä tutkimuksessa myös seurustelukumppaneita ja rekisteröidyn parisuhteen osapuolia. (FRA 2014, 19.)

15 vuotta. EU:n jäsenvaltioissa keskimäärin 55 % naisista on kokenut vastaavanlaista häirintää. (Mt., 110.) Näyttää siltä, että Suomi on EU:n (parisuhde)väkivaltaisimpia maita.

Havainnollistan seuraavassa taulukossa Suomea koskevia tutkimustuloksia suhteessa EU:n keskiarvoon:

Taulukko 1. Naisiin kohdistuvan väkivallan yleisyyden vertailu Suomen ja EU:n keskiarvon välillä

Väkivallan muoto	Suomi	EU:n keskiarvo
Nyk. tai ent. kumppanin tekemä fyysinen / seksuaalinen väkivalta	30 %	22 %
Muun kuin kumppanin tekemä fyysinen / seksuaalinen väkivalta	33 %	22 %
Nyk. tai ent. kumppanin tekemä henkinen väkivalta	53 %	43 %
Seksuaalinen häirintä	71 %	55 %

Lähde: FRA (2014, 28–29, 73–74, 110)

Edellä esitettyjen lukujen ei kuitenkaan pitäisi yllättää. Suomessa toteutetut naisuhritutkimukset (Heiskanen & Piispa 1998; Piispa ym. 2006) ovat päätyneet samantyyppisiin tuloksiin. Heiskanen ja Piispan (1998, 19) vuoden 1997 tilannetta kartoittaneen tutkimuksen tulosten mukaan 40 % suomalaisista naisista on 15 vuotta täytettyään joutunut miehen tekemän fyysisen tai seksuaalisen väkivallan tai niillä uhkailun uhriksi. Sen sijaan vuoden 2005 tilannetta tarkastelleen tutkimuksen tulosten mukaan 43,5 % suomalaisnaisista on 15 vuotta täytettyään kokenut vähintään kerran elämässään vastaavanlaista miehen tekemää väkivaltaa. Väkivallan uhreiksi joutuneiden naisten määrä näyttää siis hieman nousseen vuodesta 1997. (Piispa ym. 2006, 20–21.) Sen sijaan vähintään kerran parisuhteen aikana nykyisen avio- tai avomiehen tekemän fyysisen tai seksuaalisen väkivallan tai niillä uhkailun uhriksi on vuonna 2005 joutunut 20 % suomalaisnaisista. Määrä on hieman laskenut vuodesta 1997, jolloin vastaavia väkivaltakokemuksia oli 22 %:lla naisista. (Mt., 44.)

Naisiin kohdistuva väkivalta näyttää olevan valitettavan yleinen ilmiö paitsi Suomessa myös Ruotsissa. Norjalaistutkija Eva Lundgren ja hänen kollegansa (2002, 84–86) ovat ruotsalaisnaisiin kohdistuvan väkivallan yleisyyttä kartoittaneessa kyselytutkimuksessaan verranneet tutkimustuloksiaan suomalaisen naisuhritutkimuksen (Heiskanen & Piispa 1998) tuloksiin. Ruotsalaisnaiset näyttivät kokeneen väkivaltaa joiltain osin enemmän ja joiltain osin vähemmän kuin suomalaiset. He joutuivat suomalaisnaisia useammin seurustelukumppanin tai tuntemattoman miehen tekemän väkivallan uhreiksi. Suomalaisnaiset sen sijaan kokivat enemmän nykyisen tai entisen avo- tai aviopuolison tekemää väkivaltaa. (Heiskanen & Piispa 1998, 11;

Lundgren ym. 2002, 84–86.) Havainnollistan seuraavassa taulukossa suomalais- ja ruotsalaisnaisten välisiä eroja väkivaltakokemusten yleisyyden osalta:

Taulukko 2. Naisiin kohdistuvan väkivallan yleisyys Suomessa ja Ruotsissa

Väkivallan muoto	Suomi	Ruotsi
Nyk. avo- tai aviomiehen tekemä fyysinen / seksuaalinen väkivalta tai väkivallalla uhkailu	22 %	11 %
Ent. avo- tai aviomiehen tekemä fyysinen / seksuaalinen väkivalta tai väkivallalla uhkailu	50 %	35 %
Seurustelukumppanin tai tuntemattoman miehen tekemä fyysinen / seksuaalinen väkivalta tai niillä uhkailu	24 %	35 %
Kenen tahansa miehen tekemä väkivalta naisen täytettyä 15 vuotta	40 %	46 %

Lähteet: Heiskanen & Piispa (1998, 11); Lundgren ym. (2002, 84–86)

Suomeen on rantautunut 1980-luvulla Yhdysvalloissa alkanut keskustelu siitä, onko parisuhdeväkivalta pääasiassa miesten naisiin kohdistamaa väkivaltaa vai jakaantuuko väkivallan käyttö symmetrisesti sukupuolten välillä (Piispa 2011, 32). Kansallista tutkimusta on kritisoitu liiallisesta väkivallan sukupuolittuneisuuden korostamisesta (Salmi 2009). Tällainen kritiikki vaikuttaa hämmäntävältä, sillä naiset todella näyttävät joutuvan parisuhdeväkivallan uhreiksi miehiä useammin. Esimerkiksi Suomessa toteutetut yleiset uhritutkimukset ovat johtaneet tuloksiin, joiden mukaan parisuhdeväkivalta on sukupuolittunut ilmiö. Näiden tutkimustulosten mukaan naiset kokevat parisuhdeväkivaltaa huomattavasti miehiä useammin. (Mm. Heiskanen, Sirén & Aromaa 2004, 18.) Myös suomalaisten viranomaistilastojen mukaan väkivalta kohdistuu naiseen 90 %:ssa poliisin tietoon tulleista parisuhdeväkivaltatilanteista (mt.). Toisaalta esimerkiksi niin sanotun perhekonfliktitradition (Piispa 2011, 21–22)³ piirissä on esitetty tutkimustuloksia, jotka osoittavat väkivallan tekemisen jakautuvan symmetrisesti sukupuolten välillä (Straus, Gelles & Steinmetz 1980; Archer 2002, 322–333).

Kuten Piispa (2011, 16–22) toteaa, tutkimustulosten erot selittyvät osittain sillä, että niitä on tuotettu erilaisten tutkimustraditioiden piireissä. Tutkimustraditiot taas perustuvat erilaisiin

³ Samaa tutkimusperinnettä on nimitetty konfliktiteorioiksi (Niemi-Kiesiläinen 2004, 51–53) ja konfliktilähtöiseksi väkivaltatutkimukseksi (Salmi 2009). Myös perhedynaaminen koulukunta voidaan liittää konfliktiteorioiden piiriin. Yhteistä edellä mainituille on se, että parisuhdeväkivaltaa tarkastellaan perheen sisäisen vuorovaikutuksen ongelmana. (Niemi-Kiesiläinen 2004, 51–53.)

metodeihin⁴ ja tutkittavat edustavat erilaisia väestöryhmiä. Kun parisuhdeväkivaltaa on tutkittu perhekonfliktitutkimusten tradition mukaan, on saatu tuloksia väkivallan tekemisen symmetrisestä jakautumisesta sukupuolten kesken. Esimerkiksi se, että seksuaalinen väkivalta on usein jätetty näiden tutkimusten ulkopuolelle, on todennäköisesti vaikuttanut tuloksiin. (Mt.) Toisaalta Suomessa toteutettujen yleisten uhritutkimusten tulokset väkivallan selkeästä sukupuolittuneisuudesta (mm. Heiskanen, Sirén & Aromaa 2004, 18) voivat selittyä osittain sillä, että miehet saattavat ilmoittaa uhrikokemuksistaan sekä poliisille että tutkijoille harvemmin kuin naiset. Kuitenkaan sitä mahdollisuutta, että väkivaltatapauksista raportoitaisiin yhtä harvoin uhrin sukupuolesta riippumatta, ei voida kiistää. (Niemi-Kiesiläinen 2004, 34.)

Naisiin kohdistuvan väkivallan yleisyyttä kuvaavien numeroiden lisäksi on nostettava esiin sen kustannuksista kertovat numerot. Taloudelliset kustannukset eivät kerro paljoakaan väkivallan aiheuttamasta inhimillisestä kärsimyksestä. Kuitenkin ne näyttävät osaltaan sen, miten vakavasta ongelmasta parisuhdeväkivallassa on kyse. Heiskanen ja Piispa (2002) ovat selvittäneet viranomaisten arviointien perusteella naisiin kohdistuvan väkivallan kustannuksia Hämeenlinnan kunnassa. He arvioivat, että naisiin kohdistunut väkivalta on maksanut Hämeenlinnan kunnassa yli 103 100 euroa kuukaudessa. Vuositasolle korotettuna tämä tarkoittaa sitä, että se on aiheuttanut lähes 1,2 miljoonan euron kustannukset. Jos Hämeenlinnaa koskevat tulokset yleistetään koko maan tasolle, voidaan arvioida, että naisiin kohdistuva väkivalta tuottaa joka vuosi 91 miljoonan euron kustannukset. Valtaosa selvitetystä naisiin kohdistuneesta väkivallasta oli nimenomaan parisuhdeväkivaltaa. (Mt., 33–34.)

2.4 Väkivallan intiimiys

Suurin osa naisten kokemasta väkivallasta tapahtuu intiimeissä suhteissa (Piispa 2004, 40), kuten parisuhteissa. Tällaiset suhteet ovat ainutlaatuisia ja erityisiä väkivallan tiloja muun muassa siksi, että niihin liittyy ruumiillinen yhteys toiseen. Ruumiillinen yhteys toteutuu lupana koskettaa ja tulla kosketetuksi. Samalla tämä yhteys on mahdollisuus sekä omien että toisen ihmisen ruumiillisten rajojen ylittämiseen. (Husso 2003, 49.) Nimenomaan mahdollisuus ruumiilliseen yhteyteen on yksi niistä seikoista, jotka tekevät parisuhteessa ilmenevästä väkivallasta intiimiä.

⁴ Perhekonfliktitraditioon kuuluvissa tutkimuksissa aineisto on usein kerätty Conflicts Tactics Scale (CTS) -asteikon avulla (mm. Straus, Gelles & Steinmetz 1980). CTS on metodi, jota on käytetty paljon parisuhdeväkivallan yleisyyden mittaamiseen (Salmi 2009, 124). Siinä on väittämiä kolmesta erilaisesta konfliktin ratkaisutavasta: argumentoinnista, verbaalisesta aggressiivisuudesta ja fyysisestä väkivallasta (Piispa 2011, 22). CTS:ää on kritisoitu ankarasti muun muassa siitä, että parisuhdeväkivalta käsitteellistetään siinä molemminpuoliseksi konfliktiksi (kritiikistä kts. Ronkainen 2009, 456–459).

Parisuhde on erityinen väkivallan tila myös siksi, että se voi kietoutua tiiviisti muihin elämää määrittäviin tekijöihin. Se saattaa limittyä esimerkiksi avioliittoon, vanhemmuuteen ja niihin kohdistuviin odotuksiin. Esimerkiksi avioliittoinstituutioon kuulumisen voi läpileikata parisuhdetta intiimin väkivallan tilana.

Näin ollen väkivalta avioliitossa on paitsi intiimiä myös avioliittoinstituutioon liittyvien odotusten värittämää. Avioliittoinstituutiolla on etenevästä individualisoitumiskehityksestä huolimatta suuri merkitys elämänkulussa. Monet ihmiset kokevat avioliiton viralliseksi ja julkiseksi instituutioksi. Avioitumista voidaan pitää merkinä suhteen laillistamisesta ja julkisesta julistamisesta. Lisäksi se on lupaus suhteeseen sitoutumisesta. Näin ollen eroaminen merkitsisi institutionaalisessa tehtävässä epäonnistumista ja julkisten lupauksen rikkomista. Eroamisen merkityksellistäminen epäonnistumiseksi tekee ymmärrettäväksi sen, miksi väkivaltaisestakin avioliitosta voi olla hyvin vaikeaa lähteä. Avioliittolupaukset voivat hidastaa ja vaikeuttaa väkivaltaisesta parisuhteesta irtaantumista. (Husso 2003, 143–148.) Eroaminen voi tuntua häpeälliseltä julkilausuttujen lupauksen rikkomiselta ja siten vielä sietämättömämmältä kuin väkivaltaisessa avioliitossa pysyminen.

Avioliittoon, kuten mahdollisesti muunkin tyyppisiin parisuhteisiin, liittyy usein odotus yhteisen kodin jakamisesta. Kodissa taas on kyse yhtäältä sellaisesta julkisesta tilasta, maisemasta, kotiseudusta ja kotimaasta tai valtiosta, jonka kokee omakseen. Toisaalta kodin käsite viittaa yksityiseen tunteiden ja ihmissuhteiden tilaan. (Huttunen 2002, 94.) Koti on erityinen parisuhteen ja väkivallan tila ennen kaikkea yksityisyytensä ja tunnepitoisuutensa vuoksi. Väkivallalla on voima rikkoo kotiin totunnaisesti liitetyt kokemukset turvasta ja lämmöstä (kts. Husso 2003, 220). Kodin yksityisyys on omiaan takaamaan sen, että siellä tapahtuva väkivalta pysyy ulkopuolisten ulottumattomissa ja heiltä näkymättömissä. Satutetuksi tuleminen yksityiseksi miellettyssä tilassa korostaa myös väkivallan intiimiyttä. Väkivalta tapahtuu paitsi intiimissä suhteessa myös intiimissä tilassa. Väkivallan teot tunkeutuvat omaan kehoon, omaan parisuhteeseen ja omaan kotiin. Siten ne rikkovat intiimiä suhdetta itseän, toiseen ja kotiin.

Moderneissa länsimaisissa yhteiskunnissa avioliiton, kuten muidenkin parisuhteiden, katsotaan perustuvan osapuolten väliseen rakkauteen. Tällainen rakkauteen perustuva suhde voi tehdä sen osapuolet kokonaisvaltaisen avoimiksi toisilleen. Avoimuus taas mahdollistaa persoonallisuuksien kytkeytymisen yhteen yksilöllisten elämänhistorioiden jakamisen myötä. (Flinck 2006, 16.) Rakastuminen ja rakastaminen mahdollistavat yksilöllisten kokemusten yhteensulautumisen ja

antavat tilan unohtaa hetkeksi oman erillisyytensä ja irrallisuutensa. Rakkaus on paitsi tällaista henkisen tason yhteenkietoutumista myös ruumiillista läheisyyttä. Parisuhde luo tilan koskettaa toista ja antaa toisen koskea itseä täysin vapaasti. (Husso 2003, 232.) Tämänkaltaisen rajojen murtuminen itsen ja toisen välillä edellyttää luottamusta siihen, ettei tule loukatuksi uskottuaan toiselle pääsyn osaksi omaa itseä.

Tämä luottamus murskaantuu perustavanlaatuisesti intiimissä suhteessa tapahtuvan seksuaalisen väkivallan seurauksena. On mahdollista, että kaikista rajuimmat uhrin henkilökohtaisten rajojen murtumiset tapahtuvat tällaisen väkivallan seurauksena. Suvi Ronkainen (2008a, 53–54) kuvaa seksuaalisen väkivallan loukkaavuutta kuolettavana häpeänä, jonka ytimessä on kokemus paljastumisesta tai paljastamisesta. Uhri paljastetaan sukupuoliseksi ja seksuaaliseksi, mutta siten, että hänestä tehdään samalla puutteellinen ja vääränlainen. Se sukupuolisuus, joka hänestä paljastetaan, osoittautuu likaiseksi, pilkalliseksi ja naurettavaksi. (Mt.) Seksuaalinen väkivalta intiimissä suhteessa tekee uhrista väärän ja virheellisen rikkomalla hänen henkilökohtaiset rajansa.

Intiimi väkivalta on hajottavaa todennäköisesti juuri siksi, että sen tekijä voi olla uhrilleen kaikista läheisin ihminen. Samaten hän voi lopulta olla ainoa henkilö, joka uhrin elämässä ylittää on jäljellä. Väkivallan peittely, häpeä ja vaikeneminen saattavat kahlita uhrin parisuhteeseen. Häpeän tunne ja tarve peitellä kumppanin väkivaltaista käytöstä sekä sen seurauksia johtavat helposti sosiaaliseen eristäytymiseen. Tällaisen sosiaalisen kuoleman myötä väkivallan uhri menettää mahdollisuuden vertailla kokemuksiaan ja tunteitaan parisuhteen ulkopuolella. Sosiaalisesti kuolleelle väkivallan tekijä voi olla ainoa ihminen, johon peilata henkilökohtaisia kokemuksia ja tuntemuksia. (Lundgren 1992, 23; Husso 1994, 137–138.) Samalla sosiaalinen kuolema voi tehdä väkivallasta osapuolten välisen salaisuuden, jonka paljastaminen muuttuu mahdottomaksi. Uhrilla ei välttämättä edes ole enää ketään, kenelle kertoa väkivallasta.

Kuitenkin useimmat väkivaltaiset parisuhteet näyttävät olevan paljon muutakin kuin sarja pahoinpitelyitä ja loukkauksia. Avioliittoinstituutioon liitetään sitoutumisen julkistamisia ja virallisia lupauksia, mutta kaikkiin parisuhteisiin ja perheisiin kuuluu myös henkilökohtaisempia toiveita ja odotuksia. Yleensä edes väkivallalla ei ole voimaa hävittää niitä täysin. Toiveet ja odotukset keskinäisestä yhteydestä ja jaetusta rakkaudesta eivät välttämättä katoa minnekään väkivallan myötä. Hetkittäinen läheisyys ja lupaukset paremmasta tulevaisuudesta voivat pitää yllä näitä odotuksia ja toiveita. Esimerkiksi lupaukset rakkaudesta ovat kovin vetoavia etenkin silloin,

kun rakkaus mielletään väkivallan lopettavaksi voimaksi. Jos rakkauden uskotaan ylittävän kaikki esteet, toiveet väkivallan loppumisesta näyttävät hyvin ymmärrettäviltä. (Keskinen 2005, 73–74.)

2.5 Väkivallan uhrina

*Naisen on äärimmäisen vaikeaa ymmärtää joutuneensa niin saatanalliseen tilanteeseen, että häntä pahoinpitelee sama ihminen, joka sanoo rakastavansa häntä.*⁵

(Lundgren 1992, 24)

Eva Lundgren kiteyttää oivallisesti parisuhdeväkivallan julman dynamiikan. Siinä rakkauden ja vihanilmausten vuorottelu saa aikaan hajaantuneen tilan, jossa tapahtunutta on äärettömän vaikeaa ymmärtää. Tilanteen oivaltamisen ja hyväksymisen vaikeutta korostaa asiantilan sietämättömyys. Ymmärrystä siitä, että on tullut rakastettunsa uhriksi on paitsi vaikeaa myös tuskallista tavoittaa. Rakkauden ja vihanilmausten vuorottelu hajottaa, hämmentää ja sitoo tiukemmin parisuhteeseen. Väkivallan ja sitä seuraavien läheisyyttä lupaavien jaksojen vuorottelu voi olla useille naisille keskeinen parisuhteen jatkamiseen johtava tekijä, sillä läheisyyden hetket tuntuvat erityisen arvokkailta suhteessa koettuun väkivaltaan. (Mt., 23–25; Keskinen 2005, 73.) Väkivallan tekijä voi ensin lyödä ja sitten hoivata ja lohduttaa uhriaan. Yhtäältä tekijän ambivalentin toiminnan aiheuttama hämmennys ja hajaannus ja toisaalta toiveet läheisyydestä ja lämmöstä pitelevät tiukasti kiinni väkivaltaisessa parisuhteessa.

Väkivalta voi jättää uhriin mahdollisten välittömien fyysisten vammojen lisäksi myös kauhu- ja pelkotiloja, jotka tuntuvat usein käsittämättömiltä ja hallitsemattomilta (Husso 1994, 137–138). Vaikkei väkivalta jättäisikään näkyviä jälkiä uhrin ruumiiseen, pelko ja kammo voivat muistuttaa tapahtuneesta hyvin konkreettisesti. On osoitettu, että pelko on tyypillinen väkivallan seuraus (Heiskanen & Piispa 1998, 26; Nyqvist 2001, 79; Piispa ym. 2006, 65). Se on paitsi reaktio akuutissa väkivaltilanteessa myös sitkeä muistuttaja tapahtuneesta väkivallan loppumisen jälkeen. Pelko ei menetä voimaansa myöskään konkreetin väkivaltilanteen ja väkivallan mahdollisen loppumisen välisessä tilassa. Se voi pysähdyttää ja halvaannuttaa niin, että uhrin on mahdotonta tuoda tapahtunutta julki. (Husso 2003, 82–88.) Lisäksi parisuhdeväkivallan uhri kärsii usein muun muassa masennuksesta ja itsetunnon laskusta sekä turtumuksen, vihan, häpeän ja syyllisyyden tunteista (Heiskanen & Piispa 1998, 26; Piispa ym. 2006, 65).

⁵ ”Det är fruktansvärt svårt att inse att man som kvinna har blivit offer för något så djävulskt som att den man som man har valt att dela livet med misshandlar den som han säger att han älskar.” Vapaamuotoinen suomennos EE.

Pelko voi jähmettää paikoilleen, mutta myös häpeän ja syyllisyyden tunteilla on voima vaientaa ja estää lähtemästä väkivaltaisesta parisuhteesta. Häpeä voi lamauttaa pelon tavoin. Se saa ihmisen tuntemaan itsensä epävarmaksi, haavoittuvaksi ja mitättömäksi. Samalla se saa vääjäämättä aikaan kokemuksia oman arvon kyseenalaistumisesta. (Husso 1997, 96.) Toisin kuin häpeästä, syyllisyydestä on mahdollista vapautua tunnustamalla. On arvatenkin vähemmän tuskallista tuntea syyllisyyttä teoistaan kuin hävetä itseään siksi, että kokee olevansa vääränlainen. Toisaalta syyllisyyden ja häpeän tunteiden väliset erot näyttävät välillä menevän sekaisin. Merkitykset voivat sotkeutua esimerkiksi siten, ettei parisuhdeväkivallan uhri tiedä, häpeääkö vai syyllistääkö itseään. Häpeän ja syyllisyyden tunteet voivat vaikuttaa myös yhtäaikaaisesti toinen toisiaan ruokkien. (Ronkainen 1999, 135–147; Husso 2003, 271–272.)

Väkivallalla on kipeitä tunteita pitkäkestoisempia ja pysyvämpiäkin seurauksia. Se voi ajan myötä johtaa sairastumiseen. Parisuhdeväkivallasta väitellyt Aune Flinck (2006, 25–26) kuvaa pitkittynyttä posttraumaattista stressiä potentiaalisesti väkivallan seuraukseksi. Tällöin uhrin oireilua luonnehtivat muun muassa fyysinen ja psyykkinen ylivirittyneisyys, hermostuneisuus ja valppaus, unihäiriöt, painajaiset, muistikuvien pirstaleisuus ja muistamattomuus. Parisuhdeväkivalta paitsi sairastuttaa myös uhkaa uhrin henkeä sekä välillisesti että välittömästi. Sen äärimmäisin seuraus on kuolema. Parisuhdeväkivallan uhriksi joutuneen naisen riski tehdä itsemurha on muihin naisiin nähden merkittävästi kohonnut (mt., 26). On muistettava, että Suomessa kuolee joka vuosi yli 20 naista parisuhdeväkivallan vuoksi (Niemi-Kiesiläinen 2004, 19). Läheisissä ihmissuhteissa tapahtuva väkivalta tappaa enemmän suomalaisnaisia kuin muut väkivaltaan liittyvät syyt yhteensä (Ruuskanen 2005, 43).

3. NÄKÖKULMIA VALTIOLLISIIN LUPAUKSIIN

3.1 Valtiolliset lupaukset ja kaksoisuhriutuminen

Kaksoisuhriutuminen alkaa väkivallan uhriksi joutumisesta. Se jatkuu silloin, kun ulkopuoliset eivät kohtaa väkivallan uhria asianmukaisesti. Sirkka Pertun (1999, 31) mukaan kaksoisuhriutumisen kokemukset syntyvät tilanteissa, joissa ulkopuoliset syylistävät uhria väkivallasta ja tekevät tästä toisen kerran uhrin. Naistutkimuksen ja sosiaalipolitiikan tutkija Monica McWilliams (1998, 140) puolestaan kirjoittaa kolmoisuhriutumisen prosessista. Myös McWilliamsin mukaan prosessin kaksi ensimmäistä vaihetta ovat väkivallan uhriksi joutuminen ja ulkopuolisten reaktioiden aiheuttama uhriutuminen. Kolmanneksi vaiheeksi hän on kuitenkin lisännyt valtiollisten instituutioiden reaktiot ja asenteet. Nämä reaktiot ja asenteet ovat uhriuttavia silloin, kun ne tulevat esimerkiksi mitätöineeksi tapahtuneen väkivallan. (Mt.)

Uhriutumisprosessien vaiheet ovat tiiviissä vuorovaikutuksessa toistensa kanssa. Esimerkiksi McWilliamsin (1998, 140) kolmoisuhriutumisprosessin kaksi viimeistä vaihetta näyttävät vaikuttavan vuorovaikutteisesti toisiinsa. Väkivallan uhrin taas voi olla hyvin vaikeaa hahmottaa sitä, palautuuko esimerkiksi väkivallan väheksyminen työntekijän ajatusmaailmaan, työntekijän taustalla olevassa organisaatiossa jaettaviin käytäntöihin vai laajemmalti yhteiskunnassa vallitseviin asenteisiin. On huomattava, että väkivallan uhrien tai tekijöiden kanssa työskentelevät ammattilaiset eivät ole millään muotoa vapaita esimerkiksi parisuhdeväkivaltaa vähättelevistä tai uhria syylistävistä asenteista (Nyqvist 2001, 170).

Vähättelevä, syylistävä tai ylipäättään penseä suhtautuminen parisuhdeväkivallan uhreihin ei näytä olevan mitenkään poikkeuksellista. Suvi Ronkainen ja Sari Näre (2008, 8–12) kirjoittavat aikamme postmodernista ankaruudesta ja armottomuudesta, mikä näkyy varsinkin tavoissa suhtautua mentaaliseen ja ruumiilliseen haavoittuvuuteen. Parisuhdeväkivallan uhreille tällainen armottomuus voi merkitä heikkouden ja haavoittuvuuden kieltämistä, väkivallan sietämisen vaatimusta ja väkivallasta vastuuttamisen puuttumista. Kova asenneilmapiiri voi yhtäältä jättää tunnistamatta parisuhdeväkivallan uhriksi joutumiseen liittyvät haavoittuvuuden ja tarvitsevuuden kokemukset. Toisaalta se voi sivuuttaa väkivallan seuraukset silloinkin, kun ne tulevat nähdyiksi ja tunnistetuiksi. (Mt.; kts. myös Husso 2003, 44–45.)

Parisuhdeväkivallan uhrit näyttävät kokevan juuri sitä haavoittuvuutta, jota minkä tahansa traumaattisen tapahtuman läpikäyminen voi tuottaa. Kuitenkaan parisuhdeväkivallan uhri ei

välttämättä saa myötätuntoa tai edes sääliä toisilta, sillä häntä voidaan pitää osaltaan syyllisenä pahoinpitelyihin. Kenties hän ei ole osannut vetää rajoja intimiteettinsä suojaksi, on luottanut väärään ihmiseen tai ei ole kyennyt irtaantumaan tuhoavasta parisuhteesta. Yhtä kaikki hänen ajatellaan erehtyneen ja menettäneen asemansa viattomana, myötätuntoa ansaitsevana uhrina. (Näre & Ronkainen 2008, 9–11.) Vaikuttaa siltä, että parisuhdeväkivallan haavoittavaa voimaa on usein mahdotonta nähdä – ja hyväksyä silloin, kun sitä ei voi enää kieltäytyä näkemästä. Sen sijaan muiden traumaattisten tapahtumien vaikutukset ihmismieleen näyttävät olevan yleisesti tunnistettuja ja tunnustettuja.

Kenties kaikista hajottavinta heikkouden ja kykenemättömyyden tuntemuksissa on se, että niin ei saisi tuntea – että ei ole lupaa särkyä, eikä menettää kontrollin ja hallinnan tunnetta edes pieneksi hetkeksi, toteaa Husso (2003, 212). Näyttää siltä, että uhritumisen aiheuttamaa haavoittuvuutta, kykenemättömyyttä ja heikkoutta on hankalaa kohdata. Siinä missä haavoittuvuuden kokemukset voivat tuntua käsittämättömiltä ja häpeällisiltä, ne saattavat näyttää sellaisilta myös muiden silmissä. Suomalaisen yhteiskunnan kyky käsitellä haavoittuvuutta näyttää muutoinkin vaillinaiselta. Haavoittumisen ja turvaamisen tarpeen on nähty jäävän vaille yhteiskunnallista vastuunottoa, mikä näkyy muun muassa siinä, että mahdollisuuksia lähestymiskiellon toteutumisen valvontaan on todella vähän (Näre & Ronkainen 2008, 16).

Edellä esitetyn perusteella näyttää selkeästi siltä, että asenneilmapiiri voi uhriuttaa. Asenneilmapiiri taas koskettaa jokaista, joka kohtaa parisuhdeväkivallan uhreja esimerkiksi ammattiasemansa, virkansa tai perhesuhteidensa kautta. Toisaalta kovat asenteet eivät vastaa sitä, mitä kansalaisille on luvattu yhtäältä eksplisiittisesti ja toisaalta implisiittisesti. Erittelen seuraavassa ensinnäkin lupauksia, joita ei ole kirjattu minnekään. Otan näistä kirjaamattomista lupauksista esiin sekä universalismin idean että sukupuolisopimuksen. Toisekseen käsittelen säädöksiä, poliittisia ohjelmia ja kansainvälisiä sopimuksia, joihin on kirjattu kansalaisille annettuja lupauksia. Käyn läpi myös institutionaalisia ja professionaalisia käytäntöjä, jotka vaikuttavat lupauten toteutumiseen tai toteutumatta jäämiseen. Käytän esimerkkinä oikeuslaitoksen piirissä toteutuvia käytäntöjä. Viimeiseksi erittelen viranomais- ja auttamistyön arkeen liittyviä tekijöitä, jotka vaikuttavat osaltaan siihen, tulevatko lupaukset täytetyiksi.

3.2 Kirjaamattomia lupauksia

3.2.1 Universalismin idea

Universalismi⁶ on ollut 1950-luvulta lähtien yksi keskeisimmistä sosiaalipolitiikan tutkimuksen käsitteistä ja ideoista (Anttonen & Sipilä 2010, 104). Kuitenkaan se, miten universalismi määritellään, ei ole lainkaan itsestäänselvää. Kolbeinn Stefánsson (2012, 42) toteaaakin, että universalismin käsite on saanut hyvinvointivaltiota ja sosiaalipolitiikkaa käsittelevässä tutkimuskirjallisuudessa laajan kirjon erilaisia määritelmiä. Hän esittää, että universalismia voidaan kuvata moniulotteisena käsitteenä ennemmin kuin yksittäisenä, abstraktina periaatteena. Universalismin käsite taas viittaa useisiin erilaisiin periaatteisiin. Näiden periaatteiden tarkka sisältö on suhteessa siihen, miten kyseinen käsite on kulloinkin määritelty. (Mt.) Universalismin käsitettä määritellään eri tavoin erilaisissa konteksteissa. Määritelmien muuttuessa myös universalismiin liitetyt periaatteet käyvät läpi sisällöllistä muutosta.

Sosiaalipolitiikan tutkijat Anneli Anttonen ja Jorma Sipilä (2000, 161–162) lähestyvät universalismin käsitettä sen vastakohtien kautta. Yhdeksi vastakohtaksi he mainitsevat *partikularismin*, joka merkitsee sitä, että ihmisiä kohdellaan eri tavoin. Siten se asettuu vastakkain suhteessa universalismiin, joka painottaa ihmisten yhdenvertaista kohtelua. Universalismin vastakohtia ovat myös *diversiteetin*, *pluralismin* ja *relativismin* käsitteet. Ne tarkoittavat moninaisuutta, moniarvoisuutta ja suhteellisuutta, kun taas universalismin ajatellaan merkitsevän ykseyttä, yksiarvoisuutta ja uskoa yhteen oikeaan ratkaisuun. Kolmas universalismin vastakohta on *selektivismi*. Sosiaalipolitiikassa selektivismi tai selektiivisyys tarkoittaa sitä, että tietyt palvelut tai etuudet kohdennetaan tiukasti jollekin tietylle väestöryhmälle. Tavallisin universalismin vastakohta on kuitenkin *residualismi*. Se tarkoittaa sosiaalipolitiikan kohdistumista ainoastaan sellaisiin väestöryhmiin, joiden olisi mahdotonta selviytyä ilman yhteiskunnan toimenpiteitä. Residuaalisuuden ja *marginäalisuuden* käsitteitä käytetään usein synonyymisesti. (Mt.)

Universalismi on usein nimetty pohjoismaisen sosiaalipoliittisen mallin keskeiseksi periaatteeksi (Anttonen & Sipilä 2010, 104). Universaalien sosiaalipolitiikan luonteeseen kuuluu ensinnäkin se, että perustoimeentuloturva kattaa kaikki kansalaiset heidän sosiaalisesta asemastaan riippumatta. Toisekseen siihen kuuluu se, että hyvinvointipalvelut on suunnattu kaikille. Universaalissa

⁶ Universaalien sosiaalipolitiikan käsitteen rinnalla on toisinaan käytetty myös institutionaalisen sosiaalipolitiikan käsitettä (Anttonen & Sipilä 2000, 162). Gøsta Esping-Andersen ja Walter Korpi (1987, 40) nimeävät institutionaalisen sosiaalipolitiikan perusperiaatteiksi julkisen vallan vastuun yksilön hyvinvoinnista ja kaikille kuuluvan oikeuden tiettyyn elintasoon ja sosiaaliseen kansalaisuuteen.

sosiaalipolitiikassa kansakunnan jäsenyys itsessään oikeuttaa tiettyihin palveluihin ja etuuksiin. (Anttonen & Sipilä 2000, 149.) Näin ollen universalismin idea sisältää lupauksen, joka on annettu kaikille sukupuolesta riippumatta. Juuri sen mukaisilla periaatteilla on keskeinen merkitys siinä, että kansalaiset odottavat saavansa julkiselta vallalta huolenpitoa sitä tarvitessaan (Metteri 2012, 38). Toisaalta universalismin idealla näyttää olevan keskeinen merkitys nimenomaan naisille. Sen mukaiset ratkaisut paitsi toimeentuloturvan myös hyvinvointipalveluiden alueella ovat olleet erityisesti naisten intressien mukaisia. (Anttonen & Sipilä 2010, 113.) Useat pohjoismaiset feministitutkijat (Hernes 1987; Anttonen 1994, 222) ovat painottaneet nimenomaan universalismin merkitystä siinä, että hyvinvointiyhteiskunta on kehittynyt verraten naisystävälliseksi.

Universalismin idean juurtuminen suomalaisen sosiaalipolitiikan käytäntöihin ei kuitenkaan tapahtunut varhain eikä myöskään nopeasti. Suomalaista hyvinvointivaltiota alettiin rakentaa suhteellisen myöhään (mm. Esping-Andersen & Korpi 1987, 70; Julkunen 2001, 57). Hyvinvointivaltioprojektin läpimeno sijoittuu maassamme 1960-luvulle, kun taas esimerkiksi Ruotsissa ajatus kaikkien yhteisestä kansankodista innosti jo 1930-luvulla. Ruotsalainen kansankodin malli painotti voimakkaasti valtion vastuuta, laajoja tulonsiirtoja ja ammatillisesti tuotettuja palveluita. Ruotsin lisäksi myös Englannissa hyvinvointivaltioprojekti käynnistyi 1900-luvun ensimmäisellä puoliskolla. Beveridge-ohjelmaksi (1942) nimetyn hyvinvointivaltioprojektin mukaiset reformit käynnistyivät jo 1940-luvulla. Toisin kuin ruotsalainen kansankotiohjelma, Beveridge-ohjelma painotti enemmän kansalaisten kuin valtion vastuuta. Ohjelman tavoite oli kansakunnan hyvinvoinnin rakentaminen, mutta sen katsottiin toteutuvan nimenomaan kansalaisten osallistumisen kautta. (Anttonen & Sipilä 2000, 54–57.)

Universalismin käsitettä käytettiin kansallisen hyvinvointivaltioprojektin käynnistymisen aikoihin vain vähän (Anttonen & Sipilä 2010, 113). Pekka Kuusi (1961) ei klassisessa teoksessaan *1960-luvun sosiaalipolitiikkaa* kirjoittanut universalismista. Kuusen esittämä suomalaisen sosiaalipolitiikan kokonaissuunnitelma näyttää kuitenkin asettuvan universalismin viitekehykseen. Universalismin idea näkyy implisiittisesti hänen suunnitelmassaan kohdentaa etuuksia ja palveluita koko kansalle, vaikkakin eritoten vähäosaisille. Kuusi oikeutti suunnitelmaansa kuuluvat tulontasausjärjestelmät sillä, että ne johtaisivat talouskasvuun ja koko kansan yhteiseen hyvään:

Olemme päätyneet siihen, että sosiaalisella tulontasoituksella on nyky-yhteiskunnassa erikoistehtävänänsä koko kansan taloudellisen aktiviteetin turvaaminen. Kansa ei näy pysyvän yleisessä kasvupyrkimyksessä kokonaisuudessaan mukana, elleivät eri

väestöpiirit jatkuvasti saa taloudellista aktiviteettiaan tukevia kasvuherätteitä. Sosiaalipoliittinen tulontasointi näyttää olevan nimenomaan se menetelmä, jolla aktiivisuusruiskeet voidaan menestyksellisesti ulottaa myös pieneläjään maan etäisessä kolkassa.

(mt., 59)

1970-luvun Suomessa sosiaalivakuutuksen kattavuus lähentyi muiden Pohjoismaiden tasoa, vaikkakin joidenkin etuuksien ja palveluiden taso oli edelleen jäljessä pohjoismaisesta kehityksestä (Esping-Andersen & Korpi 1987, 70). Etuuksien taso ja palveluiden kattavuus saavuttivat pohjoismaiset mittasuhteet vasta 1980-luvulla. Esimerkiksi työttömyysturvajärjestelmän uudistus (1985) ja uuden sosiaalihuoltolain (1982/710) luominen paransivat yhtäältä hyvätuloisten ja toisaalta pienituloisten asemaa. (Anttonen & Sipilä 2000, 77, 80–81.) Suomalainen sosiaalipolitiikka oli kasvanut huippuunsa sekä pienituloisimmille kohdennettujen etuuksien että suurituloisten ansiosidonnaisen toimeentuloturvan osalta. Samanaikaisesti universalismin käsite nousi keskeiseen asemaan pohjoismaisessa keskustelussa (Anttonen & Sipilä 2010, 113).

Kuten Raija Julkunen (2001, 13) toteaa, noin 30 vuotta kestänyt sosiaalipolitiikan laajenemisen kausi pysäytettiin 1990-luvun Suomessa. Tuolloin Suomi syöksyi lähihistoriamme syvimpään taloudelliseen lamaan, jonka myötä hyvinvointivaltion rahoituspohja rikkoontui. Massatyöttömyyden seurauksena valtion verotulot romahtivat ja siten myös julkisesti rahoitettujen palveluiden ja etuuksien rahoitusperusta rappeutui. Sosiaalipolitiikassa sovelletut universalismin idean mukaiset periaatteet alkoivat korvautua tarveharkinnalla. Periaatteelliset muutokset konkretisoituivat hyvinvointipoliittisina leikkauksina, joista mainittakoon muun muassa sairausvakuutuksen heikentäminen. (Anttonen & Sipilä 2000, 89–94.) Näyttääkin siltä, että universalismin ideaalista on tällä hetkellä osittain luovuttu. Julkisivallan sijaan kansalaisten on yhä useammin turvauduttava markkinoihin ja perheeseen. (Mt., 271–272.) Universalismin lupaukset ovat heikentyneet, mutta sen luomat odotukset eivät näytä hävinneen minnekään. Kansalaiset odottavat yhä saavansa valtiollista huolenpitoa sitä tarvitessaan (Metteri 2012, 38).

3.2.2 Suomalaisia sukupuolisopimuksia

Valtion ja naisten välisiä suhteita on hahmotettu eri tavoin eri yhteiskunnissa. Pohjoismaiset naistutkijat ovat tulkinneet niitä eri lailla kuin heidän angloamerikkalaiset ja keskieurooppalaiset kollegansa. Esimerkiksi angloamerikkalainen ja keskieurooppalainen puhe valtiosta naista

alistavana patriarkaattina⁷ kuulostaa pohjoismaisessa kontekstissa varsin vieraalta. (Rantalaiho 1994, 9.) Patriarkaattiteoriat eivät ole missään vaiheessa saaneet vahvaa asemaa Pohjoismaissa (Anttonen 1997, 104). Muun muassa feministitutkija Carole Patemanin (1988) tapa kuvata naisten suhteita valtioon on pohjoismaalaisittain hyvin poikkeava. Pateman kirjoittaa, että moderni yhteiskuntasopimus sisältää idean keskenään tasa-arvoisista, oman ruumiinsa omistavista yksilöistä. Yhteiskuntasopimuksen sisään on kuitenkin kätkeyty seksuaalinen sopimus (sexual contract), joka antaa miessukupuolen edustajille vallan suhteessa naisiin. Avioliittoinstituutiolla on keskeinen merkitys seksuaalisen sopimuksen toteutumisessa, sillä se mahdollistaa miesten pääsyn naisruumiiseen. Toisaalta ne naiset, jotka eivät kuulu avioliittoinstituutioon, ovat prostituution kautta miesten vallan alaisia. Näin ollen sopimus takaa miehisen ylivallan riippumatta siitä, ovatko naiset vaimoja vai eivät. (Mt., 1–18.)

Suomalaisessa yhteiskunnassa Patemanin (1988) seksuaalisen sopimuksen analyysi voi vaikuttaa hämmäntävältä jo siksi, että kansallisen lainsäädännön perusteella miesten aviolliset oikeudet naisruumiiseen ovat kaventuneet periaatteessa olemattomiin (Piispa 2004, 51). Toisaalta puolisoiden – ja sukupuolten – välisen tasa-arvon tosiasiallinen toteutuminen voidaan myös kyseenalaistaa. Pateman (1988) on nostanut esiin tärkeitä epäkohtia, eikä pienin niistä ole naisiin kohdistuvan väkivallan yleisyys. Voidaan myös Minna Piispan (2000) tavoin pohtia sitä, miksi nuoret (18–29-vuotiaat) suomalaisnaiset joutuvat muiden sukupolvien edustajia useammin parisuhdeväkivallan uhreiksi. Juuri nuorten naisten voisi olettaa olevan erityisen moderneja ja tasa-arvoisia, mutta kuitenkin he kokevat eniten väkivaltaa parisuhteissaan (mt., 4). On syytä pohtia, onko tasa-arvon julkinen korostaminen ulottunut yksityiseen elämänpiiriin asti.

Tasa-arvon toteutuminen voi olla näennäistä, mutta Suomessa sitä ei olla juurikaan selitetty patriarkaatin olemassaololla. Pohjoismaissa käydyssä keskustelussa valtion ja naisten välisiä suhteita on kuvattu huomattavasti useammin *sukupuolijärjestelmän* kuin patriarkaatin käsitteellä (Anttonen 1997, 108). Yhteiskuntatieteilijä Liisa Rantalaiho (1994, 10–14) onkin ehdottanut pohjoismaiseen sukupuolen ja hyvinvointivaltion yhtäaikaiseen analyysiin paitsi sukupuolijärjestelmän (gender structure, könssystem/genussystem) myös *sukupuolisopimuksen* (gender contract, könskontrakt) käsitettä. Rantalaiho viittaa sukupuolijärjestelmän käsitteellä metodologiseen ymmärrykseen siitä, että sukupuoli järjestyy monitasoisesti yhteiskunnassa ja järjestää maailmaa. Sen sijaan sukupuolisopimuksen käsitteellä pohjoismaiset naistutkijat ovat

⁷ Patriarkaatin käsite viittaa yhtäältä yhteiskunnassa ilmenevään naisten rakenteelliseen alistamiseen ja toisaalta esimerkiksi perheissä toteutuvaan miesten patriarkaaliseen valtaan (Keskinen 2005, 25–26).

tarkoittaneet näkymätöntä ja lausumatonta sopimusta, joka määrittää sukupuolten välisiä suhteita. Siinä on kyse sekä säännöistä että vastavuoroisista oikeuksista ja velvollisuuksista, jotka määrittävät sukupuolten, sukupolvien ja lopulta myös tuotannon ja uusintamisen alueiden välisiä suhteita. (Mt.)

Suomalaisnaisten ja valtion välisten suhteiden muotoutuminen nykyisenlaisiksi on ollut pitkä prosessi. Naiset saivat Suomessa poliittiset oikeudet 1900-luvun alussa. Samalla he saivat poliittisen kansalaisuuden ja mahdollisuuden toimia prosessissa, jonka myötä muotoutui sukupuolisopimus naisten yhteiskunnallisesta äitiydestä. (Rantalaiho 1994, 21.) Yhteiskunnalliseen äitiyteen perustunut sukupuolisopimus korvautui 1960-luvulla palkkatyöäitiyden sopimuksella. Tuolloin oikeus ansiotyöhön alkoi määrittää voimakkaasti naisten asemaa paitsi Suomessa myös muissa Pohjoismaissa. Oikeuden toteutuminen edellytti valtiolta vastuunottoa palkattomasta hoivatyöstä, joka oli ollut pitkälti naisten vastuulla. Erityisen tärkeä reformi naisten työssäkäynnin mahdollistamisen kannalta oli päivähoitojärjestelmän periaatteiden uudistaminen. (Anttonen & Sipilä 2000, 82–84.)

Anttonen ja Sipilä (2000, 88) toteavat, että sukupuolisopimus koskee nimenomaan naisten oikeutta työvoimaruumiiseen. Sopimus ei kuitenkaan ole saanut aikaan sukupuolten välistä tasa-arvoa työmarkkinoilla. Naiset ja miehet eivät jaa samaa työmarkkina-asemaa, vaikka juuri naisten työssäkäynnin edistäminen on ollut 1960-luvulta alkaen julkisvallan intresseissä. Ensinnäkään naiset ja miehet eivät jaa tasapuolisesti julkishallinnon ja yritysmaailman johtopaikkoja. Naiset ovat vähemmistönä erityisesti yritysjohtajien joukossa. (Mt., 84.) Toisekseen on mainittava, että naiset näyttävät kantavan edelleen työn ja perhe-elämän muodostamaa kaksoistaakkaa. Vastuu kodista ja perheestä jakaantuu epäsymmetrisesti siitä huolimatta, että ansiotyöhön liittyviä vastuita on enenevässä määrin paitsi miehillä myös naisilla. (Nousiainen & Pylkkänen 2001, 48.)

Sukupuolisopimus lupaa kyllä naisille oikeuden työvoimaruumiiseen, mutta ruumiillisten ja seksuaalisten oikeuksien suhteen se ei näytä lupaavan mitään. Raija Julkunen (1997) on pohtinut naisten ruumiillisten oikeuksien toteutumisen problematiikkaa ja todennut, että yksityinen, avioliittoinstituutioon kietoutunut patriarkaatti on paljolti korvautunut julkisella patriarkaatilla. Julkusen mukaan patriarkaalinen valta piiloutuu instituutioihin, normeihin sekä symboleihin ja vaikuttaa niistä käsin tapoihin määritellä naisruumiita. Naiset kamppailevat patriarkaalista vallankäyttöä vastaan, mutta sopeutuvat kuitenkin muun muassa sen tuottamiin ulkonäkönormeihin. ”– – Samoin kuin äidit vievät tyttärensä ympärileikattaviksi, me itse

meikkaamme, laihdutamme, täytämme rintamme silikonilla ja kohotamme kasvomme kirurgisesti”, kirjoittaa Julkunen. (Mt., 47.)

Kollektiivisen, instituutioihin sitoutuneen patriarkaatin lisäksi Julkunen (1997, 47–48) korostaa myös yksityistä, avioliiton ulkopuolista määrittelyvaltaa. Tämä naisruumiiseen kohdistuva määrittelyvalta toteutuu kasvokkaisissa kohtaamisissa. Julkinen tila muuttuu naisille epämiellyttäväksi ja pahimmillaan jopa vaaralliseksi muun muassa raiskausten, taputtelujen, kähmintöjen, huutelujen ja vihellysten myötä. Samalla ne luovat julkiseen tilaan oman patriarkaalisen järjestyksensä. Ruumiillisella ja seksuaalisella häirinnällä on korostunut merkitys patriarkaalisen vallan ylläpitämisessä. Paitsi miehinen vallankäyttö myös sisäistetyt ulkonäkönormit aiheuttavat sen, että naiset kokevat oman ruumiinsa aina vääräksi. (Mt.) Oma ruumis on yhtäältä vääränlainen ja toisaalta alistettu arvioinnin ja häirinnän kohteeksi.

3.3 Kirjattuja lupauksia

Säädöksiin ja poliittisiin ohjelmiin on kirjattu kansalaisille annettuja lupauksia. Nämä lupaukset luovat kansalaisille erinäisiä odotuksia ja tekevät riskitilanteissa selviytymisen ennakoitavaksi. Yhtäältä kansalaisten turvallisuuden tunne ja toisaalta järjestelmän ennakoitavuus perustuvat kirjattuihin lupauksiin. (Metteri 2012, 18, 33.) Kansallisen lainsäädännön sekä politiikka- ja hallitusohjelmien lisäksi lupauksia on kirjattu kansainvälisiin sitoumuksiin. Yksi keskeisistä kansalaisten sosiaalisia oikeuksia turvaavista sitoumuksista on YK:n piirissä solmittu taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia turvaava yleissopimus (SopS 6/1976). Lisäksi on syytä mainita Euroopan ihmisoikeussopimus (SopS 63/1999) sekä Euroopan sosiaalinen peruskirja (European Social Charter 1961).

Suomen perustuslaki luo kivijalan kansalaisille annetuille lupauksille. Perustuslain sisältöä muutettiin vuoden 1995 perusoikeusuudistuksen yhteydessä. Kyseinen uudistus kohensi merkittävästi kansalaisten asemaa oikeussubjekteina. (Sakslin 1999.) Perusoikeusuudistuksen yhteydessä vahvistettiin muun muassa kansalaisten sosiaalisia ja taloudellisia oikeuksia (mt., 223; Metteri 2012, 34). Esimerkiksi sosiaaliturvaan liittyvät oikeudet kirjattiin tuolloin perustuslakiin. Sekä nykyinen perustuslaki että muu voimassa oleva lainsäädäntö näyttävät mukailevan universalismin periaatteita. Lainsäädäntö painottaa eetosta, jonka mukaan toimijoiden moraali ja tahto perustuvat jokaisen ihmisen selviytymisen turvaamiseen. Selviytymisen turvaamisen eetokseen liittyvät myös periaatteet kaikille kuuluvasta huolenpidosta ja tasa-arvosta. (Metteri

2012, 33.) Voimassa oleva lainsäädäntö antaa lupauksen universalismin periaatteiden mukaisesta kohtelusta. Se antaa olettaa, ettei apua tarvitseva jää vaille turvaa ja huolenpitoa.

Perustuslain (1999/731) ensimmäisessä luvussa lausutaan Suomen valtiosäännön perusperiaatteet, jotka rakentavat perustan kaikelle oikeudelliselle toiminnalle. Valtiosääntöiset periaatteet käsittelevät myös yksilön asemaa ja oikeuksia. Ne antavat lupauksen ensinnäkin ihmisarvon loukkaamattomuuden sekä yksilön vapauksien ja oikeuksien turvaamisesta. Lupaus ihmisarvon kunnioittamisesta on Suomen valtiosäännön ja oikeusjärjestyksen lähtökohta. Velvoite loukkaamattoman ihmisarvon kunnioituksesta sitoo kaikkea juridista päätöksentekoa. Yksilön vapauksien ja oikeuksien turvaamista koskeva lausuma puolestaan painottaa sitä, että vapaat yksilöt oikeuksineen ovat valtiollisen toiminnan tärkein päämäärä. Lisäksi valtiosääntöiset periaatteet lupaavat, että julkinen valta toteuttaa aktiivisesti toimenpiteitä oikeudenmukaisuuden edistämiseksi. Tämä lupaus asettaa julkisvallan käyttäjille vaatimuksen paitsi sosiaalisen oikeudenmukaisuuden laaja-alaisesta edistämisestä myös epäoikeudenmukaisuuksiin puuttumisesta. (Länsineva & Rautiainen 2013, 94–95.)

Valtiosääntöiset periaatteet saavat konkreettisen sisältönsä paljolti muiden säädösten ja säännösten perusteella. Ihmisarvon kunnioittamista, yksilön vapauksia ja oikeuksia sekä oikeudenmukaisuuden edistämistä turvaavat periaatteet konkretisoituvat ja täydentyvät perustuslakiin kirjattujen perusoikeussäännösten kautta. (Länsineva & Rautiainen 2013, 106–110.) Voimassa oleva lainsäädäntö sekä sen sisään kirjoitettu universalismin eetos lupaavat ja antavat odottaa paljon. Toisaalta lainsäätäjät ei ottanut pitkään aikaan kantaa parisuhdeväkivallan uhreiksi joutuneiden henkilöiden oikeuksiin. Uhrien oikeudellinen asema kirjattiin perustuslakia alemmantasoiseen lainsäädäntöön vasta viime vuosikymmenten aikana. Lisäksi on huomattava, että suomalainen oikeusjärjestys arvottaa edelleen väkivaltarikokset vähemmän vakaviksi kuin omaisuuteen tai yleisiin intresseihin kohdistuvat rikokset (Niemi-Kiesiläinen 2004, 386).

Parisuhdeväkivallan uhrien oikeudellinen asema olikin suhteellisen heikko 1990-luvun puoliväliin asti. Vasta sen jälkeen tehtiin useita lainsäädännöllisiä muutoksia, jotka kohensivat parisuhdeväkivallan uhrien asemaa oikeussubjekteina. Näistä mainittakoon avioliitossa tapahtuvan raiskauksen kriminalisointi (Laki rikoslain väkisinmakaamista ja vapautta loukkaavaa haureutta koskevien säännösten muuttamisesta 1994/316), yksityisellä paikalla tapahtuvan perusmuotoisen

pahoinpitelyn muuttaminen yleisen syytteen alaiseksi rikokseksi⁸ (Laki rikoslain muuttamisesta 1995/578), vuonna 1999 voimaan tullut laki lähestymiskiellosta (1998/898) ja vuonna 2005 voimaan astunut laki perheen sisäisestä lähestymiskiellosta (2004/711). Entiseen tai nykyiseen avio- tai avopuolisoona kohdistuva lievä pahoinpitely on ollut yleisen syytteen alainen rikos vuodesta 2011 alkaen (Laki rikoslain 21 luvun 16 §:n muuttamisesta 2010/1082). Mainittakoon myös, että vuoden 2014 alussa tuli voimaan rikoslain säännös, joka kriminalisoi toistuvan seuraamisen, uhkaamisen, tarkkailun tai vastaavanlaisen oikeudettoman vainoamisen (Laki rikoslain muuttamisesta 2013/879).

Edellä esitetyt uudistukset tapahtuivat viiveellä verrattuna kansainvälisen lainsäädännön kehitykseen. Esimerkiksi Ruotsissa avioliitossa tehty raiskaus on ollut rikos vuodesta 1962 alkaen. Mainittakoon myös, että ruotsalaislainsäädäntöön on vuodesta 1998 alkaen sisältynyt erillinen rikostunnusmerkistö *grov kvinnofridskränkning*. Tämän tunnusmerkistön piiriin kuuluvat ne toistuvat integriteetin loukkaukset, joita miehet kohdistavat naisiin läheisissä ihmissuhteissa. (Brottsbalken 4:4a 1998:393.) Suomessa taas käytiin pitkä ja polveileva keskustelu ennen lainsäädännön uudistamisen aloittamista. Kuten Teuvo Peltoniemi (1984, 233–238) kirjoittaa, 1980-luvun Suomessa vallinnut asenneilmapiiiri ei antanut paljoakaan tilaa lainsäädännön muutoksille. Uudistusehdotuksiin suhtauduttiin pääosin vastahankaisesti. Niitä vastustettiin muun muassa argumentoimalla, että perheen sisäinen väkivalta on yksityisasia, eikä viranomaisten ole lähtökohtaisesti soveliasta puuttua siihen. (Mt.)

Kuten lainsäädännössä, myös hallitus- ja politiikkaohjelmissa parisuhdeväkivalta on alkanut näkyä 1990-luvun puolivälin jälkeen. Vuosina 1998–2002 toteutettiin Naisiin kohdistuvan väkivallan ja prostituution ehkäisyprojekti, joka oli maamme ensimmäinen naisiin kohdistuvan väkivallan ehkäisyyn painottunut hanke. Pääministeri Paavo Lipposen toisen hallituksen⁹ (1999–2003) ohjelman yhdeksi tavoitteeksi asetettiin erityisen huomion kiinnittäminen perheväkivallan torjumiseen. Pääministeri Matti Vanhasen hallitusohjelmassa¹⁰ (2003–2007) lähisuhdeväkivalta

⁸ Syyteoikeuden muutos ei ole kuitenkaan johtanut siihen, että parisuhdeväkivaltaan puututtaisiin aiempaa tehokkaammin. Syyteoikeuden muututtua muuttuivat myös pahoinpitelyrikosten tunnusmerkistöt. Samaan aikaan sovittelun käyttö parisuhdeväkivaltatapauksissa yleistyi. Lopputulos oli se, että rikosoikeusjärjestelmän reagointi parisuhdeväkivaltaan sattumanvaraistui sen sijaan, että se olisi tehostunut. (Niemi-Kiesiläinen 2004, 385–386.)

⁹ ”Rikoksentorjunnassa tehostetaan paikallisia toimenpiteitä ja edistetään perheiden, koulun, seurakuntien, elinkeinoelämän, kansalaisjärjestöjen, poliisin ja muiden viranomaisten yhteistoimintaa ja erityistä huomiota kiinnitetään perheväkivallan torjumiseen” (Lipposen II hallitus 1999, lähteessä ei sivunumeroita).

¹⁰ ”Väkivallan vähentämiseksi laaditaan kaikki keskeiset osa-alueet kattava kansallinen väkivallan vähentämisohjelma. Tehostetaan keinoja puuttua perheväkivaltaan.” (Vanhasen hallitus 2003, 47.) ”Parisuhde- ja naisiin kohdistuvan väkivallan sekä prostituution ehkäisyyn varataan resurssit koko hallituskaudeksi. Väkivallan uhrien ja prostituoitujen tukipalveluihin lisätään voimavaroja ja naiskaupan uhrien suojelua vahvistetaan. Paritusrikosten rangaistussäännöksiä

nostettiin esiin sekä sisäistä turvallisuutta heikentävänä asiana että tasa-arvokysymyksenä. Vuosina 2004–2007 tasa-arvo-ohjelman puitteissa toteutettiin erillinen lähisuhdeväkivallan ehkäisyyn keskittynyt hanke (STM 2010, 19). Pääministeri Vanhasen¹¹ toisen hallituskauden (2007–2010) ohjelmassa lähisuhdeväkivalta mainittiin sisäisen turvallisuuden ohjelman yhteydessä. Sen sijaan pääministeri Mari Kiviniemen hallitus (2010–2011) keskittyi edeltävän hallituksen työn jatkamiseen, eikä väkivaltaproblematiikkaa mainittu erikseen hallitusohjelmassa (Valtioneuvosto 2010).

Pääministeri Jyrki Kataisen hallitusohjelmassa¹² (2011–2014) kiinnitettiin huomiota muun muassa lähisuhde- ja perheväkivallan uhreille kohdennettuihin palveluihin. Sen sijaan pääministeri Alexander Stubbin hallitusohjelmassa ei mainita erikseen lähisuhde- tai perheväkivaltaa, mutta siinä sitoudutaan Kataisen hallitusohjelman tavoitteisiin (Stubbin hallitus 2014). Kataisen hallituskaudella käynnistyi Sosiaali- ja terveydenhuollon kansallinen kehittämisohjelma (2012–2015), jossa kiinnitetään huomiota myös lähisuhde- ja perheväkivaltaan (STM 2012, 21). Lisäksi sosiaali- ja terveysministeriö on käynnistänyt Naisiin kohdistuvan väkivallan vähentämisen ohjelman, joka toteutetaan vuosina 2010–2015. Ohjelman sisältämien toimenpiteiden painopisteet ovat väkivallan ehkäisy, uhrin suojeleminen ja tukitoimet sekä väkivallan tekijän saattaminen vastuuseen. Se, että kyseessä on vasta maamme toinen valtakunnallinen naisiin kohdistuvan väkivallan ehkäisyyn painottuva toimintaohjelma, on aiheuttanut kansainvälistä painostusta. Suomi on saanut naisiin kohdistuvan väkivallan sivuuttamisesta useita huomautuksia naisten oikeuksien yleissopimuksen toteutumista valvovalta komitealta¹³. (STM 2010, 9, 13.)

Meneillään olevassa Naisiin kohdistuvan väkivallan vähentämisen ohjelmassa kiinnitetään huomiota myös turvakotitoimintaan. Siinä eritellään sekä turvakotipalveluiden laatuun että määrään liittyviä kehitystarpeita. Sosiaali- ja terveysministeriö esittääkin, että turvakotipalveluiden järjestäminen tulee määritellä lakisääteiseksi velvollisuudeksi. Ministeriön mukaan turvakotipalveluiden tarjonnan tulee toteutua alueellisesti tasa-arvoisesti. Lisäksi näiden

kiristetään ja rikosten selvittämiskeinoja parannetaan. Seksipalvelujen oston kriminalisointi arvioidaan oikeusministeriössä meneillään olevien selvitystöiden pohjalta. Parisuhteessa tapahtuvien pahoinpitelyjen tuomitsemista edistetään poistamalla uhrin vakaaseen tahtoon perustuva syyttämättäjäättämisspykälä.” (Mt., 14.)

¹¹ “[Sisäisen turvallisuuden, EE] ohjelman painopistettä laajennetaan mm. merellisiin suuronnettomuuksiin ja ympäristötuhojen torjuntaan, asumisen turvallisuuteen, järjestäytyneen rikollisuuden torjuntaan, lähisuhdeväkivaltaan sekä laittoman maahantulon ja ihmiskaupan estämiseen” (Vanhasen II hallitus 2007, 20).

¹² ”Lähisuhde- ja perheväkivallan uhrien auttamiseksi lisätään turvakotipaikkoja ja kiinnitetään huomiota paikkojen alueellisesti tasaisempaan jakautumiseen. Parannetaan poliisin ja sosiaaliviranomaisten yhteistyömahdollisuuksia väkivaltaan liittyvien kotikäyntien yhteydessä hyödyntäen muun muassa väkivallan riskiarvioinnin pilottia.” (Kataisen hallitus 2011, 28.)

¹³ CEDAW-komitea (Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women)

palveluiden sisällölle on kehitettävä kansalliset laatusuositukset. Ministeriön esitykset näyttävät vastaukselta painostukseen, jota Suomeen on kohdistettu parisuhdeväkivallan uhreille suunnattujen palveluiden vähäisen tarjonnan vuoksi. On todettu, että Suomi ei täytä turvakotipalveluiden tarjonnasta asetettuja suosituksia. Suomi jää jälkeen esimerkiksi Euroopan neuvoston suosituksesta, jonka mukaan kymmentätuhatta asukasta kohden tulee olla tarjolla yksi turvakodin perhepaikka. Suositus tarkoittaa sitä, että Suomessa pitäisi olla tällä hetkellä yli 540 turvakodin perhepaikkaa. Niitä on kuitenkin vain noin viidennes siitä. (STM 2010, 39.)

3.4 Lupaukset institutionaalisissa ja professionaalisissa käytännöissä

Valtiolliset lupaukset jäävät tyhjiksi, jos niillä ei ole toteuttajaa. Yhtäältä kansainvälisten sitoumusten, kansallisten säädösten sekä hallitus- ja politiikkaohjelmien ja toisaalta esimerkiksi universalismin idean mukaisten periaatteiden toteutuminen edellyttää relevantteja institutionaalisia ja professionaalisia käytäntöjä. Nämä käytännöt taas muotoutuvat ihmisten toiminnan tuloksena. Käytäntöjä rakennetaan jatkuvasti, ja parisuhdeväkivallasta tuotetut määrittelyt vaikuttavat väistämättä niiden muotoutumiseen (kts. Keskinen 2005, 52). Esimerkiksi oikeuslaitoksen toiminnassa käydään jatkuvasti diskursiivista kamppailua siitä, millaiseksi ilmiöksi väkivalta mielletään ja kuinka osapuolten toimintaa tulkitaan (mt.). Tehdyt määrittelyt vaikuttavat myös siihen, mikä käytäntö saa hegemonisen aseman. Siten ne eivät myöskään voi olla vaikuttamatta valtiollisten lupauksen toteutumiseen tai toteutumatta jäämiseen.

Oikeuslaitos on instituutio, jonka toimintakäytäntöjen oletetaan toteuttavan valtiollisia lupauksia. Esimerkiksi lainsäädännön (Perustuslaki 1999/731, 6 §) antama lupaus yhdenvertaisuudesta asettaa vaatimuksia ja odotuksia oikeuslaitoksen käytäntöjä kohtaan. Kuitenkin yhteiskuntatieteilijä Teija Hautasen (2010) väitöstutkimuksen tulokset osoittavat, että tuomioistuimet eivät toimi yhdenmukaisesti parisuhdeväkivaltatilanteissa. Hautanen on tutkinut parisuhdeväkivallan vaikutuksia huoltoriitoihin ja todennut, että suomalaisilta tuomioistuimilta puuttuu selkeä näkemys vanhemmuuden ja väkivallan välisestä suhteesta. Hänen tutkimusaineistossaan väkivaltaväitteet ja niiden tueksi esitetty näyttö vaikuttivat epäyhtenäisesti tuomareiden päätöksentekoon. Jotkut tuomarit pitivät väkivallan erillään huoltoriitaa koskevasta päätöksenteosta. Toiset heistä sen sijaan tunnustivat väkivallan vaikutukset lasten huoltajuuteen ja huomioivat ne tekemissään ratkaisuissa. Osa tuomareista otti ratkaisuista kirjatuihin perusteluteksteihin kantaa väkivaltaan, kun taas osa kuvasi sitä epäsuorasti ja monitulkintaisesti. Toisinaan väkivalta jäi perusteluteksteihin näkymättömiin. (Mt., 169, 171.)

Väkivalta oltiin useimmiten kirjattu näkyviin niissä perusteluissa, joissa todettiin, etteivät väkivaltaväitteet ja mahdollinen näyttö vaikuta ratkaisuun. Tällöin perustelut mitätöivät väkivallan vaikutukset vanhemmuuteen muun muassa siten, että väkivalta määriteltiin vanhempien parisuhdeasiaksi, menneisyyteen kuuluvaksi, vakavuudeltaan lieväästeiseksi tai lapsiin kohdistumattomaksi. (Hautanen 2010, 171.) Väkivaltaväitteet eivät siis välttämättä vaikuttaneet huoltoriitojen lopputuloksiin. Ne eivät estäneet lasten yksinhuoltajuuden tai asuinpaikan määrittämistä niille vanhemmille, joiden käyttäytymiseen väitteet kohdistuivat. Väkivaltaväitteiden tueksi esitetty näyttökään ei välttämättä vaikuttanut tuomareiden päätöksentekoon. Esimerkiksi lähestymiskielto- ja väkivaltatuomiot eivät estäneet lasten asuinpaikan määrittämistä tuomioita saaneen vanhemman luokse. Tällaisia tuomioita saanut vanhempi saattoi myös saada huoltoriitaprosessin päätteeksi lasten yksinhuoltajuuden. (Mt., 109.)

Hautasen lisäksi myös oikeustieteilijä Helena Jokila (2008) on analysoinut tuomareiden suhtautumista väkivaltaan. Hänen analyysinsä perustuu korkeimman oikeuden väkisinmakaamista koskevan tapauksen ennakkoratkaisuun. Hän on tarkastellut sitä, miten seksuaalisen väkivallan käyttö ja uhrin uskottavuus konstruoidaan oikeudellisen vallan käytännöissä. Jokila peilaa KKO:n ennakkoratkaisua ja tapauksen asianomistajaa kulttuurisesta varannostamme kumpuavaan uskottavan uhrin muotokuvaan. Sekä pohjoismainen että anglosaksinen kirjallisuus ovat rakentaneet uskottavasta raiskauksen uhrista kuvaa seksuaalisesti kokemattomana ja kunniallista elämää viettävänä tyttönä. Uskottava uhri ei käytä päihteitä eikä tunne raiskaajaansa, kamppailee tätä vastaan, saa kamppailusta lääkärin todentamia vammoja ja menee tekemään rikosilmoituksen välittömästi hysteerisessä tilassa. Kyseisessä ennakkoratkaisussa tuomarit eivät juurikaan kyseenalaistaneet asianomistajan kertomaa. Se olisikin ollut hankalaa paitsi runsaan syytettä tukevan todistusaineiston vuoksi myös siksi, että asianomistaja vastasi paljolti uskottavan uhrin muotokuvaa. (Mt., 437–438.)

Jokila (2008, 438–439) ei ota kantaa siihen, onko uskottavan uhrin konstruktiolla todistusoikeudellista vaikutusta muissa raiskaustapauksissa kuin hänen käsittelemässään ennakkoratkaisussa. Myöskään Minna Ruuskanen (2005, 59) ei ota kantaa uskottavan uhrin konstruktion todistusoikeudelliseen merkitykseen, mutta esittää näkemyksensä parisuhdeväkivallan uhriksi joutuneen naisen ihannekuvasta. Uhri ei ole uskottava, mikäli tämä ei täytä ihannekuvan kriteerejä. Ensinnäkään nainen ei saa olla tapahtumahetkellä alkoholin vaikutuksen alainen. Hän ei myöskään saa olla itse käyttänyt väkivaltaa. Hänellä on oltava todennettavissa olevia vammoja, ja lisäksi hänen on oltava yhteistyöhaluinen. Hänen on pystyttävä

kertomaan tapahtuneesta rauhallisesti, johdonmukaisesti ja yksityiskohtaisesti. Hänen on joko erottava välittömästi kumppanistaan tai vähintään haettava ulkopuolista apua rikosilmoituksen tekemisen jälkeen. (Mt.)

Lienee selvää, että edellä sanotun perusteella uskottavia uhreja on varsin vähän, olipa kyseessä sitten parisuhteessa tapahtunut väkivalta tai parisuhteen ulkopuolella tehty raiskaus. Ollakseen uskottava uhrin on täytettävä tiukat vaatimukset. Se, vaikuttavatko uskottavan uhrin konstruktiot (Ruuskanen 2005, 59; Jokila 2008) Jokilan (mt.) käsittelemää ennakkoratkaisua laaja-alaisemmin tuomareiden päätöksentekoon, on epävarmaa. Mikäli näillä konstruktioilla kuitenkin on laaja-alaisempi vaikutus, väkivallan uhreiksi joutuneiden naisten oikeusturva näyttää heikolta. Koska normatiivisilla tuomioistuindiskursseilla pyritään konstruoimaan joko totuutta tai ainakin oikeampaa käsitystä todellisuudesta (mt., 405), niiden tulee perustua oikeudellisesti relevanttiin tietoon. Jos ne eivät perustu kokonaisuudessaan siihen, vaan myös kulttuureissa jaettuihin uskomuksiin, tuomioistuimen rooli luottamuksen ylläpitäjänä näyttää kyseenalaiselta.

3.5 Lupaukset auttamis- ja viranomaistyön arjessa

Suomessa esimerkiksi sosiaaliviranomaisilla ja poliisilla on merkittävä rooli väkivaltatyön toteutuksessa (Keskinen 2012, 296). Osaltaan juuri tästä syystä on tärkeää kiinnittää huomiota lainsäädännöllisten ja poliittis-hallinnollisten käytäntöjen lisäksi myös viranomaisten ja auttamistyön ammattilaisten jokapäiväisessä työssä toteutuvaan mikrovaltaan. Tällaisten yhteiskunnallisten instituutioiden, kuten sosiaalitoimen, määrittelyissä ja käytännöissä väkivallasta tehdään poikkeavaa, normaalia, huomiota saavaa, sivuun jäävää, vähämerkityksellistä tai puuttumista vaativaa. (Keskinen 2005, 52.) Samalla tullaan tuottaneeksi tila, jossa parisuhdeväkivallan vuoksi palveluiden piiriin hakeutuvan ihmisen ongelma määritellään esimerkiksi vähämerkitykselliseksi tai vastaavasti puuttumista vaativaksi.

Parisuhdeväkivallan uhreiksi joutuneet naiset hakeutuvat kuitenkin varsin harvoin viranomaisten tai auttamistyön ammattilaisten asiakkaiksi. Suomalaisen naisuhritutkimuksen tulokset osoittavat, että 34 % parisuhdeväkivallan uhreiksi joutuneista naisista ei ole hakenut apua oman sosiaalisen verkostonsa ulkopuolelta. Todennäköisesti apua hakematta jättäneiden osuus on kuitenkin huomattavasti mainittua korkeampi, sillä jopa 40 % tutkimukseen osallistuneista naisista oli jättänyt vastaamatta avun hakemista kartoittaneeseen kysymykseen. Ne naiset, jotka olivat hakeutuneet palveluiden piiriin, hakivat apua tyypillisimmin poliisilta (12 %), terveyskeskuksesta

tai lääkäriltä (11 %), lakiasia- tai oikeusaputoimistosta (6 %), perheneuvolasta (6 %), mielenterveystoimistosta (5 %) tai terapeutilta (5 %). (Piispa ym. 2006, 112.) Edellä esitetyt tutkimustulokset tukevat Keskisen (2012, 296) tulkintaa viranomaisten suuresta roolista väkivaltatyön toteutuksessa. Lisäksi ne viestittävät, että apua haetaan eniten niiltä tahoilta, joiden pääasiallinen toimintakenttä ei kata väkivaltatyötä.

Viranomaiset ja auttamistyön ammattilaiset kantavat osaltaan vastuun huolenpitoa koskevien valtiollisten lupauksen pitämisestä riippumatta siitä, kuuluuko väkivaltatyö heidän pääasialliseen toimintaansa. Ehkä juuri auttamistyön ammattilaiset pääsevät kaikista lähimmäksi asiakkaidensa hätää. Heidän vastuunsa asiakkaiden auttamisesta ei näytä katoavan edes silloin, kun toimintamahdollisuudet ovat heikot rakenteellisten epäkohtien vuoksi. Nämä epäkohdat voivat pahimmillaan tehdä lupauksen pitämisen ylivoimaisen vaikeaksi. Sosiaalityön tutkija Anneli Pohjola (2002, 46–47) toteaaakin, että yhteiskunnassa vallitsevat pyrkimykset ja asenteet vaikuttavat voimakkaasti asiakkaiden ja auttamistyön ammattilaisten välisten kohtaamisten taustalla. Joidenkin asiakasryhmien palvelut jäävät rahallista tukea vaille tai vain minimaalisen tuen varaan. Tällöin rakenteellinen välinpitämättömyys ja palveluihin kohdistuva tarveharkinta tekevät lähes mahdottomaksi sen, että auttamistyön ammattilaiset kykenisivät auttamaan näitä asiakkaita. (Mt.)

Rakenteellinen välinpitämättömyys ja tarveharkinta koskettavat myös parisuhdeväkivallan uhreille suunnattuja palveluita. Parisuhdeväkivallan vähentämiseen tähtäävistä hallitus- ja politiikkaohjelmista huolimatta julkinen valta näyttää ottavan vain vähän vastuuta väkivaltatyön toteutuksesta. Väkivaltatyö on paljolti ulkoistettu julkisvallan ulkopuolisille toimijoille, joista keskeisimpiä ovat kansalaisjärjestöt. Niiden toiminta taas on suurilta osin riippuvaista joko Raha-automaattiyhdistyksen rahoituksesta tai muusta projektirahoituksesta. (Ronkainen 2008b, 391.) Poliittisten ohjelmien sisällöt ja tavoitteet näyttävät hämmentäviltä suhteessa siihen tosiasiaan, että väkivaltatyötä toteutetaan enimmäkseen paitsi julkisen sektorin ulkopuolella myös epävakaan rahoituksen varassa.

Tarveharkintaan ja rakenteelliseen välinpitämättömyyteen liittyvä rahoitusperustan epävakaus, samaten kuin palveluiden epätasainen maantieteellinen sijoittuminen ovat ristiriidassa paitsi hallitus- ja politiikkaohjelmissa julkilausuttujen lupauksen myös tasa-arvoa painottavan universalismin eetoksen kanssa (kts. Anttonen & Sipilä 2000, 161; Metteri 2012, 38). Ne eivät varmasti kohtaa myöskään asiakkaiden tarpeita, odotuksia tai toiveita. Pohjolan (2002, 47) mukaan asiakkaat näkevät esimerkiksi rakenteellisen välinpitämättömyyden usein siten, että apua

ei tarjota, koska ”rahaa ei ole”, ”laki kieltää”, ”toinen henkilö tai organisaatio vastaa tästä”, ”toimintakäytäntöihimme ei kuulu” tai ”emme voi asialle mitään”. Koska parisuhdeväkivallan uhreille suunnattu palvelujärjestelmä on hajanainen, Pohjolan luetteloon voisi hyvin lisätä myös sen, että ”palvelua ei ole”.

Välinpitämättömyys ei aina ole rakenteellista. Se voi palautua myös auttamistyön ammattilaisten ja viranomaisten toimintaan. Kuten parisuhdeväkivallasta väitellyt Auli Ojuri (2004, 159) toteaa, asiakkaan kohtaamattomuus voi selittyä paitsi organisatorisilla ja hallinnollisilla seikoilla myös auttajatahon kyvyttömyydellä kohdata ja nähdä väkivaltaongelmaa. Esimerkiksi parisuhdeväkivallan uhrien kanssa työskennelleen Kristiina Väänäsen (2011, 110) mukaan uhrin kokevat kohtaamattomuutta ja epäonnistumisia sekä avun hakemisessa että oikeanlaisen avun saamisessa. Uhrit saattavat kokea auttamistyön ammattilaisten tiedot väkivallasta ja sen seurauksista joiltakin osin puutteellisiksi. Lisäksi he voivat kokea, että auttajat eivät huomioi riittävästi naisiin kohdistuvan väkivallan erityisyyttä (mt.).

Leo Nyqvistin (2001, 231) mukaan parisuhdeväkivallan uhrin ovat korostuneen herkkiä reagoimaan vähääkään syyttäviin tai vähätteleviin kommentteihin. Useat Nyqvistin haastattelemat naiset (N=16) muistivat herkästi kielteiset asiat, joita he kohtasivat eri auttajien ja viranomaisten luona. He kuvasivat kokemuksiaan esimerkiksi poliisin sekä sosiaali- ja terveydenhuollon työntekijöiden alentavasta, nöyryyttävästä ja loukkaavasta suhtautumisesta. Kuitenkin Nyqvistin haastattelemat naiset toivat esiin vain vähän avoimen loukkaavia kommentteja. Toisaalta se, että pieni osa heistä kertoi joutuneensa kuulemaan sellaisia, on kuitenkin huomionarvoista. Verbaalisilla loukkauksilla voi olla voimakkaita seurauksia, sillä ne heikentävät asiakkaan itsetuntoa ja uskoa palvelujärjestelmään. Lisäksi ne indikoivat työntekijän ammatillisuuden ja harkintakyvyn vajeita. (Mt., 168–171.)

Vastaavanlaisia kokemuksia kuvasivat myös Ojurin (2004, 158–162) haastattelemat parisuhdeväkivallan uhreiksi joutuneet naiset (N=20). Monet heistä kokivat jääneensä vaille toimivaa ja tukevaa vuorovaikutusta auttajansa kanssa. Jotkut naiset kuvasivat kokemuksiaan työntekijöiden välinpitämättömästä suhtautumisesta. Välinpitämättömyys näyttäytyi siten, että työntekijät kielsivät väkivallan olemassaolon. Lisäksi osa naisista raportoi, että auttajataho oli syyllistänyt heitä ongelman aiheuttamisesta. Näyttää siis selkeästi siltä, että parisuhdeväkivallan uhrin kokevat kohtaamattomuutta tarpeidensa ja auttajatahojen toiminnan välillä. Kokemukset kohtaamattomuudesta eivät tarkoita sitä, ettei yksikään parisuhdeväkivallan uhri olisi tullut

autetuksi. Todennäköisesti monet heistä ovat saaneet apua. Kohtaamattomuuden kokemukset ovat kuitenkin merkityksellisiä riippumatta siitä, kuinka yleisiä tai harvinaisia ne ovat. Ne kertovat aina paitsi auttajan harkitsemattomuudesta myös siitä, että valtiolliset lupaukset huolenpidosta ovat jääneet lunastamatta.

4. TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

4.1 Tutkimustehtävät

Tämän tutkimuksen tehtävänä on vastata seuraaviin kysymyksiin:

- (1) Millaisina naisten kokemukset parisuhdeväkivallan uhrina olemisesta ja ulkopuolisten reaktioista näyttäytyvät?
- (2) Ovatko naisten kuvaamat reaktiot johtaneet kaksoisuhriutumisen kokemuksiin?
- (3) Millaisina naisten kokemukset näyttäytyvät suhteessa valtiollisiin lupauksiin?

Lisäksi tarkoitukseni on:

- (4) Muodostaa yleinen merkitysverkosto, joka kuvaa kokemusta parisuhdeväkivallan uhrina olemisesta ja ulkopuolisten reaktioista.

4.2 Metodologiset ja filosofiset lähtökohdat

Tämän tutkimuksen metodologiset ja filosofiset lähtökohdat pohjautuvat fenomenologiseen ajatteluun. Nojaudun hermeneuttista ja deskriptiivistä fenomenologiaa yhdistävään eksistentiaaliseen fenomenologiaan¹⁴. Näin ollen lähtökohtani kiteytyvät pyrkimykseen kuvata muiden ihmisten kokemuksia. Pyrin tavoittamaan toisten ihmisten kokemukset sellaisina, joina ne heille ilmenivät. Oletan kuitenkin, että kyse on nimenomaan pyrkimyksestä, jonka täydellinen toteutuminen on mahdotonta. (Kts. Perttula 2000, 429.) Analysoimani kokemukset ovat minun ja informanttien rakentamia konstruktioita heidän menneisyydestään, eivät rekonstruktioita siitä, miten kerrotut tapahtumat ovat heille ilmenneet. Käsitän, ettei näitä kokemuksia voi tavoittaa ymmärtämättä niitä. Ymmärtäminen taas on väistämättä sidoksissa henkilökohtaisiin lähtökohtiin. (Kts. Latomaa 2005, 63–64.) Kokemusten saavuttaminen vaatii myös tulkintaa, joka ei voi tapahtua täysin irrallaan omakohtaisista sitoumuksista ja kokemuksista.

¹⁴ Näkökulmaa voidaan nimittää myös deskriptiivisyyteen pyrkiväksi hermeneuttiseksi fenomenologiaksi tai deskriptiiviseksi hermeneutiikaksi (Perttula 2000, 429).

Fenomenologisen filosofian juuret voidaan paikantaa 1900-luvun alun Eurooppaan.¹⁵ Sen uranuurtajana pidetään saksalaista Edmund Husserlia (1859–1938) (Lukkarinen 2001, 117). Hän esitti fenomenologisen filosofiansa lähtökohdat pääteoksessaan *Logische Untersuchungen* (1968a, 1968b). Husserlin epistemologian pääperiaate on se, että kaikki saatavissa oleva tieto on kokemusperäistä (Priest 2002, 51). Olennainen osa Husserlin fenomenologista filosofiaa on idea transsendentaalisesta minästä, joka tavoittaa maailman kokemuksina. Transsendentaalinen minä on täysin intressitön suhteessa itseensä ja elämäänsä. Näin ollen se pystyy tavoittamaan maailmasuhteen, jossa se tarkastelee kokemuksia puolueettomasti vailla intressejä, sitoumuksia ja ennakko-oletuksia. Ajatukset transsendentaalisesta minästä puhtaana kokijana tekevät ymmärrettäväksi Husserlin tavoitteen luoda fenomenologiasta ankara, absoluuttinen tiede, joka tutkii puhtaita kokemuksia. (Niskanen 2005, 100–101.)

Husserlin oppilas Martin Heidegger (1899–1976) irrottautui merkittävässä määrin opettajansa ajattelusta. Siinä missä Husserl tavoitteli ankaraa ja systemaattista puhtaiden kokemusten saavuttamista, Heidegger piti tätä pyrkimystä mahdottomana. Hän piti maailmassa olemista ainoana varmana asiana ja hylkäsi tämän oletuksen perusteella muun muassa Husserlin näkemyksen transsendentaalisesta minästä. (Niskanen 2005, 104.) Heideggerin (2000) filosofian mukaan täällä olemisen on väistämättä osa maailmassa olemista. Täällä olemisen ymmärtämiseen taas kuuluu oman olemisensa ymmärtäminen. Sen lisäksi, että ymmärtää oman olemisensa, on ymmärrettävä myös kaikki se, joka ei ole oman itsen kaltaista. (Mt., 33–34, 78–79.) Näin ollen ymmärtäminen ja tulkinta saavat merkityksensä tavasta olla maailmassa. Tulkinta ei tapahdu irrallaan inhimillisestä olemassaolosta. Sen sijaan se on sidoksissa omakohtaisiin kokemuksiin, ajallisuuteen ja historiallisuuteen. (Niskanen 2005, 106.)

Nykyään fenomenologisesta filosofiasta erotetaan usein kaksi pääsuuntausta, jotka ovat Husserlin deskriptiivinen eli ilmiön kuvaamiseen tähtäävä fenomenologia ja Heideggerin ymmärtävä tai tulkitseva eli hermeneuttinen fenomenologia. Lisäksi fenomenologiasta on erotettavissa useita muita suuntauksia ja teoreettisia lähestymistapoja, joita eri filosofit tulkitsevat eri tavoin. (Flinck 2006, 32.) Fenomenologinen filosofia on vaikuttanut myös psykologian tieteenalan kehitykseen. Esimerkiksi eksistentiaalis-fenomenologinen ja fenomenografinen psykologia pohjautuvat fenomenologisen filosofian traditioon. (Latomaa 2005, 39, 46.) Heidegger on ollut paitsi hermeneuttisen fenomenologian myös eksistentiaalis-fenomenologisen psykologian

¹⁵ Fenomenologian käsitettä oltiin kuitenkin käytetty jo yli sata vuotta aiemmin. Muun muassa filosofi Immanuel Kant käytti kyseistä käsitettä jo vuonna 1764. (Priest 2002, 51.)

suunnannäyttäjää. Hänen olemassaolon analyysinsä eli eksistenssianalyysinsä on viitoittanut eksistentiaalis-fenomenologisen psykologian kehitystä, jota ovat Suomessa vauhdittaneet muun muassa Lauri Rauhala ja Juha Perttula. (Latomaa 2005, 47–48.)

Fenomenologinen tutkimus ei ota kantaa tutkittavien ilmiöiden todellisuuteen tai epätodellisuuteen. Sen sijaan tällainen tutkimus kuvaa ja tutkii maailmaa sellaisena kuin se ilmenee. Se tutkii kokemuksia, kuten havaintoja, uskomuksia, kuvitelmia, muistoja ja kosketuksia. (Heinämaa 1996, 17.) Se ei kuitenkaan tavoittele tutkimustulosten yleistettävyyttä (Priest 2002, 61). Ennemminkin fenomenologisen tutkimuksen voima on siinä, että se tarjoaa mahdollisuuden ymmärtää toisen ihmisen kokemusmaailmaa (Laine 2007, 29). *Avoin kuvailu, reduktio, olennaisuus, rakenteen etsiminen ja intentionaalisuus* ovat fenomenologisen tutkimuksen avainkäsitteitä (Flinck 2006, 36). Intentionaalisuus tarkoittaa tässä yhteydessä sitä, että tietystä ilmiöstä tehdyt havainnot ja sitä koskeva ajattelu suuntautuvat tarkoituksellisesti johonkin (Thomas 2005, 70).

Reduktiota puolestaan voidaan kuvata kaksiosaisena prosessina, jonka ensimmäinen vaihe käsittää tutkittavaa ilmiötä koskevan teorian tiedon ja subjektiivisten näkemysten sulkeistamisen (Lukkarinen 2001, 119; Priest 2002, 52). Sulkeistaminen tarkoittaa paitsi teoreettisten viitekehysten myös tutkijan henkilökohtaisten näkemysten siirtämistä syrjään. Todellisuudesta ei ole tarkoitus poistaa mitään, mutta sen ilmenemismuodot on tiedostettava ja sivuutettava. Reduktion toinen vaihe pitää sisällään olennaisen etsimisen tutkittavasta ilmiöstä. Ilmiön rakenteen, kokonaisuuden ja olennaisten merkitysten etsiminen tapahtuu intuition, mielikuvatasolla tapahtuvan muuntelun ja refleктоivan mielikuvituksen avulla. (Lukkarinen 2001, 119.) Mielikuvamuuntelu mahdollistaa vaihtoehtojen ja niiden rajojen tavoittamisen. Samalla se antaa tilaa ilmiön keskeisten merkitysten, rakenteen ja kokonaisuuden paljastumiselle. (Perttula 2005, 145.)

Reduktio mahdollistaa toisten ihmisten kokemusten tarkastelun (kts. mm. Lukkarinen 2001, 119). Fenomenologisessa ajattelussa kokemus merkitsee dynaamista suhdetta, joka pitää sisällään ensinnäkin tajuavan subjektin ja hänen tajunnallisen toimintansa. Lisäksi se käsittää objektin, johon tajunnallinen toiminta suuntautuu. Subjekti ja objekti liittyvät kokonaisuudeksi kokemuksellisen suhteen kautta. (Perttula 2005, 116–117.) Kokemus on paitsi ihmisen suhde tämän henkilökohtaiseen elämäntodellisuuteen myös tämän maailmasuhteen välttämätön perusmuoto. Kokemukset ilmentävät ihmisen suhteita paitsi toisiin ihmisiin myös ympäristöön ja

luontoon. Ne muokkaantuvat niiden merkitysten mukaan, joita niille annetaan. Nämä merkitykset ovat perusluonteeltaan intersubjektiivisia ja juontavat juurensa yhteisöön, jossa merkityksen antaja on kasvanut. Näin ollen merkitykset ovat kulttuurisesti värittyneitä, ja samaan yhteisöön sosiaalistuneet ihmiset voivat antaa kokemalleen osittain samoja merkityksiä. (Laine 2007, 28–30.) Merkitykset ovat myös kontekstisidonnaisia. Näin ollen esineillä ja asioilla ei ole merkitystä ennen kuin ne suhteutuvat toisiin asioihin. (Moilanen & Räihä 2007, 46.)

Merkityksissä on kuitenkin myös subjektiivisia piirteitä. Niissä on kyse henkilökohtaisista merkityksenannoista, joita ihminen tekee osittain tietoisesti ja osittain tiedostamatta. Inhimillinen todellisuus on väistämättä monimerkityksellinen, ja sitä katsellaan yksilöllisistä lähtökohdista käsin. Samalle tilanteelle voidaan antaa hyvin monenlaisia merkityksiä. (Moilanen & Räihä 2007, 47–49.) Näiden merkitysten kokonaisuus tulee näkyväksi ymmärtämisen välityksellä. Sen sijaan ilman sitä merkitykset ovat tavoittamattomissa ja pakenevat tulkintaa. Näin ollen ymmärtäminen on paitsi tulkinnan edellytys myös sen lähtökohta. Siinä missä ymmärrys edeltää tulkintaa, arkitiedosta ja teoreettisesta tiedosta muodostunut esiymmärrys edeltää varsinaisen ymmärryksen muodostumista. Ilmiön merkityssisältöjen tulkintaan on mahdollista siirtyä vasta esiymmärryksen kautta muodostuneen ymmärryksen pohjalta. (Latomaa 2005, 63–64.)

4.3 Esiymmärryksen

Fenomenologista tutkimusta toteuttaessaan tutkijan on tärkeää sulkeistaa tietoisesti esiymmärryksensä tutkimastaan ilmiöstä. Tietoinen sulkeistaminen tarkoittaa samalla sitä, että esiymmärrys on kirjoitettava auki. Esiymmärryksen sulkeistaminen edesauttaa yhtäältä henkilökohtaisten lähtökohtien tiedostamista ja toisaalta tutkittavan ilmiön mahdollisimman avointa kohtaamista. (Priest 2002, 55–56.) Esitän seuraavassa kuvauksen esiymmärryksestäni. Tämän kuvauksen myötä lukijan on mahdollista suhteuttaa tämän tutkimuksen tulokset henkilökohtaisiin käsityksiini parisuhdeväkivallasta, siihen liittyvästä uhritumisesta, ulkopuolisten reaktioista ja valtiollisista lupauksista (kts. Lampi 2005, 56). Esiymmärryksen on muotoutunut vuosien kuluessa erilaisissa konteksteissa. Se on saanut vaikutteita paitsi opinnoistani myös parisuhdeväkivallan uhreiksi joutuneiden naisten parissa tekemästäni työstä. Osaltaan

ymmärrykseeni on vaikuttanut myös tämänhetkinen luottamustehtäväni Naisten Suojakoti ry:n hallituksen jäsenenä¹⁶.

Pohjimmiltaan ymmärryksestäni tutkimastani ilmiöstä perustuu näkemyksiini ihmisestä ja ihmisyydestä. Tähtään holistisen ihmiskäsityksen saavuttamiseen. Holistisen ihmiskäsityksen piiriin kuuluvat näkemykset pyrkivät kuvaamaan ihmistä kokonaisvaltaisesti. Ihmisen olemassaolosta voidaan erottaa useita olemismuotoja, mutta olemassaolo itsessäänkin on pohjimmiltaan erilaista. Olemassaolon erityisyys ei ole palautettavissa yhdestä olemismuodosta toiseen. Tästä perustavanlaatuisesta erityisyydestä huolimatta olemismuodot eivät ole olemassa toisistaan erillisinä, vaan ne muodostavat kokonaisuuden. (Rauhala 1989, 24.)

Sitoudun Lauri Rauhalan (1989, 27–39) esitykseen ihmisen olemassaolon jäsentyneisyydestä. Ihminen on olemassa ainakin kolmessa ontologisessa perusmuodossa, jotka ovat tajunnallisuus, kehoallisuus ja situationaallisuus. Tajunnassa on kyse inhimillisen kokemisen kokonaisuudesta. Jokaisella ihmisellä on väistämättä kokemisen potentiaali eli mahdollisuus esimerkiksi merkityssuhteiden luomiseen. Samalla ihminen on olemassa kehoallisuutensa kautta. Kehollisuus edustaa ja ylläpitää elämää. Näin ollen se muodostaa orgaanisen elämän kokonaisuuden. Jotta voisi saavuttaa ymmärryksen ihmisyydestä, on tiedettävä jotakin myös maailmasta, johon ihminen on suhteessa. Ihminen on jatkuvassa suhteessa ainutkertaiseen situaatioonsa eli elämäntilanteeseensa. Ihminen kietoutuu maailmaan elämäntilanteensa kautta ja saavuttaa siten situationaallisen olemismuotonsa. (Mt.)

Edelleen käsitän, että ihminen on huomattavan kompleksinen, osin tämänhetkisen tiedon selittämättömissä oleva kokonaisuus. Ihmisyyteen ja ihmiselämään on aina olemassa useita eri tulokulmia, jotka eivät välttämättä ole toisilleen vastakkaisia. Samaten tutkimaani ilmiötä voidaan katsoa useista eri viitekehyksistä käsin. Esiymmärryksessäni on kyse henkilökohtaisesta tulkinnastani. Se on yksi mahdollisuus tarkastella inhimillistä todellisuutta, eikä sitä ymmärtääkseni ole mahdollista osoittaa sen enempää oikeaksi kuin vääräksi.

Jokaisessa mieheessä ja naisessa on mahdollisuus väkivaltaan. Väkivallan käyttö itsessään on universaalia. Kuitenkin käsitän, että väkivallan tekeminen jakaantuu epäsymmetrisesti sukupuolten välillä. Sukupuolten välillä on eroja myös siinä, millä tavoilla väkivaltaa tehdään, koetaan, tulkitaan, selitetään, tuomitaan tai arvostetaan (Nikunen 2005, 40–41; Näre & Ronkainen

¹⁶ Naisten Suojakoti ry on järjestö, jonka perustehtävä on auttaa vaikeissa elämäntilanteissa olevia naisia. Järjestö on keväälleen 2013 asti ylläpitänyt Tampereella Naisten Suojakotia, joka on muun muassa tarjonnut asumispalveluita ja psykososiaalista tukea hädänalaisille naisille. Yhdistys tekee paraikaa töitä toiminnan käynnistämiseksi uudelleen.

2008, 14–15). Näin ollen *sukupuolella* on keskeinen merkitys väkivallan analyysissä. Suomen kieli ei erota sukupuolen käsitteen erilaisia merkityssisältöjä, toisin kuin esimerkiksi englannin kieleen vakiintunut jaottelu termien *sex* (biologinen sukupuoli) ja *gender* (sosiaalinen sukupuoli) välillä. En tiedä, onko sukupuolen erottelu sosiaalseen ja biologiseen täysin mahdollista. Pidän kuitenkin kyseisenlaista erottelua paitsi hyödyllisenä myös tärkeänä. Käsitän, että sukupuolten väliset erot rakentuvat ennemminkin sosiaalisten rakenteiden ja suhteiden kuin biologisen perustan kautta.

Ruumis muistaa väkivallan uhriksi joutumisen. Kokemukset pahoinpidellyksi tulemisesta voivat vaikuttaa hyvin pitkäkestoisesti esimerkiksi uhrin käsityksiin omasta feminiinisyydestään tai maskuliinisuudestaan (vrt. Tiihonen 1997, 108). Lisäksi parisuhteessa tapahtuvalla väkivallalla on taipumus murtaa ruumiin rajoja ja järjestyksiä. Tällainen rajojen murtuminen on omiaan tuottamaan paitsi kauhua myös hajoamisen ja menettämisen kokemuksia. (Husso 2003, 232.) Käsitän, että näillä kokemuksilla voi olla voimakas ja pitkäkestoinen vaikutus. Jo muistot pahoinpidellyksi tulemisesta voivat nähdäkseni jäädä pysyviksi osiksi omaa ruumista ja omaa itseä. Ruumis kantaa mukanaan muistoja, mutta samalla se on myös mahdollisuus. Nimenomaan ruumiillisuus mahdollistaa ihmisen ja maailman välisen yhteyden (Merleau-Ponty 1988, 203–206).

Parisuhde on kahden ihmisen välistä yhteyttä, jonka lähtökohta on osapuolten välinen rakkaus ja keskinäinen kunnioitus. *Parisuhdeväkivalta* rikkoo osapuolten välisen yhteyden. Väkivalta voi vaurioittaa ruumiillisesti, mutta samalla se haavoittaa myös psyykkisesti (kts. Husso 2003, 47). Nähdäkseni väkivallalla on myös voima rikkoa uhrin suhde maailmaan. Väkivallan tekijä voi lopulta olla ainoa henkilö, joka uhrin elämässä on jäljellä. (Lundgren 1992, 23; Husso 1994, 137–138.) Samalla väkivallan käyttö on aina ihmisoikeusrikkomus. Ihmiset ovat kykeneviä paitsi väkivallan käyttöön myös oman toimintansa arviointiin. Vähintäänkin enemmistöllä ihmisistä on kyky arvioida käsillä olevia vaihtoehtoja ja niiden seurauksia. Siitä huolimatta, että henkilökohtainen historiamme ja elämismaailmamme saattavat rajata käytettävissä olevia vaihtoehtoja, olemme lähtökohtaisesti moraalissa vastuussa teoistamme. Parisuhdeväkivalta on tekijän vastuulla. Väkivaltaa tehneillä ihmisillä on kuitenkin aina mahdollisuus muutokseen. Samaten jokainen väkivallan uhri voi toipua kokemastaan. Kaikki väkivallan osapuolet tarvitsevat apua.

Uhriutuminen on seuraus koetusta väkivallasta. Se pitää sisällään sekä haavoittumisen kokemuksia että turvan ja turvaamisen tarvetta (Näre & Ronkainen 2008, 16). Näyttää kuitenkin siltä, että turvaamisen – kuten muunkaan avun – tarve ei aina tule täytetyksi. Oletan, että ulkopuolisten reaktiot voivat uhriuttaa. On mahdollista, että ne saavat aikaan kokemuksen

kaksoisuhriutumisesta, joka merkitsee paitsi väkivallan uhriksi joutumista myös sivuutetuksi ja ulossuljetuksi tulemistä (kts. McWilliams 1998, 140; Perttu 1999, 31). Sivuutetuksi ja ulossuljetuksi tuleminen voi näyttäytyä esimerkiksi avusta vaille jättämisenä, tarjotun avun ja uhrin tarpeiden välisenä kohtaamattomuutena tai väkivaltakokemusten väheksymisenä. Kaksoisuhriutuminen on sekä väkivallan tekijän että ulkopuolisten tuottamaa uhriutumista.

Kaksoisuhriutumisen kokemukseen liittyy *valtiollisten lupauksen* rikkoutuminen. Osa näistä lupauksista on kirjattu säädöksiin, poliittisiin ohjelmiin ja kansainvälisiin sopimuksiin (Metteri 2012, 33, 36). Osaa niistä taas ei ole kirjattu minnekään. Pidän kirjaamattomina lupauksina sekä universalismin ideaa että sukupuolisopimusta. *Universalismin* idea pitää sisällään suuren lupauksen. Juuri universalismin idean mukaisilla periaatteilla on keskeinen merkitys siinä, että kansalaiset odottavat saavansa julkiselta vallalta huolenpitoa sitä tarvitessaan (mt., 38). Universalismi luo odotuksia, vaikka sen rooli suomalaisessa sosiaalipolitiikassa näyttää tällä hetkellä aiempaa heikommalta (Anttonen & Sipilä 2000, 271–272). Myös *sukupuolisopimus* eli näkymätön ja lausumaton sukupuolten välisiä suhteita määrittävä sopimus pitää sisällään paitsi sääntöjä ja velvollisuuksia myös kansalaisille luvattuja oikeuksia (Rantalaiho 1994, 14).

Mitkä tahansa lupaukset jäävät kuitenkin tyhjiksi, mikäli ne eivät toteudu *institutionaalisissa* ja *professionaalisissa käytännöissä*. Professionaaliset ja institutionaaliset käytännöt rakentuvat ihmisten toiminnan tuloksena. Käytännöt eivät synny tyhjiössä, vaan niitä muotoillaan jatkuvasti uudelleen kulloisessakin kulttuurihistoriallisessa kontekstissa. Se, miten parisuhdeväkivaltaa määritellään, ei voi olla vaikuttamatta käytäntöjen muotoutumiseen (kts. Keskinen 2005, 52). Näin ollen sekä viranomaiset että auttamistyön ammattilaiset tekevät käytäntöjä ja rakentavat tilaa lupauksen täyttymiselle tai täyttymättä jäämiselle. Kaikilla ei kuitenkaan ole samanlaista valtaa vaikuttaa vallitseviin käytänteisiin. Siten lupauksen tähtyminen auttamis- ja viranomaistyön arjessa ei palaudu ainoastaan yksittäisten ammattilaisten tahtoon. Toisaalta uskon kuitenkin, että osa parisuhdeväkivallan uhrien kohtaamattomuuden kokemuksista voi selittyä nimenomaan ammattilaisiin liittyvillä tekijöillä. Kokemukset kohtaamattomuudesta voivat palautua esimerkiksi työntekijän uupumukseen, ajattelemattomuuteen tai ammattitaidon vaillinaisuuteen.

4.4 Aineisto

Tutkimusaineistoni koostuu parisuhdeväkivallan uhreiksi joutuneiden naisten syvähaastatteluista. Aineisto käsittää kaiken kaikkiaan kahdeksan haastattelua. Haastattelin kerran jokaista

informanttia, ja haastattelujen pituudet vaihtelivat välillä 41 minuuttia – 2 tuntia 5 minuuttia. Keräsin aineiston marraskuun 2013 ja toukokuun 2014 välisenä ajanjaksona. Aloitin aineistonkeruun yhteistyössä KRIS-Tampere ry:n kanssa. KRIS-Tampere ry on KRIS-Suomen itsenäinen paikallisjärjestö, joka tarjoaa apua ja tukea vankilasta vapautuville henkilöille. Kartoitin aluksi KRIS-Tampere ry:n asiakkaiden ja työntekijöiden kiinnostusta osallistua hankkeeseen. Tämän jälkeen kävin esittelemässä tutkimustani tarkemmin ja jaoin paikalla oleville henkilöille haastattelun esittelykirjeet (liite 1). Kun toiminnanjohtaja Jari Ihalainen oli myöntänyt minulle tutkimusluvan (liite 2), haastattelin kolmea KRIS-Tampere ry:n toiminnassa mukana olevaa, parisuhdeväkivallan uhriksi joutunutta naista. Kaikki haastattelut toteutuivat heidän toiveidensa mukaisesti KRIS-Tampere ry:n toimitiloissa.

Koetin tavoittaa haastateltavia myös KRIS-Tampere ry:n ulkopuolelta, sillä halusin saavuttaa mahdollisimman moniulotteisen näkemyksen tutkimusaiheestani. Toteutin tammikuussa 2014 haastattelun tuttavapiiriini kuuluvan, parisuhdeväkivallan uhriksi joutuneen naisen kanssa. Tämä haastattelu toteutui hänen toiveidensa mukaisesti omassa kodissani. Lisäksi sain keväällä 2014 lisää informantteja Setlementtiyhdistys Naapuri ry:n yhteydessä toimivan Perheväkivaltaklinikan kautta. Perheväkivaltaklinikka tarjoaa apua niille miehille ja naisille, jotka ovat perheväkivallan kokijoita¹⁷ tai tekijöitä. Palveluiden piiriin kuuluvat nykyisessä tai entisessä avio- tai avoliitossa sekä vanhemmuussuhteessa tai muussa kiinteässä tunnesuhteessa väkivaltaa tehneet tai sitä kokeneet henkilöt.

Aloitin huhtikuussa Perheväkivaltaklinikalla opintoihini kuuluvan harjoittelun ja keräsin aineistoa harjoittelujaksoni aikana. Kävin aluksi aineistonkeruuseen liittyviä keskusteluja Perheväkivaltaklinikan henkilöstön kanssa. Saatua Setlementtiyhdistys Naapuri ry:n toiminnanjohtaja Sami Wirkkulalta luvan aineistonkeruuseen (liite 3) jaoin Perheväkivaltaklinikan työntekijöille haastattelun esittelykirjeitä. Sovin työntekijöiden kanssa, että he välittävät esittelykirjeitä parisuhdeväkivallan uhreiksi joutuneille naisiasiakkaille ja kartoittavat heidän halukkuuttaan osallistua tutkimukseen. Kun asiakas oli ilmoittanut työntekijälle halukkuudestaan osallistua, sovin hänen kanssaan haastatteluajan joko kasvotusten tai puhelimitse. Haastattelin huhti- ja toukokuun aikana kaiken kaikkiaan neljää Perheväkivaltaklinikan asiakasta. Kaikki haastattelut toteutuivat heidän toiveidensa mukaisesti Perheväkivaltaklinikan toimitiloissa.

¹⁷ Perheväkivaltaklinikalla käytetään käsitteitä ”väkivallan kokija” tai ”väkivallan kohde” sen sijaan, että puhuttaisiin esimerkiksi väkivallan uhreista.

Informanttini elivät haastattelujen aikana hyvin erilaisissa elämäntilanteissa. Se, kauanko heidän kokemastaan väkivallasta oli kulunut aikaa, vaihteli huomattavasti. Osa informanteista oli kokenut useampia väkivaltaisia parisuhteita. Osa heistä käsitteli kokemuksiaan paraikaa ammattilaisen kanssa, kun taas osa ei ollut ikinä tehnyt niin. Jotkut informantit elivät haastatteluhetkellä yksin, osalla heistä oli uusi miesystävä ja yksi oli edelleen parisuhteessa väkivaltaisesti käyttäytyneen miesystävänsä kanssa. On kuitenkin piirteitä, jotka kuvaavat kaikkia tähän tutkimukseen osallistuneita informantteja:

- Naissukupuoli
- Työikäisyys
- Suomen kieli äidinkielenä
- Kokemus väkivallan uhriksi joutumisesta heteroseksuaalisessa parisuhteessa
- Kokemus asiakkuudesta sosiaali- tai terveyspalveluihin koetun väkivallan vuoksi
- Sosiaali- tai poliisiviranomaisen kohtaaminen väkivallan uhriksi joutumisen vuoksi
- Tutkimukseen osallistuminen fyysisen väkivallan päättymisen jälkeen

Nauhoitin kaikki haastattelut. Litteroin haastattelutaltioinnit sanatarkasti, sillä sanatarkka transkribointi on fenomenologisen tutkimuksen toteuttamisen edellytys (Perttula 1995, 119). En kuitenkaan kirjannut ei-kielellisiä ilmaisuja, sillä käyttämäni metodi ei sovellu kielen ulkoisen kommunikaation analyysiin. Litteroitua haastatteluaineistoa kertyi yhteensä 322 sivua (fontti 11, rivinväli 1, 15). Merkitsin litteroimiini haastattelutaltiointeihin myös tauot sekä hiljaisella ja kovalla äänellä puhutut kohdat. Niiden merkitseminen oli mielekästä siksi, että kokemukseni mukaan sekä tauoilla että äänenvoimakkuuden vaihteluilla voi olla suuri merkitys. Se, kerrotaanko kokemuksista hiljaisella vai voimakkaalla äänellä, voi vaikuttaa puheen merkityssisältöön. Samanlainen vaikutus lienee sillä, onko kerronnassa taukoja vai ei. Lisäksi kirjasin jokaisen haastattelukerran jälkeen muistiinpanoja omista tuntemuksista ja havainnoistani.

4.5 Tutkimuseettisiä huomioita

4.5.1 Sensitiivisen tutkimusaiheen etiikka

Parisuhdeväkivallan tutkimiseen liittyviä eettisiä ongelmakohtia voidaan lähestyä pohtimalla, kuinka oikeutettua on pyytää informantteja kertomaan kokemuksista, jotka voivat olla hyvinkin kipeitä. Arkaluonteisten kokemusten tutkiminen ei välttämättä ole kovinkaan perusteltua, sillä riittävän painavia syitä toisen ihmisen asettamiseen jo kertaalleen koetun kärsimyksen äärelle on

tuskin olemassa. (Lindholm 2008, 69.) On hankalaa kuvitella tilannetta, jossa muille aiheutettu tuska olisi perusteltua. Näin ollen minulla ei ole mitään oikeutta asettaa parisuhdeväkivallan uhreiksi joutuneita naisia tilanteisiin, joissa he voisivat kärsiä muistellessaan elettyjä kauhuja. Vastineeksi näihin ajatuksiin en voi kuin todeta, että jokaisen informantin osallistuminen tutkimukseeni on perustunut ehdottomaan vapaaehtoisuuteen.

Vaikka informanttini osallistuivat tutkimukseen vapaaehtoisesti, en voi kuin arvailla sen vaikutuksia heihin. Lopulta voin vain olettaa, että he ovat jollakin lailla käsitelleet menneisyyttään ennen haastattelutilannetta. Osa informanteista näytti pitäneen tutkimukseen osallistumista terapeuttisena kokemuksena ja mahdollisuutena auttaa muita parisuhdeväkivallan uhreiksi joutuneita ihmisiä. Tutkimukseen osallistumisella saattoi kuitenkin olla myös informantteja vahingoittavia vaikutuksia. Tiedetään, että traumaattisten tapahtumien käsittely voi vaikuttaa ihmiseen monella tapaa (mm. Laitinen 2004, 51–52). Pysin huomioimaan tutkimuksen ennalta-arvaamattomiin vaikutuksiin liittyvän ongelman siten, että tarkkailin haastattelutilanteissa informanttien vointia. Koetin toimia heidän voimavarojensa ja edellytystensä ehdoilla. Lisäksi tarjosin informanteille mahdollisuutta ottaa minuun yhteyttä ja keskustella haastattelun herättämistä ajatuksista.

Työhistoriani väkivallan uhreiksi joutuneiden naisten parissa vaikutti jonkin verran minun ja informanttien väliseen vuorovaikutukseen. Koin toimineeni eräänlaisessa kaksoisroolissa, vaikka tein aineistonkeruuprosessin aikana vain vähän kyseistä työtä. Rajat tutkijan ja työntekijän roolien välillä tuntuivat aika ajoin hyvin häilyviltä. Yhtäältä koin, että työhistoriani auttoi minua kuuntelemaan ja vastaanottamaan informanttien kertomia kokemuksia. Toisaalta minun oli välillä hankalaa löytää omaa paikkaani haastattelutilanteissa. Pohdin paljon sitä, tulinko aika ajoin asettuneeksi ennemminkin työntekijän kuin tutkijan rooliin. Se, miten paljon nämä roolit ovat ristiriidassa keskenään, tuntui aika ajoin epäselvältä. Tätä epäselvyyttä helpotti kuitenkin huomattavasti se, että minulla ei ollut asiakassuhdetta yhdenkään informantin kanssa. Kohtasin heidät lähtökohtaisesti tutkijana, en työntekijänä.

Pysin kiinnittämään erityistä huomiota tutkimusaiheeni arkaluonteisuuteen. Koin äärettömän tärkeäksi sen, että informanttien kertomia kokemuksia on kuunneltava kunnioittavasti. Näin ollen lähtökohtani on ollut se, että jokaisen informantin kertomat kokemukset ovat ehdoitta merkityksellisiä. Subjektivisia kokemuksia ei ole syytä arvottaa. Eihän toisten ihmisten kokemuksista lopulta edes voi tietää muuta kuin sen, mitä ja miten niistä kerrotaan. Kuten Anna

Metteri (2012, 59) toteaa, ”oma kokemus on jokaiselle tosi ja merkityksellinen”. Koin velvollisuudekseni myös kirjoittaa kokemuksista tavalla, joka tuo niille oikeutta. Olen pyrkinyt kirjoittamaan siten, että informanttien kokemukset välittyvät lukijalle mahdollisimman puhtaasti. Samalla olen koettanut olla leimaamatta viranomaisia ja muita parisuhdeväkivallan uhrien kanssa työskenteleviä ammattilaisia. En kuitenkaan ole jättänyt kuvaamatta kenenkään kokemusta sen takia, että se sisältää ammattilaiseen kohdistuvia kielteisiä merkityksiä.

Tutkimusprosessin eettisyyden reflektoinnissa on tärkeää kiinnittää huomiota myös siihen, että sensitiivinen tutkimusaihe herättää tunteita tutkijassa. Informanttien kokemuksia oli aika ajoin raskasta kuunnella. Ne herättivät minussa paitsi surun ja myötätunnon myös vihan tunteita. Esimerkiksi se, ettei informantin hätään oltu vastattu, sai minut vihaiseksi. Näiden tunteiden tunnistamisen ja tunnustamisen tärkeyttä voi tuskin aliarvioida. En koettanut kieltää tunteideni olemassaoloa, mutta pyrin refleктоimaan niitä tutkimusprosessin aikana. Koin, että reflektiolla oli suuri merkitys siinä, että tunteeni eivät tunkeutuneet häiritsevällä tavalla tutkimuksen toteutukseen. Näin ollen ne eivät nähdäkseni vääristäneet esimerkiksi tapaani kuvata informanttieni kokemuksia.

4.5.2 Luottamuksellisuus, salassapito ja anonymiteetti

Ehdoton luottamuksellisuus on periaate, jonka pyrin huomioimaan koko tutkimusprosessin ajan. Luottamuksellisuuden periaate todentui informanttien kanssa tekemieni aineiston käyttöä koskevien lupausten ja sopimusten kautta (Kuula 2011, 88). Kerroin heille ennen haastatteluja sekä suullisesti että kirjallisesti (liite 4, haastattelulupahakemus) aineiston käsittelyä ohjaavista periaatteista. Informoin heitä paitsi aineiston käsittelystä myös tutkimukseni aihepiiristä ja tavoitteista. Informanteilla oli mahdollisuus valita, antavatko he minun säilyttää heitä koskevan aineiston mahdollista myöhempää tutkimuskäyttöä varten vai haluavatko he, että tuhoan sen välittömästi tutkielman hyväksymisen jälkeen. Jokainen heistä antoi minulle luvan aineiston säilyttämiseen.

Haastatteluista nauhoittamani äänitallinnit ja niistä litteroimani tekstiaineistot ovat salassapidettävää materiaalia. Olen säilyttänyt tätä materiaalia salasanoin suojattuna informanttien numeroiden ja pseudonyymien mukaan merkityissä tiedostoissa. Olen ollut tietoinen siitä, että vaitiolovelvollisuus sitoo jokaista, joka kerää henkilötietoja sisältäviä tutkimusaineistoja (Henkilötietolaki 1999/523, 33 §; Kuula 2011, 91). Velvoitteet salassapidosta ja

vaitiolosta muuttuvat tiukemmiksi, mikäli tutkimusaineisto käsittää arkaluonteiseksi määriteltä tietoa. Parisuhdeväkivaltakokemuksia koskeva tieto voidaan luokitella henkilötietolain (1999/523) 11 §:n tarkoittamaksi arkaluonteiseksi tiedoksi jo siksi, että se sivuaa informantin terveydentilaa. Esimerkiksi terveydentilaa koskevat tiedot ovat arkaluonteisia, joten niiden käsittelyssä on noudatettava erityistä huolellisuutta. (mt.; Kuula 2011, 91.)

Olen pyrkinyt turvaamaan informanttieni anonymiteetin perusteellisesti. Koen, että KRIS-Tampere ry:n tai Perheväkivaltaklinikan nimeltä mainitseminen ei ole vaarantanut haastattelemini naisten anonymiteettiä. Ensinnäkin he muodostavat ainoastaan murto-osan henkilöistä, jotka ovat osallistuneet kyseisten organisaatioiden toimintaan. Toisekseen en yksilöinyt sitä, mitä kautta kukin informantti osallistui tutkimukseeni. Lisäksi he esiintyivät tässä tutkielmassa pseudonyymeillä. En esittänyt myöskään informanttien taustatietoja, kuten ikää, koulutustaustaa tai asuinpaikkaa. Niillä ei ole merkitystä tutkimustehtäväni kannalta, joten niiden mainitsematta jättäminen oli perusteltua.

Henkilöiden nimien ja muiden erisnimien sekä taustatietojen esittämättä jättäminen ei välttämättä aina riitä informanttien anonymiteetin turvaamiseen. Kokemuksen esittäminen yksilöitynä voi joissakin tapauksissa johtaa informantin anonymiteetin vaarantumiseen. Näin voi käydä esimerkiksi silloin, kun kokemus on sisällöltään kulttuurisesti poikkeava ja harvinainen. Olen pyrkinyt ratkaisemaan tämän ongelman esittämällä inestikokemuksia tutkineen Merja Laitisen (2004) tavoin informantit eri pseudonyymeillä eri luvuissa. Näin ollen yhdenkään informantin kertomien kokemusten kokonaisuutta ei ole mahdollista tunnistaa pseudonyymien perusteella. Pidän tärkeänä kokemusten yksilöllisyyden ja ainutkertaisuuden kunnioittamista. Informanttien anonymiteetin turvaaminen useammalla eri pseudonyymillä mukaili tätä periaatetta paremmin kuin esimerkiksi kokemusten piirteiden sekoittaminen keskenään.

4.6 Syvähaastattelu aineistonkeruumenetelmänä

Käyttämäni aineistonkeruun menetelmä on nimetty muun muassa avoimeksi haastatteluksi (Lampi 2005; Flinck 2006), syvähaastatteluksi (in-depth interview) (Kortteinen 1982; Hoff 1990; Laitinen 2004; Siekkinen 2010), vapaamuotoiseksi haastatteluksi ja standardoimattomaksi haastatteluksi. Olen käyttänyt metodistani Matti Kortteisen, Lee Ann Hoffin, Merja Laitisen ja Kirsi Siekkisen tavoin syvähaastattelun nimitystä. Kyseessä on menetelmä, joka tarjoaa niin sanottuja strukturoituja haastatteluja paremman mahdollisuuden syvällisen tiedon saamiseen.

Syvähaastattelun perusta rakentuu vapaamuotoisen vuorovaikutuksen ja syvempien sosiaalisten kontaktien varaan. Kyseinen metodi soveltuu hyvin paitsi menneisyyden tapahtumien ja heikosti tiedostettujen asioiden myös arkaluonteisten teemojen tarkasteluun. (Siekkinen 2010, 45.)

Valitsin syvähaastattelun aineistonkeruumetodiksi ensinnäkin siksi, että oletin kokemuksista kertomisen olevan helpompaa ilman valmiita struktuureja. Syvähaastattelu antoi informanteille mahdollisuuden vapaaseen kerrontaan. Toinen syy syvähaastattelun käyttöön oli se, että tämän tutkimuksen aineiston täytyi ilmentää heidän kokemuksiaan omien oletusteni ja arvailujeni sijaan. Minun ei varmastikaan olisi ollut edes mahdollista laatia oikeita kysymyksiä näiden kokemusten käsittelyyn. Pohdin kuitenkin etukäteen kysymyksiä informanttien kerronnan helpottamiseksi (liite 6, haastattelun toteutus). Käytin näitä kysymyksiä vain harvoin, ja niiden esittäminen perustui vapaamuotoisen dialogin tavoitteluun. Pysin rakentamaan tällaista dialogia haastateltavien kertomien kokemusten perusteella. Samalla koetin tavoittaa mahdollisimman syvällistä tietoa heidän kokemusmaailmoistaan.

Syvällisen tiedon tavoittaminen on kuitenkin vain mahdollisuus, ei itsestäänselvyys. Riitta Granfelt (1998, 30) on pohtinut syvähaastattelun luonnetta naisten kodittomuutta käsittelevässä tutkimuksessaan. Hänen mukaansa haastattelun syvällinen tulos ei ole sidoksissa voimakkaisiin tunneilmaisuihin, runsaaseen puheeseen tai dramaattisiin tapahtumiin. Yhtä lailla vähäpuheisesti esitetyt, niukat tapahtumat haastateltavan elämästä todellisuudesta voivat johtaa syvällisen ymmärryksen tavoittamiseen. Myös Merja Laitinen (2004, 63–64) on todennut, että haastattelun syvällinen luonne ei toteudu puheen määrän tai laadun vaan pitkälti tutkijan toiminnan kautta. Syvähaastattelun tarkoitus voi toteutua vain silloin, kun tutkija on tietoinen itsestään ja omasta paikastaan. Syvälle ei pääse ilman kriittistä oman toiminnan reflektointia. (Mt.) Tutkija voi mahdollistaa, mutta myös estää syvällisen tiedon syntymisen.

Syvälle päästäkseen tutkijan on rakennettava haastattelutilanteesta sellainen, että se mahdollistaa vapaan kerronnan. Tällaisen tilanteen muodostaminen vaatii empatian tuntemista ja ilmentämistä. Empatiassa on paljon kyse inhimillisestä kohtaamisesta tutkijan ja informantin välillä. Inhimillisen, avoimen kerronnan mahdollistavan kohtaamisen muodostuminen riippuu yhtäältä tutkijan persoonallisuudesta ja toisaalta tämän virittyneisyydestä käsillä olevaan tilanteeseen. (Laitinen 2004, 64.) Tutkija tuo väistämättä haastattelutilanteeseen oman persoonansa ja henkilökohtaisen elämäkokemuksensa. Se, millainen ihminen tutkija on ja mitä hän on itse kokenut, voi tuskin olla vaikuttamatta haastattelutilanteen kulkuun. Toisaalta tutkija

voi myös omalla virittyneisyydellään ja aktiivisella läsnäolollaan helpottaa haastateltavan kerrontaa.

Tässä tutkimuksessa kerronnan mahdollistaminen ja helpottaminen tarkoitti myös pyrkimystä vastavuoroisuuteen. Vapaata kerrontaa olisi ollut hankalaa kutsua esiin, jos informanttini eivät olisi kokeneet saaneensa haastattelutilanteista itselleen mitään. Vastavuoroisuuden tavoitteluun liittyi myös perinteisten roolien purkaminen. Mekaaniset kyselijän ja vastailijan roolit olisivat tuskin johtaneet molemminpuoliseen hyötyyn, vaan haastattelujen anti olisi todennäköisesti jäänyt pinnalliselle tasolle. (Kts. Granfelt 1998, 38.) Vastavuoroisuuden ei tarvinnut tarkoittaa esimerkiksi sitä, että olisin alkanut kertomaan informanteille omasta elämästäni. Sen sijaan se edellytti siirtymää kyselemisestä ja vastailemisesta dialogisuuteen, jossa myös minun oli antauduttava totunnaisten mukavuusalueeni ulkopuolelle.

4.7 Fenomenologinen analyysi

Yleisimmin käytettyjä fenomenologisia analyysimetodeja ovat Colaizzin, Giorgin ja Van Kaamin laatimat menetelmät. Nämä menetelmät pohjautuvat Husserlin deskriptiiviseen fenomenologiaan. (Polit & Beck 2006, 409.) Tässä tutkimuksessa hyödynsin Juha Perttulan (1995) Giorgin (1985a, 1985b) metodista tekemää sovellusta. Perttula (1995) on laajentanut Giorgin menetelmää siten, että se soveltuu alkuperäistä paremmin haastatteluaineiston analysointiin. Samalla hän on yhdistänyt metodiin hermeneuttisen fenomenologian lähtökohtia, joten menetelmän voidaan katsoa perustuvan enemmän eksistentiaaliseen kuin deskriptiiviseen fenomenologiaan (mt.). Perttula (2000) on sittemmin muuntanut hieman aiempaa sovellustaan. Käytin tämän tutkimuksen analyysimetodina hänen alkuperäistä sovellustaan (Perttula 1995). Havainnollistan seuraavissa taulukoissa analyysin vaiheittaista etenemistä. Ensimmäinen taulukko kuvaa analyysin yksilökohtaisen merkitysverkoston muodostamiseen tähtäävää ensimmäistä vaihetta. Toinen taulukko kuvaa toista vaihetta, jonka lopputuloksena on tarkoitus muodostaa yleinen merkitysverkosto.

Taulukko 3. Analyysin vaihe 1: Yksilökohtaisen merkitysverkoston analyysi Giorgin (1985a,1985b) ja Perttulan (1995) mukaan:

Osa 1.	Avoin perehtyminen tutkimusaineistoon
Osa 2.	Tutkimusaineistoa jäsentävien sisältöalueiden muodostaminen

Osa 3.	Merkityksen sisältävien yksiköiden erottaminen tutkimusaineistosta
Osa 4.	Merkityksen sisältävien yksiköiden muuntaminen tutkijan kielelle
Osa 5.	Merkityksen sisältävien yksiköiden ja niistä tehtyjen muunnosten sijoittaminen sisältöalueisiin
Osa 6.	Sisältöalueittain etenevien yksilökohtaisten merkitysverkostojen muodostaminen
Osa 7.	Sisältöalueista riippumattomien yksilökohtaisten merkitysverkostojen muodostaminen

Taulukko 4. Analyysin vaihe 2: Yleisen merkitysverkoston analyysi Giorgin (1985a,1985b) ja Perttulan (1995) mukaan

Osa 1.	Sisältöalueista riippumattomien yksilökohtaisten merkitysverkostojen jakaminen merkityksen sisältäviin yksiköihin
Osa 2.	Merkityksen sisältäviä yksiköitä jäsentävien sisältöalueiden muodostaminen
Osa 3.	Merkityksen sisältävien yksiköiden sijoittaminen sisältöalueisiin
Osa 4.	Sisältöalueiden jakaminen spesifeihin sisältöalueisiin, merkityksen sisältävien yksiköiden sijoittaminen spesifeihin sisältöalueisiin
Osa 5.	Spesifeihin sisältöalueisiin sijoitettujen merkityksen sisältävien yksiköiden tiivistäminen spesifeiksi yleisiksi merkitysverkostoiksi
Osa 6.	Sisältöalueiden yleisten merkitysverkostojen muodostaminen
Osa 7.	Yleisen merkitysverkoston muodostaminen

Fenomenologisessa tutkimuksessa metodin muokkaamista tutkittavaan ilmiöön sopivaksi pidetään tutkijan veloitteena (Perttula 2000, 429). Useat fenomenologisesti suuntautuneet tutkijat ovatkin käyttäneet menetelmiä, jotka eivät ole selkeästi minkään aiemmin julkaistun metodin mukaisia (mm. Åstedt-Kurki 1992; Lampi 2005). Huomioin metodin muokkaamista koskevan vaatimuksen

siten, että pyrin Perttulan (1995) menetelmän aineistolähtöiseen soveltamiseen. Noudatin kuitenkin analyysiohjeita varsin kurinalaisesti. Tämä oli perusteltua ensinnäkin siksi, että koin tutkimusaineiston hallinnan vaatineen tarkkojen analyysiohjeiden noudattamista. Toisekseen Perttulan (1995) metodi antoi yksityiskohtaisuudestaan huolimatta riittävästi mahdollisuuksia aineistolähtöisten sovellusten tuottamiseen. Aineistolähtöisyyden toteutumisen edellytys oli se, että aloitin analyysiprosessin perehtymällä huolellisesti tutkimusaineistooni. Jatkoin analyysiä etenemällä vaiheittain informanttien yksilökohtaisten merkitysverkostojen muodostamiseen. Nämä merkitysverkostot ohjasivat analyysin toisen vaiheen toteutusta. Tämän vaiheen ja samalla koko analyysiprosessin päätteksi rakensin informanttieni kertomia kokemuksia ilmentävän yleisen merkitysverkoston. Kuvaan toteuttamaani analyysiprosessia tarkemmin liitteessä 7.

4.7.1 Tulosten esittäminen

Seuraavassa esittämäni (luvut 5 ja 6) tutkimustulokset perustuvat yleiseen merkitysverkostoon (luku 5.5). Esitän yleisestä merkitysverkostosta muodostamani taulukon liitteessä 8. Yleinen merkitysverkosto on fenomenologisen analyysiprosessin lopputulos, joka käsittää tähän prosessiin perustuvat tutkimustulokset kaikista tiivistetyimmässä muodossa. Aineistoni perusteella näytti selkeästi siltä, että kokemukset parisuhdeväkivallasta ja ulkopuolisten reaktioista olivat syvästi yksilöllisiä. Näin ollen yleinen merkitysverkosto on suhteellinen kuvaus kokemuksista, joita osa haastattelemistani naisista jakoi. Koska tutkmani ilmiö näyttäytyi yksilöllisenä, yleinen merkitysverkosto käsittää myös kokemusten sisällöllisiä ristiriitaisuuksia. Nämä ristiriidat ilmentävät juuri sitä kokemuksellista rikkautta, jota tutkimusaineisto kuvasti. Hyödynsin tulosten esittämisessä myös informanttien yksilökohtaisia, sisältöalueista riippumattomia merkitysverkostoja. Kytkin osia heidän yksilökohtaisista merkitysverkostoistaan niihin yleisen merkitysverkoston osiin, joihin ne liittyivät sisällöllisesti. Tarkoitukseni oli yhtäältä kuvata kokemuksia yleisellä tasolla ja toisaalta tuoda esiin niiden subjektiivista ainutkertaisuutta.

Tulosten esittämisessä näkyy myös kokemusten ajallis-paikallinen ulottuvuus. Pyrin huomioimaan sen, että kokemukset elävät väistämättä aikaan ja paikkaan sitoutuneina merkityksinä (Lampi 2005, 90). Näin ollen esitän ne luvussa 5 ajallisena jatkumona, joka kulkee väkivaltaisen parisuhteen ja ulkopuolisten reaktioiden kautta eroon ja väkivallan seurauksiin. Haastattelutilanteissa jatkumo näyttäytyi sekä menneisyyden että nykyisyyden kokemuksina. Esittämäni jatkumo on yleistys siitä, minkälaisiin ajallisiin ulottuvuuksiin kokemukset pääasiassa liittyivät. Lisäksi olen maininnut ne paikat, joihin informanttieni kertomat kokemukset sitoutuivat.

Nämä kokemukset kiinnittyivät yhtäältä paikkoihin, joissa väkivallan uhreiksi jouduttiin ja toisaalta paikkoihin, joihin väkivaltaa paettiin. Niitä sitoutui myös sosiaali- ja terveydenhuollon toimitiloihin, sairaalaan, poliisiasemalle, oikeussaliin ja vankilaan.

Luvussa 6 käyn dialogia empiiristen tutkimustulosten, aiemman tutkimuksen ja valtiollisten lupauksen välillä. Vastaan kaksoisuhriutumista ja valtiollisia lupauksia käsitteleviin tutkimuskysymyksiini (luku 4.1). Luovun samalla pyrkimyksestä puhtaaseen deskriptioon ja tunnustan, että dialogi on väistämättä tulkinnallista (kts. Perttula 2000, 440). Rakennan kuitenkin dialogin aiemmin tuottamani deskription varaan. Luvussa 6.4 tiivistän keskeisimmät tutkimustulokseni ja johtopäätökseni. Keskityn pääasiassa kaksoisuhriutumista ja valtiollisia lupauksia käsittelevien tutkimustulosten tarkasteluun, sillä yleinen merkitysverkosto käsittää vastaavanlaisen kiteytyksen parisuhdeväkivaltaa ja ulkopuolisten reaktioita koskevista tutkimustuloksista.

Luvussa 5 annan varsin paljon tilaa aineistokatkelmille. Tämä on perusteltua erityisesti tutkimuksen aineistolähtöisyyden kannalta. Informanttien pseudonyymit vaihtuvat joka alaluvussa. Aineistokatkelmalla on anonymisoitu, mutta muutoin ne vastaavat alkuperäisaineistoa. En ole poistanut niistä esimerkiksi puhekielisiä täytesanoja tai murre sanoja. Hiljaisella äänellä puhutut kohdat on *kursivoitu*, kun taas voimakkaalla äänellä tuotettu puhe on **tummennettu**. Tauot on merkitty suluilla, joiden sisällä on kolme pistettä (...). Kaksi ajatusviivaa – – merkitsevät sitä, että osa virkkeestä on poistettu esitettävästä aineistokatkelmasta. Omat huomioni olen lisännyt hakasulkeiden [] sisään.

5. VÄKIVALTAINEN PARISUHDE, ERO JA ULKOPUOLISTEN REAKTIOT

5.1 Kokemuksia väkivaltaisesta parisuhteesta

Parisuhde tuntui hyvältä silloin, kun siinä ei vielä ollut väkivaltaa. Toisaalta osalla naisista oli pahoja aavistuksia miehen suhteen jo ennen sitä, kun tämä alkoi käyttäytyä väkivaltaisesti. He jatkoivat parisuhdetta epäilyksistään huolimatta. Milla arveli osanneensa tunnistaa jo parisuhteen alkuaikoina miehen käytöksestä jonkinlaisia varoitusmerkkejä. Hän oletti, ettei tuolloin kuitenkaan tiedostanut tai halunnut tiedostaa niitä. Väkivalta alkoi pääasiassa parisuhteen alkuvaiheessa tai yhteenmuuton jälkeen. Kaikki naiset eivät kuitenkaan muistaneet tarkasti sitä, milloin väkivalta alkoi. Osa heistä pakeni jo parisuhteen alkuaikoina kotoaan väkivallan vuoksi. He saattoivat viettää yönsä autossa esimerkiksi kaupan pihassa, metsäautoteillä tai joen rannassa.

Kaikki naiset kuvasivat joutuneensa fyysisen väkivallan uhreiksi. Fyysinen väkivalta ilmeni pääasiassa lyömisenä, potkimisena, riuhtomisena, kuristamisena, liikkumisen estämisenä, ruoskimisena ja hiuksista repimisenä. Suurin osa heistä kertoi kokeneensa myös henkistä väkivaltaa, joka näyttäytyi enimmäkseen nimittelynä, syyllistämisenä, kontrollointina ja väkivallalla uhkaamisena. Osa naisista oltiin uhattu ampuma-aseella tai teräaseella. Useat naiset kertoivat kokeneensa henkisen väkivallan haavoittavaksi. Esimerkiksi Ninni koki henkisen väkivallan fyysistä väkivaltaa pahemmaksi ja kuvasi alkaneensa epäilemään omaa mielenterveyttään miehen syytösten vuoksi:

N: Henkinen, henkinen [väkivalta, EE] oli niinku siinä se niinku kaikkein, kaikkein pahin. Ja sellanen niin kun, (...) et mä rupesin jo itte epäileen omaa mielenterveyttäni. Että oonks mä oikeesti niinku (...) tehnykki jotain jonkun kanssa, mitä se väitti.

E: *Ni.*

N: Tai jotai, että mä en vaan niinku muista, tai mä en niinku, tai jotenki mä rupesin silleen itte jo ajatteleen, et oonks mä niinku jotenki hullu.

Linda joutui usein seuraamaan sitä, kun mies satutti itseään. Mies kävi kaksi kertaa parisuhteen aikana Lindaan käsiksi, mutta pääasiassa hän kohdisti väkivaltaa itseensä. Hän muun muassa löi ja kuristi itseään. Lindan kokemuksen mukaan miehen itsetuhoisuus ilmeni ”kohtauksina”, jotka saattoivat käynnistyä todella pienistä asioista. Jotkut naiset joutuivat myös seksuaalisen tai taloudellisen väkivallan uhreiksi. Taloudellinen väkivalta näyttäytyi taloudellisena hyväksikäyttönä tai rahankäytön kontrollointina, kun taas seksuaalinen väkivalta ilmeni seksiin pakottamisena tai seksuaalisuuteen kohdistuneina verbaalisina loukkauksina. Saara kuvasi, että mies saattoi ensin

käyttää väkivaltaa ja sitten pakottaa hänet harrastamaan seksiä. Hän koki seksuaalisen väkivallan nöyryyttäväksi ja kuvasi sen aiheuttaneen pitkäkestoisia seurauksia. Samankaltaisia kokemuksia oli myös muilla kyseisenlaisen väkivallan uhreiksi joutuneilla naisilla.

Useat naiset kokivat miestensä käyttäytyneen erittäin mustasukkaisesti. Näiden naisten kokemusten mukaan hyvin vähäpätöiset asiat riittivät mustasukkaisuuden syiksi. Mustasukkaisuus ilmeni pääasiassa perusteettomina syytöksinä ja epäilyinä pettämisestä. Osa naisista koki väkivallan liittyneen miehen mustasukkaisuuteen. Marjatta koki, että mies vainosi ja syyllisti häntä. Mies soitteli Marjatalle tavallisesti useita kymmeniä kertoja päivän aikana, epäili tätä pettämisestä ja saattoi esimerkiksi kysellä, miksi tämä oli käyttänyt jotakin tiettyä vaatetta. Lisäksi osa naisista kertoi, että heitä oltiin estetty lähtemästä pois kotoa. Ninni paljasti, että mies oli asentanut heidän asuntonsa ulko-oveen kettingit, joihin hänellä ei ollut avainta. Hän ei päässyt pois kotoa, jollei mies aukaissut näitä kettinkejä.

Osa naisista koki, että miehen toiminta sai heidät etääntymään muista ihmisistä. Ninni alkoi erkaantumaan miespuolisista tuttavistaan, jottei mies hermostuisi. Hän oli huomannut, että näiden tuttavien olemassaolo suututti miestä. Marjatta taas rajoitti ajanviettoa sisarustensa kanssa, jotta he eivät joutuisi kuuntelemaan jatkuvaa arvostelua miehen taholta. Lisäksi jotkut miehet olivat väkivaltaisia muitakin kuin naisystäviään kohtaan. Näissä tapauksissa väkivallan uhreiksi joutuivat naisten tuttavat tai perheenjäsenet. Ninni kertoi, että mies oli koettanut puukottaa hänen veljeään ja uhannut tappaa hänen vanhempansa. Saara puolestaan kuvasi miehen pahoinpidelleen heidän yhteisiä tuttaviaan. Hän joutui joitakin kertoja katselemaan, kun mies satutti jotakuta toista. Se tuntui Saarasta pahemmalta kuin häneen itseensä kohdistunut väkivalta.

Naisten lapset olivat sekä väkivallan uhreina että todistajina. Kun Linda asui yhdessä miehen kanssa, hänen lapsensa huone oli talon alakerrassa, kun taas miehen ja Lindan huone oli yläkerrassa. Mies oli asettanut lapselle määrätyt kellonajat, jolloin hänellä oli lupa tulla talon yläkertaan. Parisuhteen loppuaikoina mies ei antanut lapsen tulla enää lainkaan yläkertaan. Paitsi Linda myös muut äidit ilmaisivat melko paljon kokemuksia voimakkaasta pelosta lapsen puolesta sekä tarpeesta tukea ja suojella tätä. Linda oli todella huolissaan lapsestaan ja koki joutuneensa olemaan lapsensa ja miehensä välissä. Yhtäältä hän suojeli lastaan siltä, ettei mies pääsisi tuhoamaan tätä täysin. Toisaalta hän kuunteli kaiken aikaa miehensä näkemyksiä.

Miehet antoivat joillekin naisille lupauksia käytöksensä muuttamisesta. Ilona kertoi, että mies lupaili jatkuvasti muuttavansa käytöstään. Sekä hänelle että muille naisille annetut lupaukset osoittautuivat poikkeuksetta katteettomiksi. Jotkut naiset uskoivat miehen muuttavan käytöstään ja toivoivat, että väkivalta loppuisi. Heidän toiveensa eivät kuitenkaan toteutuneet, vaan ne hiipuivat ajan myötä. Samalla jotkut naiset kokivat, että heidän olonsa muuttui parisuhteen aikana voimattomaksi, masentuneeksi ja väsyneeksi. Linda alkoi kärsimään väsymyksestä ja itkuisuudesta. Hän koetti selviytyä kotona miehensä ja lapsensa kanssa, mutta koki työssä jaksamisensa heikentyneen. Ninni puolestaan koki mielenterveytensä järkkyneen parisuhteen aikana. Hän päätyi lopulta yrittämään itsemurhaa:

N: – – Mulla rupes sitten niinku psyyke pettään. Ekstaasia silloin käytettiin aika paljon ja amfetamiinia.

E: *Mmm.*

N: Ja, tota, mä olin varmaan niinku ihan hirveen masentunu silloin, *mut tietysti ei sitä ittestään oikein tunnistanu, ja näin ni (...), tota, (...),* no sit, sit mä yritin *siinä jotain itteeni tappaa ja, ja näin.*

Väkivalta aiheutti myös pelkoa ja kokemuksia lamaantumisesta ja nöyryytetyksi tulemisesta. Pelon tunteet saattoivat olla jatkuvia. Joidenkin naisten kohdalla niihin liittyi kokemus siitä, että tulevaisuutta ei voi ennakoida lainkaan, vaan mies voi tehdä mitä tahansa. Linda koki eläneensä jatkuvassa pelossa koko parisuhteen ajan. Hänen kokemuksensa mukaan tilanteet vaihtelivat niin nopeasti, ettei hän pysynyt niissä henkisesti mukana. Väkivallan uhriksi joutuminen herätti joissakin naisissa myös vihan tunteita. Kaksi naista kertoi, että he olivat itsekin käyttäytyneet väkivaltaisesti. Saara koetti aluksi puolustaa itseään fyysisesti, mutta huomasi pian, ettei se lopettanut väkivaltaa. Hän paljasti pohtineensa usein miehensä satuttamista:

S: Et, et tota (...). Joskus mie istuskelin itekin, kun se oli tehnyt kaikkia pahojaan mulle, ja sit se tyytyväisenä nukku siin sohvilla. *Nii mie istuskelin joku ruuvimeisseli tai joku kädessä siinä sohvaneläimellä ja mietin, että sitä pitäis tuikata sillä. Sit se ainaki loppuis siihen.* Et se ei ollu kerta tai kaks kun mie sitä tein, vaan tosi paljon. Oli itellä niin paha olla. **Niin** paha olla. Ja kun ties, että siitä ei ollu mitään poispääsyy. Sit se tuli, alko tulla sellaseks ratkaisuks siihen. Mie ymmärrän, että tänä päivänä vankiloissa on todella paljon naisia, **pahoinpideltyjä naisia**, mitkä jossain kohtaa on sitten jotakuta tuikannu.

Marjatta puolestaan kertoi repineensä miestänsä. Hän pelkäsi toisinaan omia vihan tunteitaan, muttei kuitenkaan ajatellut ikinä miehen tappamista:

M: – – Mä oon repiny sitä joskus, ku mä oon niin raivostunu, että mä oon sitten, et **lopeta**, että **lopeta** nyt, mä en jaksa.

E: Niin.

M: Siis semmonen, niin kauhee viha tulee jostain, ettei, että, joskus on ihan pelänny sitä vihan tunnetta, että, että miettiny sitäkin, että varmaan moni on sitä (...) vuosikaudet ihan mielettömästi koko ajan, sitä, että joku polkee alas. Nii vetää sen aseensa, *ja tilittaa, että*.

E: *Nii*.

M: *Onneksi ei ole ollu ittel sellasta, että järki on niinku, en oo ikinä ajatellu sellasta.*

Varsin monet naiset alkoivat toimimaan miestensä haluamilla tavoilla. He mukautuivat miestensä tahtoon välttääkseen väkivallan uhriksi joutumisen. Jotkut naiset kokivat, että heidän elämänsä oli todella kontrolloitua. He noudattivat miestensä käskyjä ja kieltoja. Esimerkiksi Linda kertoi joutuneensa aikatauluttamaan kaikki toimintonsa. Hänen oli muun muassa katsottava kellosta, miten kauan hän voi olla wc:ssä. Lisäksi osa naisista varautui mahdollisiin väkivaltatilanteisiin esimerkiksi pakkaamalla tavarat valmiiksi tai pidättäytymällä alkoholin käytöstä, jotta kotoa olisi mahdollista lähteä autolla pois. Aino puolestaan kertoi varmistaneensa, että mies olisi saanut riittävän pitkän tuomion, mikäli tämän tekemistä pahoinpitelyistä oltaisiin nostettu syyte. Näin ollen hän valokuvasi miehen tekemistä pahoinpitelyistä aiheutuneita vammoja saadakseen todistusaineistoa mahdollista oikeuskäsittelyä varten.

Suhteellisen suuri osa naisista kertoi tunteneensa tarvetta auttaa miestä. Jotkut heistä toivoivat kovasti, että tämä olisi saanut ulkopuolista apua. Esimerkiksi Ninnille se, että mies olisi saanut apua, oli paljon tärkeämpää kuin se, että häntä itseään oltaisiin autettu. Hän olisi itsekin halunnut kyetä auttamaan tätä. Linda koki niin voimakasta tarvetta auttaa miestä, että heidän parisuhteensa tuntui muuttuneen paljolti auttajan ja autettavan väliseksi suhteeksi. Milla taas kertoi antaneensa miehelle rahaa samana päivänä, kun jätti tämän ja lähti pois kotoaan:

M: Tai siis ennen ku mä lähin, mä sitten annoin vielä hänelle rahaakin niinku, että hän pyysi rahaa, kun ei oo niinku mitään, ja, *ja tollain, ja lähin sit tekeen sitä työtä, ja sen jälkeen mä lähin sitten sinne äidin luokse.*

Varsin monet naiset kuvasivat tunteneensa voimakasta rakkautta miestä kohtaan. Aino koki todella raskaaksi sen, että mies oli hänen ensirakkautensa. Aino ei ole tuntenut yhtä voimakasta rakkautta ketään muuta miestä kohtaan, eikä hänen rakkautensa ole loppunut vieläkään. Saarasta tuntui käsittämättömältä, että mies, joka oli hänen ensirakkautensa, teki hänelle jotakin pahaa. Samalla jotkut naiset kokivat olleensa riippuvaisia miehistään. Ninni koki kärsineensä riippuvuudesta, joka kohdistui huumeiden lisäksi mieheen. Saara taas kuvasi parisuhdetta sairaaksi. Hänen kokemuksensa mukaan sekä hän että mies olivat riippuvaisia toinen toisistaan.

Osa naisista koki miehen väkivaltaisen käytöksen liittyneen jossain määrin tämän vanhempiin. Mieheen kohdistuneen henkisen väkivallan, vanhempien kasvatustietojen tai vanhempien välisen parisuhdeväkivallan ajateltiin vaikuttaneen tämän toimintaan. Jotkut naiset liittivät väkivallan myös miehen mahdollisiin päihde- tai mielenterveysongelmiin. Osa heistä kuvasi miehen toimintaa väkivaltatilanteissa psykoottiseksi ja vainoharhaiseksi. Edelleen osa heistä kertoi, että mies teki väkivaltaa ainoastaan alkoholin tai huumeiden vaikutuksen alaisena. Väkivalta saattoi myös muuttua vakavammaksi silloin, kun mies oli nauttinut alkoholia tai huumeita.

Parisuhteeseen miehen kanssa liitettiin kuitenkin myös positiivisia merkityksiä. Osa naisista koki, että miehellä olisi ollut kaksi erillistä persoonaa. He kuvasivat toista persoonaa hyväksi, kun taas toinen niistä oli väkivaltainen. Lisäksi jotkut naiset kuvasivat hyviä hetkiä, joita heidän parisuhteissaan oli. Aino koki alkaneensa voimaan paremmin parisuhteen aikana väkivallasta huolimatta:

A: Et jo-, joku siinä suhteessa kuitenkin sai mun pääni kuntoon. Ja se, et se oli selvin päin hyvää elämää.

E: Joo, aivan.

A: Ja ehkä siinä, sen suhteen aikana, mä rupesin myös arvostaan sitä, et selvin päin oli hyvää elämää. Et siitä asti mä oon elänyt aina, vaikka mä käytin, niin mulla oli myös aikoja selvin päin, eikä mitään pakonomasta tarvetta hakea kamaa.

Osa naisista koki, että huumeiden käyttö auttoi heitä kestämään väkivaltaa. He kuitenkin käsittivät päihtyneinäkin, että väkivalta on väärin. Saara kertoi ymmärtäneensä huumeiden vaikutuksen alaisenakin, että hänen olisi lähdettävä pois kotoaan:

S: **Tai se jotenki, se nöyryyttäminen** siin, et sä vaan jäät sinne kotiin nuoleen jotenkin niitä haavoja, **et sen tajuaminen kuitenkin**, et siinä kamapäässäänkin sen tajus, et okei, tää ei oo oikein ja mun pitäis lähteä pois, mut ei päässy pois.

E: Aivan.

S: Et just se, niinku se pakokauhu ja tieto siitä, että näin ei pitäis käydä, ja silti sä niinku jäät sinne.

Jotkut naiset kuvasivat parisuhdeväkivallan vähättelyä ja taipumusta pahentua ajan myötä. Väkivaltaa vähättelivät paitsi miehet myös naiset itse. Esimerkiksi Aino arveli, että hänen kokemansa väkivalta on voinut olla henkeä uhkaavan vakavaa, mutta hän ei itse ole mieltänyt sitä sellaiseksi. Väkivallan paheneminen ilmeni yhtäältä siten, että väkivaltatilanteita alkoi olla

useammin. Toisaalta väkivalta saattoi myös muuttua vakavammaksi. Ninni kuvasi väkivallan vakavoituneen ajan myötä henkisestä väkivallasta fyysiseksi väkivallaksi, tappouhkauksiksi sekä teräaseilla ja ampuma-aseilla uhkaamiseksi. Toisaalta Milla koki, että väkivalta ei muuttunut parisuhteen aikana pahemmaksi, vaan väkivaltilanteet olivat suurilta osin toistensa kaltaisia. Mies ei myöskään alkanut käyttäytymään väkivaltaisesti aiempaa useammin.

Kokemuksia siitä, että väkivalta muuttui ajan myötä normaaliksi, kuvattiin jonkin verran. Ainon mukaan väkivalta normalisoituu ajan myötä. Se tekee myös parisuhteesta irtaantumisen hankalaksi, sillä väkivalta tuntuu tietyllä tapaa normaalilta. Kun naiset kokivat, että väkivalta alkoi muuttua normaaliksi, se ei tuntunut heistä enää yhtä käsittämättömältä kuin aluksi. Millasta tuntui siltä, että hän ei ajan myötä enää tiedostanut sitä, ettei hänen pitäisi joutua väkivallan uhriksi. Samalla hän ei tuntenut oloaan niin hämmennyneeksi ja epäuskoiseksi kuin aluksi, sillä hän alkoi pitää väkivaltaa määrätyllä tavalla normaalina asiana.

Jotkut naiset pitivät käsittämättömänä sitä, että he olivat olleet väkivaltaisessa parisuhteessa. Osa heistä syytti itseään tyhmyydestä parisuhteessa pysymisen vuoksi. Linda kertoi kokeneensa menneisyyteensä kuuluneen väkivaltaisen parisuhteen käsittämättömäksi. Lisäksi hän piti itseään todella typeränä suhteeseen jäämisen vuoksi. Naiset olivat saattaneet ajatella ennen parisuhdetta, etteivät ikinä suostuisi kokemaan väkivaltaa. Toisaalta he löysivät sekä miehen toiminnasta että omasta menneisyydestään tekijöitä, jotka selittivät väkivaltaisessa parisuhteessa pysymistä. Linda kertoi, että mies osasi perustella käytöstään todella hyvin. Saaran taas oli yhtäältä todella vaikeaa ymmärtää sitä, että hän oli ollut väkivaltaisessa parisuhteessa. Toisaalta hän löysi menneisyydestään seikkoja, jotka auttoivat ymmärtämään parisuhteeseen joutumista ja siinä pysymistä.

5.2 Ulkopuolisten reaktiot väkivaltaisen parisuhteen aikana

Useat naiset saivat tukea perheiltään ja ystäviltään. Heidän luokseen oli mahdollista mennä turvaan väkivallalta. Esimerkiksi Johannalla oli ystäviä, joiden luokse hän pystyi menemään. Hän pakeni miestä usein lähellä asuvan ystävänsä kotiin. Lisäksi perheenjäsenet ja ystävät kuuntelivat naisten väkivaltakokemuksia ja tarjosivat apua käytännön asioihin. Minna kertoi, että hänen veljensä koetti auttaa miestäkin. Hän haki miehen luokseen, kun tämä oli yrittänyt tappaa itsensä. Kuitenkin siihen, että perheenjäsenet ja ystävät koettivat puuttua väkivaltaan, liittyi ristiriitaisia merkityksiä. Tuuli kertoi yhtäältä toivoneensa puuttumista ja toisaalta etäännyttäneensä

suhteitaan niihin ihmisiin, jotka yrittivät puuttua. Minna puolestaan arveli, ettei tiedostanut parisuhteeseensa liittyneitä ongelmia eikä päihdeongelmaansa, vaan piti ongelmana ennemminkin niihin puuttuneita perheenjäseniään:

M: Ja ku e-, en mä ite ehkä nähny sitä, et mul on niinku huumeongelma tai ongelma missään parisuhteessa tai muuta, että, että tuntu niinku, että mun vanhemmat oli se ongelma, ja mun veli ja kaikki, jotka yritti niinku saada mua pois siitä, että ne oli sit, semmosiks vihollisiksi tuli.

Joidenkin naisten tuttavat olivat tietoisia miehen tekemästä väkivallasta. Tuttavat saattoivat puuttua väkivaltaan ja tulla puolustamaan naisia väkivaltatilanteissa. Toisaalta he saattoivat myös todistaa pahoinpitelyitä puuttumatta niihin. Osa heistä alkoi välttää miehen provosoimista väkivaltaan, ja jotkut koettivat kannustaa naista irtaantumaan parisuhteesta. Sen sijaan osa Johannan tuttavista yllytti miestä väkivaltaan tai varasti tältä huumeita niin, että hän sai syytiskoilleen. Johanna paljastikin, että naisiin kohdistuvaa parisuhdeväkivaltaa pidetään rikollisessa kulttuurissa täysin normaalina ilmiönä:

J: Että kun se [parisuhdeväkivalta, EE] ei todellakaan *ole mitenkään harvinaista* sillon, jos tuntee *sellaisia ihmisiä*.

E: Aivan, *aivan* (...). Kuulostaa aika raa'alta.

J: Se on. Niinku mä sanoin, koska se on sitä, **siinä maailmassa** se on ihan täysin normaalia, *että naisen ei tarvi pelätä ketään muuta kun omaa miestä ja toisia naisia*.

E: *Okei*, okei.

J: Ni.

E: Siinä varmaa on sitten tää väkivalta.

J: Ni, et se tulee sen kamanvedon mukana. Se on ihan äärimmäisen *harva parisuhde, missä sitä ei oo ollu missää muodossa*.

Yhtäältä sitä, että koetusta väkivallasta oli mahdollista puhua muille, pidettiin todella tärkeänä. Tuuli tunsu pakottavaa tarvetta puhua kokemastaan väkivallasta, ja hän puhui siitä todella paljon erityisesti sisarelleen. Johannasta se, että hän tuli pahoinpidellyksi muiden ihmisten nähden, tuntui paitsi nöyryyttävältä myös helpottavalta. Väkivalta ei nimittäin silloin ollut salaisuus. Toisaalta väkivallan kokemuksista saatettiin vaieta. Tavallisin syy vaikenemiseen oli se, että niistä ei kehdattu puhua eikä niiden olemassaoloa haluttu myöntää. Liisa ei kertonut kenellekään kokemastaan väkivallasta. Hän ajatteli, ettei kehtaisi kertoa epäonnistuneensa parisuhteessaan. Lilli taas kertoi paenneensa miestä harvemmin vanhempiansa luokse, sillä hän halusi suojella heitä. Hän ei myöskään halunnut, että he olisivat täysin tietoisia hänen tilanteestaan.

Osa naisista joutui miehen tekemän väkivallan uhriksi paitsi kotonaan ja muissa yksityisissä tiloissa myös julkisissa tiloissa. Väkivaltaa tapahtui esimerkiksi kaupungin keskustassa sijaitsevilla kaduilla. Yksikään niistä naisista, jotka joutuivat väkivallan uhreiksi julkisissa tiloissa, ei kertonut ohikulkijoiden tai sivustaseuraajien puuttuneen väkivaltaan. Johanna tuli pahoinpidellyksi kaupungin keskustassa, eikä kukaan puuttunut siihen:

J: – – Oli toi ensimmäinenkin [mies, EE], joskus pitkin katua potki ja heitteli mua.

E: Ai?

J: Nii, et mää ihan kierin keskellä päivää apteekin edessä. Siihe ei puuttunu kukaa.

Naapurit soittivat poliisin paikalle väkivallasta aiheutuneiden äänien vuoksi vain harvoin. Se, ettei poliisia soitettu, herätti joissakin naisissa ihmetystä ja toiveita siitä, että poliisi kutsuttaisiin paikalle. Johanna ihmetteli usein, miksi naapurit eivät ottaneet poliisiin yhteyttä asunnosta kuuluneen kovan metelin vuoksi. Tuuli taas toivoi välillä väkivaltatilanteiden aikana, että joku olisi kutsunut poliisin paikalle. Toisaalta osa naisista otti itse yhteyttä poliisiin väkivallan vuoksi. Osa heistä taas oli tekemisissä poliisin kanssa tekemiensä rikosten tai miehen tekemien, muiden kuin parisuhdeväkivaltaan liittyneiden rikosten vuoksi. Tuuli kohtasi parisuhteen aikana poliiseja tekemiensä rikosten takia ja koki, että he koettivat auttaa ja kannustaa häntä irtaantumaan väkivaltaisesta parisuhteesta. Minna sen sijaan paljasti, että yhtä poikkeusta lukuun ottamatta yksikään poliisi ei yrittänyt puuttua hänen tilanteeseensa:

M: – – Sit se vaan yks [poliisi, EE] sano mulle jotenkin, että ”mitä sä niinku teet täällä”, että ”lähe nyt niinku pois”, et ”sä oot nuori likka”. Ja tälleen niinku koetti puhuu järkee, mut mä olin alaikäinen, eikä kukaan niinku puuttunu siihen,

E: *Just.*

M: että oishan se ollu niitten poliisien tehtävä, että ne ois niinku vieny mut jonneki sitten sossujen huomaan.

E: *Mmm.*

M: Tai jotain, että, että ne näki, että mä olin usein niinku mustelmilla ja-, ja tosi laiha ja niinku, huonossa kunnossa ja näin.

Johannan kokemuksen mukaan poliisin kutsuminen väkivallan vuoksi johti ainoastaan siihen, että mies vietiin korkeintaan vuorokaudeksi putkaan, jonka jälkeen tällä oli mahdollisuus kostaa:

J: – – Tämmösissä suhteissa se poliisin puuttuminen peliin on ollu sitä vaarallisinta aikaa, et sä et oo todellakaan voinu soittaa sitä poliisia, tai vittu sulta lähtee henki!

E: Aivan, aivan.

J: Että se on kyl tää, se avun hakeminen ja saaminen, kun se ei oo niin yksinkertasta. Kyl sä voit soittaa ne poliisit.

E: Mm, mm.

J: Se mies viedään putkaan, mut mihin vittuun sää sinä aikana lähdet?

Johanna koki, että olisi voinut pelastautua väkivallalta, mikäli poliisi olisi voinut pitää miehen kiinniotettuna esimerkiksi viikon ajan. Siten hän olisi ehtinyt pakata tavaransa ja poistua kodistaan, mikäli olisi saanut siihen apua. Sen sijaan se, että mies vain vietiin hetkeksi putkaan, merkitsi hänelle ainoastaan riskiä joutua lähitulevaisuudessa väkivallan uhriksi. Osa muistakin naisista kuvasi, että poliisin tuleminen paikalle oli paitsi hyödytöntä myös vaarallista, sillä se saattoi provosoida miehen kostamaan. Lisäksi poliisin koettiin saapuneen paikalle liian hitaasti. Jotkut naiset kuvasivat poliisin käytöstä tylyksi, syyllistäväksi, tilannetajuttomaksi tai vähätteleväksi. Satun kokemuksen mukaan poliisin toiminta sai hänet tuntemaan olonsa avuttomaksi:

S: No, (...) mä tosiaan menin sinne jutteleen (...). Sinne pääsi sinne ylös, sinne yhtee huoneeseen jutteleen poliisin kanssa, ja kerroin tän tilanteen, ja (...) sanoin, että tässä on nyt oikeesti semmonen vakava tilanne, että pelottaa vähän, mitä se ihminen tekee siellä kotona nytten, ja (...) niin kun että, jos tässä ei nyt tapahdu jotain edistystä sitten, että (...) päästäis sinne oikeuteen mahdollisimman pian. Nii sitten, poliisi sitten vähän niinku heitti just vitsiä, että nii, että ”luuleks sää tyyliin, että kun sää tuut kerton tämmöstä, että me hyökätään sinne sun luokse, ja laitetaan se mies rautoihin ja viedään pois”.

E: **Just** (...). Sano sillä tavalla?

S: Joo, sano ihan suoraan. Sen mää muistan. (...) Nii, et kyllähän siinä aika semmonen avuton olo oli.

Naiset kokivat palveluiden piiriin hakeutumisen hankalaksi väkivaltaisen parisuhteen aikana. Hakeutuminen oli vaikeaa riippumatta siitä, oliko naisilla tietoa käsillä olevista palveluista. Liisa hyödynsi apua hakiessaan sitä, että hänellä oli laaja tietämys palvelujärjestelmästä. Siitä huolimatta avun hakeminen tuntui hänestä todella vaikealta. Erityisen hankalaa palveluiden piiriin hakeutuminen oli kuitenkin niille naisille, jotka olivat tietoa vailla. Johanna kuvasi, että hänellä ei ollut tietoa saatavilla olevista palveluista, eikä myöskään keinoja pelastautua väkivallalta. Satu puolestaan koki, ettei hänelle annettu riittävästi tietoa käsillä olevista palveluista ja niihin hakeutumisesta:

S: No, (...) se justinsa, kun ei kerrota tarpeeks hyvin, että mitä apua ois saatavilla, ja sitte kun ei ohjata, että miten niihin voi hakeutua, ja tommosta, että (...). Jos siinä vaikka, (...) siinä tilanteessa olevalla ihmisellä, niin kun on muutenkin niin voimaton olo. Voimat on lopussa, ja

sitte kokee sitä väkivaltaa, ja (...) kaikkee, ja sitten, jos ei saa tarpeeks sitä tukee, niin toi prosessi on niin kuitenkin tavallaan aika työläs, niin (...). Voi olla niin kun että, jos ei sitten jaksakaan sitten tehdä mitään, koska toi on niin vaikeeta, et se jääkin siihen [väkivaltaiseen parisuhteeseen, EE] ihan sen takia. En tiedä, voisko siinä sitten käydä sillain.

Kokemus palveluiden piiriin hakeutumisesta muuttui parisuhteesta irtaantumisen jälkeen. Osa naisista koki saaneensa tuolloin tasokasta palveluohjausta työntekijöiltä. Turvakodin työntekijät ohjasivat Marikaa ja Liisaa palveluiden piiriin, ja molemmat heistä olivat tyytyväisiä saamaansa palveluohjaukseen.

Jotkut naiset käyttivät parisuhteen aikana mielenterveystoimiston, sairaalan, perheneuvolan tai terveyskeskuksen palveluita. Osa heistä kohtasi lääkäreitä ja hoitajia väkivallan aiheuttamien vammojen vuoksi. Nämä naiset liittivät lääkäreiden ja hoitajien toimintaan pääasiassa neutraaleja merkityksiä. Samaten jotkut miehet käyttivät psykiatrisen sairaalan poliklinikan, perheneuvolan tai terveyskeskuksen palveluita. He olivat hakeutuneet näiden palveluiden piiriin joko naisen tai tämän kanssa asioineen työntekijän aloitteesta. Osa naisista koki miestensä hyötyneen palveluista. Toisaalta jotkut heistä kuvasivat, että miestä ei kyetty auttamaan palveluiden piirissä. Lisäksi osa naisista kävi tapaamassa ammattilaisia miehen kanssa. Nämä tapaamiset koettiin poikkeuksetta hyödyttömiksi. Liisan kokemuksen mukaan ammattilaiset eivät uskoneet häntä yhtä paljon kuin miestä, sillä hän ei kyennyt todistamaan mitään ja mies käyttäytyi tapaamisessa todella hyvin. Mies lupasi tapaamisen jälkeen, että hän yrittää muuttua. Hänen käytöksensä ei kuitenkaan muuttunut lainkaan.

Ehdoton vankeustuomio tai tuomion uhka kosketti parisuhteen aikana joitakin miehiä ja naisia. Vankilatuomioon ja tuomion uhkaan liittyi positiivisia merkityksiä. Johanna kertoi, että uhka vankilaan joutumisesta sai hänet lopettamaan huumeiden käytön. Tuulin parisuhteessa väkivalta loppui miehelle langetetun ehdottoman vankeustuomion täytäntöönpanon jälkeen. Hän joutui itsekin vankilaan, ja koki saaneensa paljon tukea vankilan työntekijöiltä. Heidän tuellaan oli suuri merkitys siinä, että hän kykeni irtaantumaan väkivaltaisesta kumppanistaan:

T: Et tota, mun hengenpelastajani oli se, että mie tein itse rikoksen ja päädyin vankilaan.

5.3 Parisuhteesta irtaantumisia ja kohtaamisia ulkopuolisten kanssa

Kaikki naiset ovat kokeneet väkivaltaisesta parisuhteesta irtaantumisen. Yksi heistä on edelleen parisuhteessa väkivaltaisesti käyttäytyneen miehen kanssa. Hän on kuitenkin ennen tätä suhdetta irtaantunut kahdesta väkivaltaisesta parisuhteesta.

Osa naisista teki irtiottoja miehestä ennen lopullista eroa. Jotkut naiset kuvasivat, että mies otti heihin toistuvasti yhteyttä näiden irtiottojen aikana. Kun naiset palasivat takaisin kotiin, väkivalta jatkui. Esimerkiksi Tarja irtaantui parisuhteesta, mutta mies sai suostuteltua hänet muuttamaan takaisin luokseen. Tarjan muutettua takaisin miehen luokse suhde tuntui hänestä hetken aikaa todella ihanalta. Jonkin ajan kuluttua miehen käytös muuttui kuitenkin samanlaiseksi kuin se oli ollut ennen Tarjan poismuuttoa. Jotkut naiset pakenivat väkivaltaa turvakotiin. Joillekin heistä turvakotijakso merkitsi väliaikaista irtiottoa ja joillekin lopullista eroa. Tuulia koki, että hänen turvakotijaksonsa keskeytyi oikeastaan siksi, että hänelle ei suostuttu tekemään aborttia sillä paikkakunnalla, missä turvakoti sijaitsi:

T: – – Et oli ihan-, muutamia kertoja **yritinkin, yritinkin lähteä**. Mie tulín turvakotiin. Sillon se [mies, EE] oli niinku niin, niin kiukkunen siitä, että meinas henki lähtee siitä. Se on vissiin ainoo kerta, kun mä oon soittanu ite poliisit, että tulkaa ny auttaan, *että tota*, kohta se tulee tosta oven läpi ja tappaa minut. Sillä kertaa mie sit lähin turvakotiin asumaan ja olin muutamii kuukausi, muutamii, ja se sit katkes oikeestaan siihen, kun mä tajusin olevani raskaana, ja nehän ei mulle toisessa kaupungissa **tehny raskauden keskeytystä**.

E: Mmm, mm.

T: **Et mie lähin kotipaikkakunnalle**, ja olin taas siinä imussa.

Jotkut naiset lähtivät kotoaan salassa mieheltä tai väkivaltatilanteesta pakenemisen yhteydessä. Osa heistä taas toteutti eron vaiheittain. Monet naiset kuvasivat, että mies häiritsi heitä toistuvasti eroprosessin aikana. Toisaalta naiset saattoivat itsekin pitää tähän yhteyttä. Miia kertoi, että mies soitteli hänelle toistuvasti ja koetti saada hänet jatkamaan parisuhdetta. Miehellä oli myös tapana tunkeutua jatkuvasti Miian asuntoon. Jossakin vaiheessa Miia antoi miehen viettää aikaa kodissaan, sillä tämä oli asunnoton. Lisäksi hän halusi erosta huolimatta tavata tätä. Osa naisista koki eroamisen todella vaikeaksi. Tuulia kertoi, että hänen oli hankalaa nähdä suhteesta minkäänlaista poispääsyä, sillä hän ei kokenut ansaitsevänsä mitään parempaa. Hän kuvasikin väkivaltaisesta parisuhteesta irtaantumista pitkäaikaiseksi ja vaativaksi prosessiksi. Tarjan kokemuksen mukaan miehestä on ollut todella hankalaa päästää irti. Hän kertoi pitävänsä tähän edelleen yhteyttä.

Osa naisista koki eron miehestä helpottavaksi. Toisaalta jotkut heistä kuvasivat erosta aiheutunutta ahdistusta tai epätietoisuutta, ja useat naiset tunsivat olonsa voimattomaksi parisuhteesta irtaantumisen jälkeen. Eron jälkeinen epäselvyys tuntui Siljasta jonkin aikaa pahemmalta kuin miltä väkivaltaisessa parisuhteessa oleminen oli tuntunut. Hän alkoi vasta myöhemmin ajattelemaan sitä, miten hirveitä hetkiä hänellä oli ollut kotona miehen kanssa. Tarja

kertoi kärsineensä masennusoireista parisuhteesta irtaantumisen jälkeen. Hän on pitänyt eron jälkeistä yksin olemista todella ahdistavana:

T: – – Tästä irtipääseminen, nyt, kun mä oon ollu yksin, niin on tosi ahdistavaa. Se, että vaikka mä tiedän, että mä oon nyt yksin turvassa ja näin, niin tänne ei kukaan tule.

E: Nii.

T: Nii se vasta nyt mua ahdistaa, et, niinku et, tää on nyt niin jotenki tylsää, et mul ei niinku tapahdu yhtään mitään, *tai mun elämäs ei niinku oo yhtää mitään.*

Väkivalta saattoi jatkua ja jopa pahentua eron jälkeen. Susanna kertoi, että miehen väkivallan teot muuttuivat vakavammiksi eron jälkeen. Hänen kokemuksensa mukaan parisuhteesta irtaantuminen voi aiheuttaa suuren riskin joutua väkivallan uhriksi. Erotilanteessa sellainenkin ihminen, joka ei ole ennen käyttänyt väkivaltaa, voi muuttua väkivaltaiseksi. Vastaavasti fyysinen väkivalta muuttuu Susannan mukaan vakavammaksi parisuhteesta irtaantumisen yhteydessä. Varsin monet naiset kertoivat kokeneensa myös eron jälkeistä häirintää ja uhkailua.

Naiset kokivat pääsääntöisesti tulleen autetuiksi turvakodeissa. He kuvasivat tyytyväisyyttään turvakodin henkilökuntaan ja kertoivat saaneensa heiltä esimerkiksi keskusteluapua sekä neuvontaa käytännön asioiden järjestelyyn. Sen sijaan jotkut niistä naisista, jotka eivät olleet hakeutuneet turvakoteihin, suhtautuivat niihin vähemmän positiivisesti. Silja piti ongelmallisena sitä, että turvakotien asiakkaina voi olla väkivallan uhrien lisäksi esimerkiksi päihdeongelmista kärsiviä ihmisiä:

S: – – Ymmärrän kyllä sillain, että jos jotakuta ihmistä ahdistaa mennä semmotteeseen [turvakotiin, EE]. (...) Jos on niinku muuten elämässä sitten kaikki asiat kunnossa, ja sitte, jos vaan niinku kokee sitä väkivaltaa, kun kyllähän niissä turvakodeissa voi sitten kaikennäköstä niin kun muuta ihmistä sitten olla. Justiinsa alkoholisteja, semmosta, että vähän sitten jotenkin, ei halua, *ahdistaa sitten vähän sitten mennä semmotteeseen paikkaan.*

Susanna kertoi pitäneensä turvakoteja laitoksina. Lisäksi hän koki epäoikeudenmukaiseksi sen, että nainen joutuu lähtemään kotoaan väkivallan vuoksi. Hän kertoiikin haaveilevansa miesten turvakodin perustamisesta. Väkivaltaa käyttäneitä miehiä voitaisiin velvoittaa olemaan tällaisessa turvakodissa niin kauan, kunnes tilanne kotona on selvitetty:

S: – – Että ite, mun suurimpia haaveita ois perustaa tällanen miesten turvakoti, että kun mies on väkivaltainen, mies viedään pois kotoo. Nainen ja lapsi saavat jäädä kotiin, ja mies on siellä turvakodissa puoliksi vangittuna niin kauan, että tämä tilanne kotona on selvitetty. Koska tämä on aivan nurinkurinen systeemi, että yleisesti sieltä lähtee sitten niinku muija.

Omaa kotia ja omia tavaroita ei ollut helppoa jättää. Naisten tavarat saattoivat jäädä kotiin eron yhteydessä. Osa heistä haki ja sai poliisin virka-apua tavaroiden hakemiseen, mutta mies oli jo saattanut tuhota kotiin jääneen omaisuuden. Toisaalta jotkut naiset kertoivat saaneensa nopeasti eron jälkeen asunnon, sillä he olivat uskoutuneet vuokra-asuntojen välittäjille elämäntilanteistaan. Marika kertoi saaneensa asunnon todella nopeasti siksi, että hänen kanssaan asioinut vuokra-asuntojen välittäjä oli itse avustanut lähisukulaisensa turvakotiin ja ymmärsi hänen tilanteensa. Marika oli kuitenkin menettänyt eron myötä kaikki tavaransa. Esimerkiksi hänen ja miehen asuntoon jääneet huonekalut oltiin tuhottu. Susanna taas joutui eron jälkeen varastamaan, jotta saisi vaatteita itselleen:

S: Että mä oon kuitenkin näistä kahdesta edellisestä suhteesta, mä oon lähteny kokonaan il-, ensimmäisestä kokonaan ilman, myös vaatteet oli revitty palasiks,

E: Joo, joo.

S: et jouduin jopa alkaa myymälävarkais käymää.

E: Joo.

S: Hetken, tilapäisesti. Vain saadakseni vaatteita itselleni.

Sosiaaliviranomaiset antoivat osalle naisista neuvontaa ja apua käytännön asioissa. Lisäksi he toimivat lastensuojelullisissa tehtävissä. Naiset kohtasivat sosiaaliviranomaisia pääasiassa väkivaltaisen parisuhteen päättymisen jälkeen. He liittivät näiden viranomaisten toimintaan ristiriitaisia, mutta kuitenkin enimmäkseen kielteisiä merkityksiä. Marika koki, että hänen kanssaan asioinut sosiaaliviranomainen tiesi hyvin, miten toimia. Silja sen sijaan otti sosiaaliviranomaiseen puhelimitse yhteyttä kysyäkseen neuvoa, mutta koki saaneensa tältä hyödyttömän ja järjettömän ohjeistuksen:

S: – – Ja sitten siellä (...) oli joku nainen siellä puhelimessa, ja sitten kyseli multa tästä tilanteesta, ja sitten kysy niin kun, sen mä muistan, niinku kysy, oonks mä niinku kertonu tälle miehelle, että tää on nyt niinku lopullista, ja että mä en niinku tuu enää takasin sinne. No, sitten mä sanoin, että, että kyllä se niinku varmaan luulee, että mä vielä meen sinne takasin ja kaikkee. *Sitten se* nainen käski niin kun, mun niin kun sanoo sitten tälle miehelle, että mä en oo niinku tulossa sinne takasin, että tää on nyt lopullinen tilanne, että. Sitten mä vähän mietin, että kannattaaks mun toimia ihan näin, koska hän oli niinku aikasemmin jo ollu vähän itsetuhonen ja uhkaillu kaikkee, että, että jos mää lähen, ni hän tekis itselleen jotain ja tommosta, et siks en mä ihan suoraan sanonukkaan, että tää on nyt niinku lopullista, (...) ja ei sieltä niinku oikein mitään sitte muuta järkevää ohjetta tullu.

E: Muistaks sää, mitä sä vastasit sitten tälle naiselle, ku hän kehotti sua kertoon sille miehelle?

S: Kai mää just sanoin, että niin kun, mä en viitti, että se ei nyt sitten tee ittelleen mitään sen takia. Hän sitten vaan jankkas, että kyllä pitäis tehdä näin.

E: Just. (...) Miltä se tuntu saada tommosia kommentteja siinä kohtaa?

S: No, olis ehkä enemmän toivonu, että sieltä olis tullu niinku oikeesti jotain niinku neuvoa, että mitä mä niinku teen, eikä niinku tommosta tavallaan, että se käskee mun tehdä jotain niinku, tommosta niinku, mistä ei oo oikeesti mitään hyötyä, eikä oo niinku mitään järkeä.

Silja kertoi kokeneensa sosiaaliviranomaisen toiminnan epäoikeudenmukaiseksi. Hän oli odottanut saavansa apua ja neuvontaa, mutta sosiaaliviranomaisen toiminta saikin hänet tuntemaan olonsa avuttomaksi. Siljan mielestä tämän olisi pitänyt osata antaa tasokkaampaa neuvontaa ”lässytyksen” sijaan. Myös Miia koki sosiaaliviranomaisten toiminnan epäoikeudenmukaiseksi. He ottivat hänet kiireellisesti huostaan, sillä hän oli alaikäinen. Hän ajatteli tuolloin, että häntä ei ymmärretä, hänelle valehdellaan ja hänet viedään väkisin pois kotoa. Saran kokemuksen mukaan suurin osa viranomaisista¹⁸ ei ymmärrä väkivaltaproblematiikkaa. Hän kertoi, että osa heistä ei määritellyt väkivallaksi sellaisia tekoja, jotka hänen mielestään olivat sitä. Hän koki viranomaisten toiminnan loukkaavaksi, mutta selitti sitä sillä, että hän oli asioinut heidän kanssaan myös sekavilta ja pelontäyteisiltä tuntuneina ajanjaksoina. Tällaisina ajanjaksoina Sara kykeni kertomaan vain pienen osan väkivaltakokemuksistaan. Lisäksi hän koetti parisuhteen aikana suojella miestä, eikä uskaltanut kertoa viranomaisille juuri mitään.

Naiset kuvasivat kokemuksiaan myös miehen tuttavien ja sukulaisten toiminnasta parisuhteen päättymisen jälkeen. Heidän kokemuksensa olivat poikkeuksetta kielteisiä. Tarja kertoi, että miehen sukulaiset suhtautuivat häneen syyllistävästi. Tarja koki heidän syyllistäneen häntä eropäätöksestä ja miehen alkoholinkäytöstä. Lisäksi hän kertoi miehen sukulaisten väittäneen, että hän olisi aiheuttanut miehelle traumoja. Nämä syytökset tuntuivat hänestä raskailta ja aiheettomilta. Sara puolestaan kertoi miehen tuttavan soitelleen hänelle ja uudelleen heidän parisuhteeseensa liittyneistä asioista.

Osa naisista oli eron jälkeen asianajajien palveluiden piirissä. He liittivät asianajajiensa toimintaan ristiriitaisia merkityksiä. Silja oli tyytyväinen asianajajaansa ja kuvasi tätä oikeudenmukaiseksi ja ymmärtäväiseksi. Sara puolestaan koki, että asianajajan toiminta ei kohdannut hänen tarpeitaan eikä toiveitaan:

¹⁸ Saran puheenvuorosta ei käy ilmi, keitä viranomaisia hän tarkoittaa. Hänellä oli runsaasti kokemuksia paitsi sosiaaliviranomaisten myös muiden viranomaisten kanssa asioimisesta.

S: *Niin, kyllä tänkin* [asianajajan, EE] *piti olla ihan (...)* kaupungin parhaita. Tää, tää, mulle suositeltiin ja muuta.

E: Mm.

S: Mut että (...), että kyllä mua vietiin ainaki ihan niinku pässiä narussa. En mä osannu niinku vaatia sillon (...). Oli tietysti voimatki ihan vähissä,

E: Mmm.

S: mut en mä ymmärtäny oikeestaan, et mitä tässä niinku tapahtuu.

Osa naisista oli eron jälkeen oikeudenkäynnissä joko lähestymiskiellon hakemisen tai miehen tekemästä väkivallasta nostetun syytteen vuoksi. Osa heistä koki oikeudenkäynnissä olemisen todella raskaaksi. Miehen kohtaaminen tuntui pelottavalta, ja jotkut naiset kertoivat tämän esittäneen oikeudenkäynnissä valheellisia väitteitä. Toisaalta oikeudenkäynteihin liitettiin myös positiivisia merkityksiä. Marika oli erittäin tyytyväinen oikeudenkäynnin järjestelyihin, sillä hänen ei tarvinnut nähdä miestä ja hän sai ottaa ystävänsä mukaan oikeuskäsittelyyn. Silja kuvasi oikeudenkäyntiä paitsi jännittäväksi ja pelottavaksi myös helpottavaksi, sillä se vei asioita eteenpäin. Osa miehistä tuomittiin rangaistuksiin pahoinpitelystä, mutta näillä rangaistuksilla oli naisten kokemusten mukaan kielteisiä seurauksia. Esimerkiksi Tarja kertoi miehen syyllistäneen häntä tuomioistuimen päätöksestä.

Sara kamppaili eron jälkeen miehen kanssa heidän yhteisen lapsensa huolto- ja tapaamisoikeudesta. Hän piti todella epäoikeudenmukaisena sitä, että miehelle annettiin mahdollisuus tavata lasta ilman valvontaa:

S: Mut mä en ymmärrä sitäkään niinku, että miten ihmiset voi tehdä semmosia päätöksiä, (...) et miten ne voi elää ittensä kanssa, (...) et ne antaa niinku tommosille tapaamisoikeuksia.

E: Mm, (...) ku taustalla on tommosta.

S: Niin, miten ne uskaltaa antaa?

E: Aivan.

S: Et se on ihan kamalaa sekin.

Sara haki muutosta tuomioistuimen päätökseen, sillä lapsi ei hänen kokemuksensa mukaan ollut turvassa miehen luona. Lisäksi lapsi oli ilmaissut, ettei halua tavata isäänsä. Huoltoriidan läpikäyminen oli Saran mielestä todella uuvuttavaa. Lisäksi hän koki olevansa huoltoriidassa alisteisessa asemassa mieheen nähden. Sara piti asemaansa heikkona esimerkiksi siksi, että hän vastasi yksin lapsen elatuksesta. Miehen ei sen sijaan tarvinnut maksaa lainkaan elatusmaksuja.

Kaikki lähestymiskieltoa hakeneet naiset saivat sen. Siljasta lähestymiskiellon hakuprosessi oli melko hidas ja aika ajoin raskas. Tarja puolestaan kertoi peruneensa lähestymiskiellon, sillä mies oli rukoillut häntä tekemään niin. Lisäksi hän halusi itsekin edelleen keskustella tämän kanssa. Kun Tarja meni perumaan kieltoa, mies tuli paikan päälle katsomaan, että hän todella peruu sen. Vaikka miehet eivät juurikaan rikkoneet lähestymiskieltoa, naiset eivät luottaneet kiellon tarjoamaan turvaan täysin. Epäluottamusta siihen, että lähestymiskieltoon määrätyn henkilön toimintaa kyetään todellisuudessa valvomaan, ilmeni jonkin verran. Susanna huomautti, että osa väkivallan tekijöistä on psyykkisesti niin sairaita, ettei lähestymiskielto suojaa heiltä. Hän koki, että mies olisi tappanut hänet, mikäli hän olisi edes hakenut lähestymiskieltoa. Lisäksi lähestymiskiellon voimassaoloajan umpeutuminen merkitsi varsin monelle naiselle häirinnän ja uhkailun alkamista uudelleen.

5.4 Kokemuksia väkivallan loputtua

Fyysinen väkivalta on kaikkien naisten kohdalla tiettävästi loppunut. Yhtä lukuun ottamatta kukaan heistä ei koe enää minkäänlaista väkivaltaa miehen taholta. Siiri kärsii kuitenkin edelleen henkisestä väkivallasta, jota mies on tehnyt eron jälkeen heidän yhteisen lapsensa kautta. Hän on uhannut ja häirinnyt Siiriä lapsen huolto- ja tapaamisoikeuteen liittyvillä asioilla. Samalla hän on väittänyt tietävänsä, missä Siiri liikkuu ja uhannut, ettei Siiri voi koskaan tietää, minkä nurkan takaa hän tulee hyökkäämään.

Osa naisista käsitteli kokemuksiaan vertaistukiryhmissä väkivallan loppumisen jälkeen. He kokivat pääsääntöisesti hyötyneensä ryhmiin osallistumisesta. Lisäksi jotkut naiset hakivat ja saivat keskusteluapua. Sitä haettiin yhtä poikkeusta lukuun ottamatta parisuhteen päättymisen jälkeen, ja siihen liitettiin enimmäkseen positiivisia merkityksiä. Laura sai keskusteluapua useammalta eri taholta ja koki tulleen autetuksi lähestulkoon kaikkialla. Sekä hän että useat muut naiset kokivat keskusteluavun todella merkitykselliseksi. Toisaalta Salla koki selviytyneensä hyvin ilman sitäkin. Hänelle ei tarjottu sitä, eikä hän tiennyt, olisiko siitä ollut hyötyäkään:

S: Niin, no siis, se on vaikee sanoo, että oliskohan siitä [keskusteluavusta, EE] sitten ollu mitää apua, että (...) kyllähän mää ny tällein niinku ilman apuakin oon niinku mielestäni selvinny kyllä hyvin, (...) että niinku. No, ehkä mä oon sen tyyppinen ihminen, että mä tykkään niinku ehkä sitten ite jotenkin, ite niinku miettiä asioita, ja (...) tollain, että ehkä semmonen keskusteluapu ei oo niinku paljoo mun juttu,

E: Mmm, (...) kyllä, kyllä.

S: (...) mutta kyllä se varmasti joillekin olis ihan hyvä, mutta kun tuntuu, että eihän semmostakaan niinku oikein tarjota, että ei mulle.

Vaikka väkivalta oli loppunut, sen seuraukset näkyivät naisten elämässä. Minttu koki olleensa todella epävarma omasta kehostaan ja seksuaalisuudestaan. Tiia puolestaan kuvasi, että hänen seksuaalisuutensa oli häiriintynyt. Mahdolliseen uuteen parisuhteeseen ryhtyminen eron jälkeen tuntui pääsääntöisesti hankalalta. Osa naisista teki väkivaltaisen suhteen jälkeen päätöksen siitä, ettei ole enää ikinä parisuhteessa kenenkään kanssa. Näistä päätöksistä huolimatta jotkut naiset solmivat eron jälkeen uuden parisuhteen. He liittivät uusiin miesystäviinsä ja parisuhteisiinsa enimmäkseen positiivisia merkityksiä. Esimerkiksi Minttu kertoi, että rakastelu tuntui hänestä ensimmäistä kertaa miellyttävältä nykyisen parisuhteen aikana. Väkivaltaisessa parisuhteessa hän koki vain tyydyttäneensä miestä saamatta itse minkäänlaista mielihyvää.

Osa naisista koki väkivallan loppumisen jälkeen syyllisyyden tunnetta, tunteiden turtumista ja vaikeuksia luottaa ihmisiin. Jotkut naiset kokivat, että he olivat jo toipuneet väkivallasta. Toisaalta monet heistä kertoivat, että väkivalta vaikutti edelleen heidän elämäänsä. Väkivallan seuraukset nykyhetkessä näyttäytyivät muistivaikeuksina, pelkotiloina, unihäiriöinä ja kyvyttömyytenä katsella väkivaltaa sisältäviä televisio-ohjelmia. Ne ilmenivät myös vaikeuksina, jotka liittyivät omien ja muiden rajojen hahmottamiseen, tasavertaisten ihmissuhteiden luomiseen, muiden ihmisten väkivaltakokemusten käsittelyyn ja hankaluuksien sekä ristiriitojen sietämiseen. Tiia puolestaan kertoi väkivallan vaikuttaneen siten, että hän ei juurikaan itke:

T: – – Mie muistan vaan aina sen, et, että tota, mie en sen [väkivallan, EE] takii, mie en tänä päivänäkää ihan hirveesti itke. Itke niin kun suruani tai mitää. Mie itkin kyllä, kun mies kuoli, ja muutamias muussa kohtaa oon muutaman kyyneleen vuodattanu, mut mun itkuni, se edelleen liittyy niin vahvasti siihen pakokauhun tunteeseen, et mie tiedän, etten pääse siitä kodistani pois,

E: Mmm.

T: ja se vaan retuuttaa minuu. Se semmonen niin kun, että sulla loppuu happi jo siinä kohtaa, kun sul on niin hirvee paniikki ja se semmonen pelko, kun sä et tiedä, mitä seuraavaks tapahtuu, ja sä itket, ja se räkä valuu, ja se, ka-, karmeeta huutoo ja kiljumista.

Koetun väkivallan seurauksiin liittyi kuitenkin myös myönteisiä merkityksiä. Mintun kokemuksen mukaan menneisyys väkivaltaisessa parisuhteessa on saanut hänet kiitolliseksi siitä, millaista hänen elämänsä on nyt. Tyypillisimmillään nämä myönteiset merkitykset ilmenivät kuitenkin kokemuksina henkisestä kasvusta väkivaltaisen parisuhteen jälkeen. Esimerkiksi Laura koki vahvistuneensa ja kasvaneensa henkisesti. Hän kertoi haluavansa tulevaisuudessa käyttää

kokemuksiaan parisuhdeväkivallan uhrien auttamiseen. Lisäksi osa naisista ilmaisi myönteisiä, mieheen liittyneitä tuntemuksia ja toiveita. Siiri toivoi kovasti, että mies toipuisi joskus. Katariina taas oli tehnyt sovinnon entisen miehensä kanssa. Hänen nykyinenkin miehensä oli käyttäytynyt väkivaltaisesti. Katariina koki, että hän ei kyennyt antamaan anteeksi miehen väkivallan tekoja. Toisaalta hän pystyi jollakin lailla hyväksymään ne. Mies oli jo lopettanut väkivaltaisen käytöksen, ja Katariinan kokemuksen mukaan he olivat saaneet elämänsä hyvään järjestykseen.

Osa miehistä on nyt kuollut. Tiia kertoi, että mies tappoi itsensä jonkin ajan kuluttua siitä, kun he olivat eronneet. Mintun entinen mies kuoli huumeiden yliannostukseen sen jälkeen, kun heidän parisuhteensa oli päättynyt. Sekä Minttu että Tiia osallistuivat entisten miestensä hautajaisiin. Molemmat heistä surivat miehen kuoleman johdosta. Tiia kertoi käyneensä läpi pitkän suruprosessin miehen kuoleman jälkeen. Koettu väkivalta ei ollut hävittänyt Tiian kokemusta siitä, että mies oli hänelle todella merkityksellinen ja läheinen ihminen. Näin ollen tämän lopullinen menettäminen teki kipeää ja edellytti suremista.

5.5 Yleinen merkitysverkosto

Parisuhde tuntui hyvältä silloin, kun siinä ei vielä ollut väkivaltaa. Toisaalta osalla naisista oli pahoja aavistuksia miehen suhteen jo ennen sitä, kun tämä alkoi käyttäytymään väkivaltaisesti. Väkivalta alkoi pääasiassa parisuhteen alkuvaiheessa tai yhteenmuuton jälkeen. Kaikki naiset eivät kuitenkaan muistaneet tarkasti sitä, milloin väkivalta alkoi. Kaikki naiset olivat kokeneet fyysistä väkivaltaa. Jotkut heistä kuvasivat kokeneensa myös henkistä, seksuaalista tai taloudellista väkivaltaa. Lisäksi suuri osa heistä koki miehen käyttäytyneen todella mustasukkaisesti.

Osa naisista etäännytti miehen toiminnan vuoksi muista ihmisistä. Jotkut miehet olivat väkivaltaisia naisten tuttavien tai perheenjäsenten kohtaan. Osa naisista kertoi miehen antaneen heille katteettomia lupauksia käytöksensä muuttamisesta. Jotkut heistä kokivat olonsa muuttuneen voimattomaksi, masentuneeksi ja väsyneeksi parisuhteen aikana. Väkivalta aiheutti myös pelon ja vihan tunteita sekä kokemuksia lamaantumisesta ja nöyryytetyksi tulemisesta. Toisaalta parisuhteisiin ja miehiin liitettiin positiivisiakin merkityksiä.

Miehen haluamalla tavalla toimiminen väkivallan välttämiseksi oli melko tavallista. Osa naisista varautui etukäteen mahdollisiin väkivaltatilanteisiin. Jotkut naiset kokivat, että huumeiden käyttö auttoi heitä kestämään väkivaltaa. Varsin monet heistä tunsivat tarvetta auttaa miestä. Voimakkaat rakkauden tunteet miestä kohtaan olivat suhteellisen tyypillisiä, ja jotkut naiset

kokivat olleensa riippuvaisia miehestä. Miehen väkivaltainen käytös liitettiin jossain määrin tämän mustasukkaisuuteen, mahdollisiin päihde- tai mielenterveysongelmiin tai tämän vanhempien toimintaan. Kokemuksia väkivallan vähättelemisestä, normalisoitumisesta ja pahenemisesta ajan myötä ilmeni jonkin verran. Lisäksi osa naisista piti käsittämättömänä sitä, että he olivat olleet väkivaltaisessa parisuhteessa.

Useat naiset saivat tukea perheiltään ja ystäviltään. Siihen, että perheenjäsenet koettivat puuttua väkivaltaan, liitettiin ristiriitaisia merkityksiä. Naiset suhtautuivat ristiriitaisesti myös väkivallasta puhumiseen. Heidän tuttavansa reagoivat väkivaltaan ristiriitaisesti. Ulkopuoliset eivät puuttuneet julkisissa tiloissa tapahtuneisiin pahoinpitelyihin, ja naapurit kutsuivat poliisin paikalle väkivallan vuoksi vain harvoin. Poliisin toimintaan liittyi pääasiassa kielteisiä merkityksiä, kun taas ehdottomaan vankeustuomioon tai tuomion uhkaan liitettiin positiivisia merkityksiä.

Naisten oli hankalaa hakeutua palveluiden piiriin väkivaltaisen parisuhteen aikana, mutta jotkut heistä kokivat avun hakemisen helpottuneen parisuhteesta irtaantumisen jälkeen. Naiset liittivät lääkäreiden ja hoitajien toimintaan pääasiassa neutraaleja merkityksiä. Jotkut miehet olivat hakeutuneet sosiaali- ja terveyspalveluiden piiriin joko naisen tai tämän kanssa asioineen työntekijän aloitteesta. Naisten kokemusten mukaan osa miehistä hyötyi palveluista, kun taas osaa heistä ei kyetty auttamaan niiden piirissä. Osa naisista kävi parisuhteen aikana tapaamassa ammattilaisia miehen kanssa, mutta nämä tapaamiset koettiin poikkeuksetta hyödyttömiksi.

Osa naisista teki väliaikaisia irtiottoja miehestä ennen lopullista eroa, mutta väkivalta jatkui poikkeuksetta naisten palattua takaisin kotiin. Lopullinen ero toteutui joko salassa mieheltä, väkivaltatilanteesta pakenemisen yhteydessä tai vaihteittain. Eroon liitettiin ristiriitaisia merkityksiä. Väkivalta saattoi jatkua ja jopa pahentua eron jälkeen. Lisäksi osalla naisista oli kielteisiä kokemuksia miehen tuttavien ja sukulaisten toiminnasta parisuhteen päättymisen jälkeen. Oman kodin ja siellä olevan omaisuuden jättäminen eron yhteydessä oli hankalaa. Jotkut naiset saivat kuitenkin pian eron jälkeen uuden asunnon, sillä he olivat kertoneet vuokra-asuntojen välittäjille rehellisesti elämäntilanteistaan.

Turvakoteihin liitetty merkitykset vaihtelivat sen mukaan, oliko nainen ollut turvakodin asiakkaana. Sen sijaan sosiaaliviranomaisten toimintaan liitettiin ristiriitaisia, mutta kuitenkin enimmäkseen kielteisiä merkityksiä. Naiset liittivät oikeudenkäynteihin ja asianajajiensa toimintaan ristiriitaisia merkityksiä, ja miesten saamien rangaistusten seuraukset koettiin kielteisiksi. Lähestymiskielto suojasi naisia melko hyvin, mutta sitä ei koettu kaikilta osin

toimivaksi, eikä sen tarjoamaan turvaan luotettu täysin. Jotkut naiset käsittelivät väkivaltakokemuksiaan vertaistukiryhmissä, ja he liittivät näiden ryhmien toimintaan enimmäkseen positiivisia merkityksiä. Myös keskusteluapuun liittyi enimmäkseen positiivisia merkityksiä, ja sillä oli pääsääntöisesti suuri merkitys naisille.

Väkivallalla oli voimakkaita ja pitkäkestoisia seurauksia. Se vaikutti myös kokemukseen omasta seksuaalisuudesta ja hankaloitti usein uuteen parisuhteeseen ryhtymistä. Toisaalta koetun väkivallan seurauksiin liittyi myös myönteisiä merkityksiä, jotka ilmenivät tyypillisimmin kokemuksina henkisestä kasvusta. Jotkut naiset ilmaisivat myös mieheen liittyneitä, myönteisiä tunteita ja toiveita. Ne naiset, joiden mies oli kuollut, osallistuivat tämän hautajaisiin ja elävät kuoleman johdosta.

6. KAKSOISUHRIUTUMISEN KOKEMUKSIA, KATTEETTOMIA LUPAUKSIA?

6.1 Väkivallan tuottamia uhriutumisia

Väkivalta tunkeutui haastattelemini naisten elämään eri tavoin, ja se näyttäytyi useissa eri muodoissa. Naisten väkivaltakokemukset tukevat Nyqvistin (2001, 86) käsitystä siitä, ettei väkivallan erittely käytetyn tekotavan mukaan tee oikeutta ongelman tarkastelulle. Väkivallan erottelu fyysiseen, henkiseen, seksuaaliseen ja taloudelliseen¹⁹ on käsitteellisellä tasolla ymmärrettävää, mutta se ei näytä vastaavan naisten kokemuksia (mt.). Väkivalta näyttäytyi tutkimusaineistossani vain harvoin yksittäisinä, selkeärajaisina tekoina. Ennemmin erilaiset väkivallan teot yhdistyivät niiden uhkaan, ja tämä väkivallan kokonaisuus näytti tunkeutuneen naisten jokapäiväiseen elämään. Tämä tutkimustulos tukee samalla Husson (2003, 47) huomiota fyysisen ja henkisen väkivallan erottelun ongelmallisuudesta. Informanttieni kokemusmaailmoissa ei ollut olemassa sellaista fyysistä väkivaltaa, joka ei tehnyt kipeää myös henkisesti.

Jotkut naiset selittivät miehen väkivaltaista käytöstä tämän päihde- tai mielenterveysongelmien, mustasukkaisuuden tai vanhempien vaikutuksella. Tiedetään, että naisiin kohdistuvan parisuhdeväkivallan selittäminen juuri miesten mustasukkaisuudella on varsin tyypillistä (Husso 2003, 111; Ruuskanen 2005, 72). Lisäksi on todettu, että suomalaisessa kulttuurissa alkoholi yhdistetään voimakkaasti väkivaltaan (Piispa ym. 2006, 70). Alkoholin käyttäminen on yksi tyypillisimmistä tekniikoista, joiden avulla vastuu omasta väkivaltaisesta käytöksestä mitätöidään tai sitä vähätellään (Niemi-Kiesiläinen 2004, 49). Empiiriset tutkimukset tukevat joiltakin osin kulttuurista käsitystä alkoholin yhdistymisestä väkivaltaan, sillä tekijän alkoholinkäytön ja parisuhdeväkivallan välillä näyttää vallitsevan korrelaatio²⁰ (mm. Piispa ym. 2006, 72–75). Tämä ei kuitenkaan välttämättä tarkoita sitä, että väkivalta selittyy alkoholinkäytöllä. Korrelaatiohan ei kerro mitään esimerkiksi siitä, johtaako alkoholin käyttäminen väkivallan tekoihin vai johtavatko väkivallan teot alkoholinkäyttöön. (Niemi-Kiesiläinen 2004, 49.)

Se, että osa naisista yhdisti väkivallan miehen vanhempiin, päihde- tai mielenterveysongelmiin tai mustasukkaisuuteen, saattaa selittyä yhtäältä kulttuurissamme vallitsevilla käsityksillä ja toisaalta

¹⁹ Tutkimusaineistossani ei ilmennyt kokemuksia hengellisen väkivallan uhriksi joutumisesta. Myöskään Nyqvist (2001, 86) ei mainitse hengellistä väkivaltaa.

²⁰ Piispan ym. (2006, 72–73) tutkimustulosten mukaan naisten väkivaltakokemukset muuttuivat kaksi kertaa yleisemmiksi, kun puolison alkoholin humalahakuinen käyttö lisääntyi yhdestä kerrasta useampaan kertaan viikossa. Mies oli ollut alkoholin tai muiden päihteiden vaikutuksen alaisena 44 prosentissa naisten raportoimista vakavimmista väkivaltatapauksista (mt.).

naisten tarpeella selviytyä kestävässä tilanteessa. Uhrin näkökulmasta väkivallan selittäminen jollakin tekijän ulkopuolisella asialla, kuten alkoholinkäytöllä, voi olla tapa rationalisoida sitä. Rationalisointi saattaa olla toimiva selviytymisstrategia, sillä se voi tehdä muutoin käsittämättömältä tuntuvasta väkivallasta hieman käsitettävämpää. Lisäksi se saa paremman tulevaisuuden näyttämään mahdolliselta, sillä väkivallan voi odottaa loppuvan heti, kun siihen johtanut syy poistuu. (Ruuskanen 2005, 63.) Rationalisointi saattaa osaltaan selittää sitä, miksi osa haastattelemistani naisista uskoi varsin sitkeästi miehen antamiin lupauksiin väkivallan loppumisesta. Lupauksiin oli kenties helpompi uskoa, jos väkivallan syiksi määriteltiin miehen ulkopuolisia tekijöitä. Ehkä niihin myös *haluttiin* uskoa, vaikka niiden toteutuminen olisi vaikuttanut epätodennäköiseltä. Lupaukset nimittäin antoivat toivoa, jota ilman väkivaltaisessa parisuhteessa selviytymisen voisi kuvitella olevan mahdotonta. (Kts. myös Browne 1987, 62–63.)

Jotkut naiset kokivat, että miehen toiminta parisuhteen aikana sai heidät etääntymään muista ihmisistä. Tulos saa tukea Nyqvistin (2001, 91–93) tutkimuksesta, jonka tulokset osoittavat naisten ihmissuhdeverkoston supistuneen väkivaltaisen parisuhteen aikana. Samankaltaista etääntymistä on kuvannut myös Husso (1994, 137), joka käsittää yksityiselämään liittyvän häpeän ja peittelyn johtavan sosiaaliseen eristäytymiseen. Tutkimustulosteni perusteella en voi jakaa hänen näkemystään täysin, vaikkakin häpeän tunteella ja tarpeella peitellä miehen väkivaltaista käytöstä oli todennäköisesti vaikutusta naisten etääntymiseen. Näyttää kuitenkin siltä, että etääntymisen sai aikaan pääasiassa miehen toiminta sinänsä, eivät niinkään sen laukaisemat tunteet tai tarpeet peitellä sitä. Naiset etääntyivät muista ihmisistä joko suojellakseen heitä miehen käytökseltä tai välttääkseen tämän ärsyttämistä. Suojeleminen vaikuttaakin perustellulta, sillä toisinaan myös naisten tuttavat tai perheenjäsenet joutuivat miehen tekemän väkivallan uhreiksi.

Väkivalta kohdistui aika ajoin myös naisten lapsiin. Lasten fyysinen pahoinpitely oli tutkimustulosteni valossa harvinaisempaa kuin heihin kohdistunut henkinen väkivalta. Toisaalta kaikki haastatteleman äidit kokivat, että heidän lapsensa olivat altistuneet väkivallalle. Psykologi Mikko Orasen (2001, 22–26) mukaan lapsi voi altistua väkivallalle ensinnäkin näkemällä ja kuulemalla sitä. Lisäksi altistumista tapahtuu väkivallan seurausten, jälkien ja sen aiheuttaman tunneilmaston välityksellä. Se asettaa lapset tilanteeseen, jossa he joutuvat seuraamaan heille merkityksellisen ihmisen kärsimystä. Vaikka väkivaltilanne ei olisikaan objektiivisesti arvioituna hengenvaarallinen, lapset pelkäävät usein äidin kuolevan tai loukkaantuvan vakavasti pahoinpitelyn seurauksena. (Mt.) Edellä sanotun perusteella on ymmärrettävää, että kokemukset

voimakkaasta pelosta lasten puolesta sekä tarpeesta tukea ja suojella heitä olivat varsin tavallisia haastattelemieni äitien keskuudessa.

Väkivalta vaurioitti haastattelemiani naisia monella tavalla. Monet heistä kärsivät väkivaltaisen parisuhteen aikana voimattomuudesta, masennusoireista, väsymyksestä, pelosta ja vihasta. Jotkut naiset toivat esiin myös kokemuksia lamaantumisesta ja nöyryytetyksi tulemisesta. Sen sijaan Piispan ym. (2006, 65) tutkimuksessa informantit kärsivät tyypillisimmin vihasta, pelosta, masennuksesta ja häpeästä. Sen sijaan yksikään tämän tutkimuksen informanteista ei tuonut eksplisiittisesti esiin mahdollisia häpeän tunteitaan. Toisaalta häpeä liittyy tiiviisti kokemukseen nöyryytetyksi tulemisesta, joka taas oli haastattelemieni naisten keskuudessa varsin yleinen. Selkeästi tyypillisimmin väkivalta aiheutti kuitenkin pelkoa, jota olivat tunteneet kaikki informanttini. Pelko merkitsi osalle heistä jatkuvaa varuillaan olemista ja epävarmuutta. En voikaan olla olematta Husson (1994, 136) kanssa samaa mieltä siitä, että psykiatristen sairaaloiden, psykologien ja psykiatrien potilaissa on todennäköisesti paljon parisuhdeväkivallan uhreiksi joutuneita naisia, jotka eivät ole kestäneet jatkuvaa pelkoa, jännitystä ja pahoinpitelyä.

Vaikka väkivalta sai aikaan vihan tunteita, ne purkautuivat vain harvoin aggressiivisena käytöksenä. Yksi haastattelemistani naisista nosti esiin paitsi fyysisen puolustautumisensa väkivaltilanteissa myös fantasiansa miehen satuttamisesta. Hänen lisäksi toinen nainen puhui omasta väkivaltaisesta käyttäytymisestään, joka näytti liittyneen kontekstuaalisesti miehen tekemään väkivaltaan. Sen sijaan antropologi Lee Ann Hoffin (1990, 53–54) parisuhdeväkivaltaa käsittelevän tutkimuksen tulosten puitteissa naisten vihan tunteiden purkautuminen väkivaltaisuutena oli yleistä, eivätkä fantasiat miehen tappamisesta olleet kovinkaan harvinaisia. Samaten useat Liz Kellyn (1988, 178) haastattelemista naisista koettivat aluksi puolustaa itseään fyysisesti. Toisaalta monet heistä lopettivat puolustautumisen huomattuaan, että se sai miehen käyttämään vakavampaa väkivaltaa.

Kuten Nyqvistin (2001, 92–94) ja Kellyn (1988, 180) haastattelemat naiset, informanttini alkoivat varsin usein toimimaan miehen haluamalla tavalla välttääkseen väkivallan uhriksi joutumisen. Lisäksi osa heistä varautui etukäteen mahdollisiin väkivaltilanteisiin. Varautuminen ja väkivallan välttely voitaneen tulkita naisten käyttämiksi selviytymisstrategioiksi, joiden piiriin Auli Ojuri (2004, 134–150) liittää myös päihteiden käytön. Osalle hänen informanteistaan se oli keino, jonka avulla he pyrkivät kestämään vallitsevaa tilannetta. Kyse oli kuitenkin pääasiassa tilapäisestä päihteiden käytöstä. (Mt., 142.) Vastaavasti jotkut haastattelemanii naiset kokivat, että huumeiden käyttö

auttoi heitä kestämään väkivaltaa. Tutkimustulosteni puitteissa huumeiden käytön tulkitseminen selviytymisstrategiaksi vaikuttaa kuitenkin joiltakin osin ongelmalliselta. Vaikka se auttoi naisia selviytymään, se ei perustunut heidän tarpeeseensa sietää väkivaltaista parisuhdetta. Enemminkin se näytti perustuneen jopa pakkomielteiseen riippuvuuteen, josta naiset olisivat todennäköisesti kärsineet väkivallasta riippumatta. Ainakaan tilapäinen selviytymiskeino huumeiden käyttö ei missään nimessä ollut. Ne naiset, jotka käyttivät huumeita parisuhteen aikana, käyttivät niitä pääsääntöisesti useita vuosia.

Osa haastattelemistani naisista kuvasi väkivallan pahentuneen ajan myötä. Yksikään heistä ei kertonut väkivallan lieventyneen, mutta toisaalta yhden naisen mies lopetti väkivallan tekemisen parisuhteen aikana. Tätä poikkeusta lukuun ottamatta tutkimustulokseni tukevat feministisen väkivaltatutkimuksen piirissä vallitsevia tulkintoja siitä, että parisuhdeväkivalta joko jatkuu samanlaisena tai pahenee ajan myötä (mm. Lundgren 1992; Husso 2003). Edellä sanotusta huolimatta naiset liittivät parisuhteisiinsa myös positiivisia merkityksiä. Aineistoni valossa väkivaltainen parisuhde ei todella ollut pelkästään hakatuksi tulemista (kts. myös Keskinen 2005, 73). Jotkut naiset kuvasivat tunteneensa äärettömän voimakasta rakkautta, jota väkivalta ei murtanut ja johon näytti liittyneen kokemus riippuvuudesta miestä kohtaan. Äärimmillään rakkaus oli olemassa haastatteluhetkelläkin. Parisuhteet eivät kuitenkaan olleet myöskään yksinomaan rakkautta tai tyhjiä toiveita läheisyydestä ja yhteenkuuluvuudesta ilman väkivaltaa. Ne pitivät sisällään myös hyviä hetkiä, yhteisiä kiinnostuksen kohteita ja kokemuksia miehen rakastettavista piirteistä.

Tutkimusaineistossani kuvattiin jonkin verran kokemuksia paitsi väkivallan vähättelemisestä myös sen muuttumisesta tietyllä tapaa normaaliksi. Eva Lundgren (1992, 23–25) on kuvannut väkivallan normalisoitumista prosessina, jossa väkivalta tunkeutuu vähitellen osaksi arkipäivää. Normalisoitumisprosessi johtaa asteittain väkivallan hyväksymiseen ja puolustamiseen. Uhrin kokemusmaailmassa rajat hyväksyttävän ja kielletyn käyttäytymisen välillä hämärtyvät. Vähitellen nämä rajat sekoittuvat täysin. Lopulta uhri elää täysin eristettynä ja on menettänyt sekä käsityksen itsestään että kosketuksen omaan tunne-elämäänsä. Aivan viimeiseksi ”hänenä tulee valmis sekä tuhoamaan itsensä että tulemaan tuhotuksi. Hän on valmis kuolemaan henkisesti tai mahdollisesti jopa fyysisesti.”²¹ Lundgrenin näkemys väkivallan normalisoitumisesta ei pätenyt ainakaan kaikkien haastattelemieni naisten parisuhteisiin. Vaikka osa heistä todella kuvasi väkivallan muuttuneen

²¹ ”Hon blir – klar för den sista självutplåningen, klar för att bli tillintetgjord och dö, psykiskt och kanske även fysiskt.” Vapaamuotoinen suomennos EE.

normaaliksi, he eivät nähdäkseni kokeneet Lundgrenin kuvaamaa totaalista eristämistä ja itsetietoisuuden menettämistä.

On huomattava, että ainakin yhden väkivallan vähättelyä ja normalisoitumista kuvanneen informanttini kokemuksiin saattoi vaikuttaa hänen kriminaalitaustansa. Hän kuvasi väkivallan muuttuneen tietyllä tapaa normaaliksi ja paljasti, että naisiin kohdistuvaa parisuhdeväkivaltaa pidetään rikollisessa kulttuurissa täysin normaalina. Näin ollen näyttää siltä, että hänen kokemuksensa väkivallan muuttumisesta normaaliksi on saanut vaikutteita parisuhdeväkivaltaa normalisoivista asenteista ja näkemyksistä. Toisaalta väkivallan normalisoituminen saattoi olla läsnä niidenkin naisten kokemusmaailmoissa, jotka eivät tuoneet sitä esiin. Jotkut heistä pitivät käsittämättömänä sitä, että he olivat olleet väkivaltaisessa parisuhteessa (kts. myös Husso 2003, 256). Kenties eron jälkeiset kokemukset väkivallan uhrina olemisen käsittämättömyydestä liittyivät juuri väkivallan tai vähintään siitä aiheutuneen pahan olon normalisoitumiseen.

Väkivalta saattoi tuntua eron jälkeen paitsi käsittämättömältä myös hyvin ajankohtaiselta. Ero ei juuri ikinä ratkaissut väkivaltaan liittyneitä ongelmia. Väkivalta saattoi jatkua ja jopa pahentua parisuhteesta irtaantumisen jälkeen, ja varsin monet haastattelemanai naiset kokivat eron jälkeistä häirintää ja uhkailua. (Kts. myös Browne 1987, 113–115; Nyqvist 2001, 157; Lundgren ym. 2002, 35–36.) Niissä tapauksissa, joissa väkivalta loppui eroon, sen seuraukset eivät hävinneet minnekään. Osa naisista kärsi esimerkiksi pelkotoiloista, jotka saattoivat olla hyvinkin voimakkaita. Eroaminen merkitsi usein myös oman kodin jättämistä ja johti pahimmillaan henkilökohtaisen omaisuuden menettämiseen (kts. myös Hoff 1990, 173). Monet naiset muistelivatkin tunteneensa olonsa todella voimattomaksi eron jälkeen. Usein heidän oli kuitenkin suojeltava itseään ja mahdollisesti myös lapsiaan mieheltä sekä järjesteltävä lukuisia käytännön asioita. He yhtäältä kärsivät väkivallan seurauksista ja voimattomuuden kokemuksista ja toisaalta olivat pakotettuja toimimaan aktiivisesti.

6.2 Valtiollisten lupausten paradokseja

Osaa haastattelemistani naisista pahoinpideltiin sellaisissa paikoissa, joissa oli paljon ohikulkijoita ja sivustaseuraajia. Joillakin naisilla oli tuttaviam, jotka olivat tietoisia väkivallasta. Heillä oli myös naapureita, jotka eivät välttyneet kuulemasta pahoinpitelyistä aiheutuneita ääniä. Ohikulkijoiden, sivustaseuraajien ja naapureiden toimintaa yhdisti se, että suurin osa heistä ei puuttunut väkivaltaan. Tuttavat koettivat auttaa naisia hieman useammin. Toisaalta useat tuttavatkin

sivuuttivat väkivallan, ja pieni osa heistä jopa provosoi miestä siihen. Jotkut naiset olivat kuitenkin odottaneet puuttumista, ja näiden odotusten toteutumatta jääminen herätti heissä ihmetystä. Odotuksia saattoi herättää suomalaiseen yhteiskuntaan juurtunut voimakas tasa-arvonormi. Lausumaton sukupuolisopimus ei kuitenkaan koske naisten ruumiillisia eikä seksuaalisia oikeuksia, vaan heidän oikeuttaan ansiotyöhön (Anttonen & Sipilä 2000, 88). Ehkä näiden oikeuksien arvottaminen työssäkäyntiä koskevaa oikeutta vähäisemmiksi rakentaa asenneilmapiiriä, jossa väkivaltaan ei tarvitse puuttua. Naisten odotukset puuttumisesta vaikuttivatkin vahvemmilta kuin valtiolliset lupaukset siitä, että sivulliset puuttuisivat väkivaltaan²².

Toisaalta naisille oltiin kyllä annettu jonkinlainen lupaus puuttumisesta, sillä voimassaolevaan lainsäädäntöön on kiteytetty periaate kaikille kuuluvasta huolenpidosta (Metteri 2012, 33). Huolenpito käsittää myös väkivaltatilanteisiin puuttumisen, mutta vastuu sen toteutuksesta näyttää olevan enemmän julkisvallalla kuin kansalaisilla. Velvollisuus toimia yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseksi on osoitettu poliisin tehtäväksi (Poliisilaki 2011/872, 1:1). Niin poliisi aika ajoin toimikin, mutta naiset olivat pääsääntöisesti tyytymättömiä saamaansa kohteluun. Vastaavasti suurella osalla Lee Ann Hoffin (1990, 101–102) informanteista oli negatiivissävyytteisiä kokemuksia poliisin toiminnasta. He ajattelivat, että poliisin tulisi auttaa parisuhdeväkivallan uhreiksi joutuneita henkilöitä. He kuitenkin epäilivät omakohtaisten kokemustensa perusteella, että poliisi ei välttämättä ole halukas tai edes kykenevä auttamaan heitä. (Mt.) Myös Angela Browne (1987, 159) on kiinnittänyt huomiota parisuhdeväkivallan uhreiksi joutuneiden naisten avun tarpeiden ja poliisin toiminnan väliseen kohtaamattomuuteen.

Sukupuolisopimus ei sinänsä lupaa huolenpitoa, ja se saattaa osaltaan rakentaa väkivaltaan puuttumista välttelevää asenneilmapiiriä. Sitä saattavat kuitenkin rakentaa myös huolenpidosta annetut valtiolliset lupaukset. Se, että vastuu huolenpidosta ja siten myös väkivaltatilanteisiin puuttumisesta on ulkoistettu julkisvallalle, voi madaltaa ulkopuolisten kynnystä olla auttamatta pahoinpitelyjen uhreja. Tällaisessa asenneilmapiirissä väkivaltaan ei tarvitse puuttua, sillä vastuu siitä on jollakulla toisella. Vastuun ulkoistaminen poliisille merkitsi joillekin haastattelemilleni naisille ensinnäkin avun saamisen viivästyistä. Toisekseen poliisin kutsuminen saattoi provosoida miestä kostamaan naiselle (kts. myös Ruuskanen 2005, 192). Nämä kokemukset saattavat kertoa

²² Toisaalta rikoslaki käsittää säännöksen, joka sanktioi pelastustoimen laiminlyönnin: ”joka tietäen toisen olevan hengenvaarassa tai vakavassa terveyden vaarassa on tälle antamatta tai hankkimatta sellaista apua, jota hänen mahdollisuutensa ja tilanteen luonne huomioon ottaen voidaan häneltä edellyttää, on tuomittava *pelastustoimen laiminlyönnistä* sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi” (Rikoslaki 1889/39, 21:15). Se, missä tilanteissa säännös tulee sovellettavaksi, vaikuttaa kuitenkin tulkinnanvaraiselta.

paitsi poliisin toimintaa rajoittavasta rakenteellisesta välinpitämättömyydestä (kts. Pohjola 2002, 46–47) myös keinottomuudesta suojella naisia väkivallalta. Samalla joidenkin naisten kokemukset poliisin loukkaavasta käytöksestä asettavat kyseenalaiseksi sen, olisivatko huolenpidosta annetut valtiolliset lupaukset toteutuneet edes silloin, jos poliisi olisi onnistunut turvaamaan heitä väkivallalta. Tuskin toteutunutkaan huolenpito täyttää lupauksia, jos siihen liittyy kokemus loukatuksi tulemisesta.

Puuttumista välttelevä asenneilmapiiri voi kytkeytyä myös uskottavan uhrin konstruktioihin (Ruuskanen 2005, 59; Jokila 2008) sekä postmoderniin ankaruuteen ja armottomuuteen (Näre & Ronkainen 2008, 8–12). Kovat asenteet voivat kieltää haavoittuvuuden. Näin ollen ne saattavat madaltaa kynnystä olla auttamatta pahoinpitelyjen uhreja. Tällainen armottomuus saattaa johtaa puuttumattomuuteen myös siksi, että uhria voidaan vastuuttaa väkivallasta. Uhrin ei välttämättä koeta ansaitsevan apua, sillä tätä saatetaan pitää vähintään osasyllisenä tapahtuneeseen. (Kts. Näre & Ronkainen 2008, 8–12.) Samalla uskottavan uhrin konstruktioit voivat saada aikaan sen, että epäuskottaviksi miellettyjen uhrien kokemaan väkivaltaan ei puututa. Uskottava uhri konstruoidaan hyvin rationaaliseksi ja viattomaksi, eivätkä useimmat uhrin oletettavasti täyty näitä kriteerejä. Sen sijaan he jäävät uskottavuutta ja mahdollisesti myös puuttumista vaille. (Kts. Ruuskanen 2005, 59; Jokila 2008.) Kenties ne haastatteleman naiset, jotka tekivät rikoksia ja kärsivät päihdeongelmista, eivät ainakaan vaikuttaneet uskottavilta uhreilta. Ehkä juuri näiden naisten kokemiin pahoinpitelyihin oli kaikista helpointa jättää puuttumatta. He eivät välttämättä vaikuttaneet kovinkaan viattomilta tai rationaalisilta – ja osaltaan juuri tästä syystä heidän saatettiin ajatella aiheuttaneen itse oman ongelmansa.

Naisten läheiset koettivat puuttua väkivaltaan ahkerammin kuin ne ihmiset, jotka olivat naisille tuntemattomia tai etäisissä suhteissa heihin. On huomattava, että tuttavat, naapurit, ohikulkijat ja sivustaseuraajat todistivat käynnissä olevia pahoinpitelyitä, eivätkä välttämättä tienneet sen enempää naisten elämäntilanteista. Joidenkin naisten perheenjäsenet sen sijaan tiesivät. Heidän tekemänsä interventiot eivät kohdistuneet meneillään oleviin pahoinpitelyihin, vaan laaja-alaisemmin naisten elämäntilanteisiin. Naiset suhtautuivat puuttumiseen ristiriitaisesti, eivätkä he pääsääntöisesti antaneet perheenjäsenilleen mahdollisuutta toteuttaa sitä. Tämä liittyy siihen, että kaikki ristiriitaisesti tai peräti vastahankaisesti puuttumiseen suhtautuneet naiset kärsivät päihdeongelmista. Kenties perheenjäsenten puuttuminen väkivaltaiseen parisuhteeseen tarkoitti samalla puuttumista päihdeongelmaan, eivätkä naiset halunneet ottaa vastaan tällaista interventiota.

Joidenkin naisten läheiset olivat kuitenkin tietämättömiä väkivallasta, sillä heille ei kerrottu siitä. Naiset vaikenivat väkivallasta useimmiten siksi, että he eivät kehdanneet puhua siitä, eivätkä he myöskään halunneet myöntää sen olemassaoloa. Myös sukupuolisopimuksessa määritetty naisen paikka saattoi vaientaa heitä. Koetusta väkivallasta kertominen ei nimittäin vastaa sitä koti- ja parisuhdeasioihin liittyvää verbaalisen lojaliteetin vaatimusta, joka naisille näyttää olevan asetettu. (Kts. myös Husso 2003, 312.) Tämä verbaalisen lojaliteetin vaatimus saattaa vaikeuttaa avun saamista. Sellaista yhteisöllisyyttä, jossa läheisiä autettaisiin vaikeissa elämäntilanteissa, ei luvata lainsäädännössä. Sen toteutuminen on muutenkin mahdotonta silloin, kun vaikeuksista vaietaan. Näin ollen väkivallan salaaminen näytti estäneen naisia hakemasta ja saamasta lähimmäisapua. Kenties väkivallasta vaikeneminen jätti heidät vaille siitä tuesta, jota suuri osa muista naisista sai perheiltään ja ystäviltään. Ne naiset, jotka puhuivat läheisilleen väkivallasta, kokivat siitä kertomisen todella merkitykselliseksi.

Osa naisista etsi parisuhteen aikana tukea myös palvelujärjestelmän piiristä, mutta he kokivat avun hakemisen hankalaksi. Uhriutumiseen liittyvä haavoittuminen (Näre & Ronkainen 2008, 16) näyttääkin johtavan toimintavaihtoehtojen ja -mahdollisuuksien kaventumiseen. Niitä saattoivat paradoksaalisesti kaventaa myös huolenpidosta annetut valtiolliset lupaukset. Kyse ei niinkään ollut siitä, etteikö universalismin idean lupaamia hyvinvointipalveluja (Anttonen & Sipilä 2000, 149) olisi ollut tarjolla. Sen sijaan kyse oli siitä, että niiden piiriin päästiin vasta hankaliksi koettujen prosessien jälkeen tai niistä jäätiin täysin vaille. Kenties yhteiskunnassa, jossa valtiollinen vastuu kansalaisten hyvinvoinnista on voimakas, ei koeta tarpeelliseksi kantaa huolta muiden auttamisesta. Voidaan olettaa, että laajan palvelujärjestelmän olemassaolo on riittävä vastaus toisten avun tarpeisiin. Samalla se kova asenneilmapiiiri, joka näyttää vallitsevan tällä hetkellä (Näre & Ronkainen 2008, 8–12), saattaa jättää avun hakemisen itse kunkin omaksi ongelmaksi.

Palveluiden piiriin hakeutumisen vaikeudesta huolimatta osa naisista kantoi huolta myös miehen avun saamisesta. Miehet sen sijaan eivät hakeneet itsenäisesti apua, vaan heidän asiakkuutensa käynnistyivät joko naisen tai tämän kanssa asioineen työntekijän aloitteesta (kts. myös Nyqvist 2001, 197). Osa naisista kävi tapaamassa ammattilaisia myös miehen kanssa, mutta nämä tapaamiset koettiin hyödyttömiksi. Kokemukset paritapaamisten hyödyttömyydestä saattavat liittyä systeemiseen näkemykseen, jota sovelletaan yleisesti perheterapiatyöskentelyssä. Tämän näkemyksen mukaan perhettä on tarkasteltava systeeminä, jossa perheenjäsenet vaikuttavat toinen toisiinsa. Perhesysteemin yhden osan hoitamisen ei uskota ratkaisevan ongelmaa, sillä kaikkien perheenjäsenten katsotaan osallistuvan sen ylläpitämiseen. (Keskinen 2005, 175.)

Systeemistä näkemystä soveltavat professionaaliset käytännöt saattavat jättää väkivallan uhrin siihen käsitykseen, että tämä on vähintään osa ongelmaa. Ne voivat sivuuttaa tämän kokemukset väkivallasta ja sen seurauksista. Näin ollen nämä käytännöt saattavat saada aikaan sen, että huolenpidosta annetut valtiolliset lupaukset eivät täyty palveluiden olemassaolosta ja niiden piiriin pääsemisestä huolimatta.

Jotkut haastattelemani naiset kokivat palveluiden piiriin hakeutumisen helpottuneen eron jälkeen. Tämä liittyy siihen, että he saivat tuolloin palveluohjausta. Sen sijaan joidenkin naisten kohdalla valtiolliset lupaukset huolenpidosta näyttivät toteutuneen vasta ehdottoman vankeustuomion tai sen uhan myötä. Vankilassa oleminen turvasi väkivallalta ja mahdollisti huumeriippuvuudesta toipumisen, kun taas uhka sinne joutumisesta havahdutti lopettamaan huumeiden käytön. Kuten Riitta Granfelt (2004, 152) toteaa, päihdekierteestä on hankalaa irtaantua. Vaikeaa on myös väkivallan kierteestä irtaantuminen. Yhden naisen kohdalla molemmista kierteistä irrottautuminen mahdollistui vasta vankilatuomion myötä. Hänelle vankila todella oli psykoanalyttikko D.W Winnicottin (1980) käsitettä lainaten kiinnipitävä ympäristö (holding environment).

6.3 Rikottuja ja pidettyjä lupauksia

Osa naisista haki ja sai apua turvakotipalveluiden piiristä. Näiden palveluiden järjestämisestä ei ole toistaiseksi julkilausuttu lakitasoista lupautta. Kuitenkin joidenkin naisten kokemusten mukaan nimenomaan turvakodit olivat paikkoja, joissa huolenpidosta annetut valtiolliset lupaukset näyttivät tulleen lunastetuiksi. Ne naiset, jotka olivat olleet turvakotien asiakkaina, kokivat pääsääntöisesti tulleen autetuiksi. Myös Ojuriin (2004, 170) tutkimustulosten mukaan parisuhdeväkivallan uhreiksi joutuneet naiset kokivat turvakodista saamansa avun erittäin positiivisena verrattuna heidän muihin palvelukokemuksiinsa. Tyytyväisyys turvakoteihin (domestic violence shelter) nousi esiin myös Kim M. Andersonin, Lynette M. Rennerin ja Fran S. Davisin parisuhdeväkivallan uhreiksi joutuneiden naisten toipumista käsittelevän tutkimuksen (2012, 1292) tuloksista.

Sen sijaan jotkut niistä naisista, jotka eivät olleet asioineet turvakodeissa, suhtautuivat niihin varautuneemmin. Näiden naisten kokemusmaailmoissa turvakodit miellettiin laitoksiksi tai niiden palveluiden kohdentumista myös esimerkiksi päihdeongelmista kärsiville ihmisille pidettiin ongelmallisena. Naisten varautuneella suhtautumisella saattaa olla kytköksiä siihen, että kynnys hakeutua turvakotiin vaikuttaa hyvinkin korkealta. Esimerkiksi Nyqvistin (2001, 166)

tutkimustulosten perusteella naiset tekivät ratkaisun turvakotiin lähtemisestä silloin, kun heillä ei ollut enää muita toimintavaihtoehtoja. Myös tämän tutkimuksen tulosten puitteissa naiset hakeutuivat turvakotiin vasta koettuaan henkeä uhkaavan vakavaa väkivaltaa tai vähintäänkin sen uhkaa. Haastattelemini naisten kuvaamia turvakoteihin liittyviä ennakkokäsityksiä saatetaan jakaa laaja-alaisemminkin. On mahdollista, että tällaiset negatiivissävytteiset ennakkokäsitykset nostavat turvakotiin hakeutumisen kynnystä.

Sekä turvakotien asiakkaina olleet naiset että vertaistukiryhmissä tai yksilökeskusteluissa väkivaltakokemuksiaan käsitelleet naiset olivat pääsääntöisesti tyytyväisiä saamaansa apuun. Myös Husson (2003, 310–311) ja Ojurin (2004, 169–170) tutkimustulosten mukaan monet naiset kokivat vertaistukiryhmään osallistumisen hyödylliseksi. Useat näistä naisista kokivat, että vertaistukiryhmä tarjosi mahdollisuuden tulla kuulluksi ja ymmärretyksi. Lisäksi se oli monille heistä paikka, joka mahdollisti koetun kivun jakamisen ja lievittämisen. Vastaavasti suuri osa haastattelemistani naisista koki, että yksilökeskustelut ja vertaistukiryhmät olivat kohdatuksi, välitetyksi ja kuulluksi tulemisen paikkoja. Nämä paikat rakensivat tilaa paitsi väkivallasta toipumiselle myös huolenpitoa koskevien valtiollisten lupauksen täyttymiselle.

Näiden lupauksen toteutuminen kyseenalaistuu, kun tarkastellaan joidenkin naisten kokemuksia sosiaaliviranomaisten kanssa asioimisesta. Nämä kokemukset olivat ristiriitaisia, mutta kuitenkin enimmäkseen kielteisiä. Jotkut niistä näyttävät vastaavan Metterin (2012, 52–53) luonnehdintaa kohtuuttomuuden kokemuksesta. Kohtuuttomuuden kokemus on sitä, että asianosaiset mieltävät oman tilanteensa paitsi hyvinvointivaltion lupauksen²³ myös hyväksytyn käytännön ja yleisen oikeustajun vastaiseksi (mt.). Voi toki olla, että jotkut näistä kokemuksista palautuivat rakenteelliseen välinpitämättömyyteen, joka saattoi rajoittaa sosiaaliviranomaisen toimintaa (kts. Pohjola 2002, 46–47). On myös mahdollista, että niihin vaikuttivat sosiaaliviranomaisille asetetut lakisääteiset velvoitteet esimerkiksi lastensuojelullisiin toimenpiteisiin ryhtymisestä. Naisten odotukset avun saamisesta näyttivät kuitenkin muuttuneen kokemuksiksi kaksoisuhriutumisesta riippumatta siitä, mikä sai heidät kokemaan kohtaamattomuutta tarpeidensa ja sosiaaliviranomaisen toiminnan välillä.

Odotukset huolenpidosta muuttuvat odotuksiksi yhdenvertaisesta kohtelusta tarkasteltaessa naisten kokemuksia oikeudenkäynteihin osallistumisesta. Oikeudenkäyntien järjestelyt ja

²³ Metteri (2012) käyttää tutkimuksessaan hyvinvointivaltion lupauksen käsitettä. Käsittääkseni hyvinvointivaltion lupauksen ja huolenpidosta annettujen valtiollisten lupauksen sisällöt ovat toistensa kaltaisia.

asianajajien toimintatavat näyttivät vaikuttaneen siihen, millaisiksi naisten kokemukset rakentuivat. Järjestelyiden ja asianajajien toiminnan merkitys näyttää jännitteiseltä suhteessa siihen, että oikeuslaitoksen toimintakäytäntöjen on luvattu mukailevan yhdenvertaisuuden periaatetta (Perustuslaki 1999/731, 6 §). Jännitteiseltä vaikuttaa myös se, että miesten saamista rangaistuksilla oli naisten kokemusten mukaan kielteisiä seurauksia. Esimerkiksi syylistetyksi tuleminen miehen taholta on rangaistus ennemminkin naiselle itselleen. Lisäksi yhden naisen huoltoriitakokemus toi esiin hänen kokemuksensa oikeuslaitoksen päätösten uhriuttavuudesta. Hän kävi lävitse uuvuttavaa valitusprosessia, sillä mies oli saanut tekemästään väkivallasta huolimatta oikeuden tavata lasta ilman valvontaa (kts. myös Browne 1987, 111; Hautanen 2010, 108–110).

Osa miehistä määrättiin lähestymiskieltoon, ja kielto suojasi naisia melko hyvin. Se, että lähestymiskielto tarjosi suojaa, ei kuitenkaan tarkoittanut sitä, että kaikki naiset olisivat tunteneet olonsa turvatuksi. Jotkut heistä kertoivat epäilleensä, että kieltoon määrätyn miehen toimintaa ei kyetä tosiasiasa valvomaan. Puutteellinen luottamus lähestymiskiellon tarjoamaan turvaan voi selittyä ensinnäkin sen rikkomisen yleisyydellä. Piispan ym. (2006, 200) tutkimustulosten mukaan noin kolmannes naisista ilmoitti kieltoon määrätyn henkilön rikkoneen sitä. Lisäksi jo mahdollisuus kiellon rikkomisesta saattaa herättää pelkoa, kauhua ja turvattomuutta. Tällainen mahdollisuus voi näyttää todennäköiseltä, kun huomioidaan se, miten vähäisillä keinoilla kiellon toteutumista valvotaan (Näre & Ronkainen 2008, 16). Poliisilla ei ole paljoa konkreettisia mahdollisuuksia puuttua kiellon rikkomiseen, eikä kiellon osapuolille kohdennettuja turvallisuuden varmistamiseen liittyviä tukipalveluita ole juurikaan tarjolla (Rantala 2009, 150–153). On myös muistettava, että kiellon määräaikaisuus²⁴ merkitsi joillekin naisille häirinnän ja uhkailun jatkumista sen voimassaoloajan umpeuduttua.

6.4 Kuka uhriutuu uudestaan?

Olen ollut kiinnostunut ensinnäkin siitä, millaisina naisten kokemukset parisuhdeväkivallan uhrina olemisesta ja ulkopuolisten reaktioista näyttäytyvät. Lisäksi olen halunnut selvittää, ovatko naiset kokeneet uhriutuneensa uudelleen näiden reaktioiden vuoksi. Informanttieni väkivaltakokemukset vaikuttivat hyvin kokonaisvaltaisilta. Väkivallan tuottama uhriutuminen oli läsnä voimakkaasti ja pitkään parisuhteen päättymisen jälkeenkin. Se, miten heidän kokemansa väkivalta ja sen

²⁴ Lähestymiskielto on voimassa enintään yhden vuoden, kun taas perheen sisäisen lähestymiskiellon enimmäiskesto on kolme kuukautta (Laki lähestymiskiellosta 1998/898, 7 §).

seuraukset kohdattiin, vaihteli voimakkaasti. Naisten kokemat ulkopuolisten reaktiot vaihtelivat tuen ja avun antamisen, puuttumattomuuden ja loukkaavan käytöksen välillä. Toisaalta naiset saattoivat vastustaa perheenjäsentensä puuttumisyrityksiä, ja väkivallasta vaikeneminen esti joidenkin naisten läheisiä auttamasta. Puuttumattomuus teki tyhjiksi joidenkin naisten toiveet interventioista ja herätti heissä ihmetystä. Ulkopuolisten reaktiot saivat parhaimmillaan aikaan kokemuksia autetuksi tulemisesta. Pahimmillaan ne näyttivät johtaneen kaksoisuhriutumisen kokemuksiin, jotka merkitsivät odotusten ja toiveiden rikkoontumista. Ne näyttäytyivät esimerkiksi kokemuksina epäoikeudenmukaisesta kohtelusta ja omasta avuttomuudesta.

Lisäksi olen pyrkinyt kontekstoimaan naisten kokemuksia valtiollisiin lupauksiin. Näytti siltä, että lupaukset huolenpidosta rikkoontuivat joissakin yhteyksissä ja pitivät tietyissä konteksteissa. Ne toteutuivat sikäli, että palveluita oli saatavilla. Naiset kuitenkin kokivat niiden piiriin pääsemisen vähintäänkin vaikeaksi. Avun hakeminen näytti hankaloituneen väkivallan aiheuttaman uhriutumisen vuoksi, ja joidenkin naisten kohdalla lupaukset toteutuivat vasta palveluohjauksen vaikutuksesta. Vaikutti siltä, että ne tulivat parhaiten lunastetuiksi siellä, missä parisuhdeväkivaltaa oltiin totuttu käsittelemään. Naiset kokivat tulleen autetuksi erityisesti turvakodeissa, yksilökeskusteluissa ja vertaistukiryhmissä. Vastaavasti lupauksia rikkoutui pääasiassa niissä paikoissa ja niiden ammattilaisten vaikutuksesta, joiden toiminta ei fokuoitunut väkivaltaproblematiikkaan. Naiset kokivat kohtaamattomuutta avun tarpeidensa ja erityisesti sosiaaliviranomaisten ja poliisin toiminnan välillä.

Huolenpidosta annetut valtiolliset lupaukset saattoivat rikkoontua jo siksi, että rakenteellinen välinpitämättömyys rajoitti niiden toteuttamiseen käytettyjä resursseja (kts. Pohjola 2002, 46–47). Erityisesti lähestymiskielloa koskevien kokemusten tarkastelu nosti esiin lupauksen ja niiden toteuttamismahdollisuuksien välisen jännitteen. Turvattuna oleminen ei taannut turvallisuuden tunnetta esimerkiksi siksi, että lähestymiskiellon toteutumisen valvontaan käytettävien resurssien vähäisyys oli naisten tiedossa. Rakenteellinen välinpitämättömyys näytti liittyneen myös siihen, että naiset eivät kokeneet sosiaali- ja poliisiviranomaisten toiminnan kohdanneen heidän avun tarpeitaan. Osaltaan myös professionaaliset käytännöt näyttivät vaikuttaneen lupauksen rikkoontumiseen. Naisten kokemukset paritapaamisten hyödyttömyydestä saattoivat kertoa systeemistä näkemystä mukailevien professionaalisten käytäntöjen ongelmakohdista. Tällaiset käytännöt saattoivat rikkoa lupauksia huolimatta siitä, että niiden toteuttamiseen tarvittavia resursseja oli saatavilla.

Jos universalismi on sitä, että samanlaisissa tilanteissa olevia ihmisiä kohdellaan samalla tavalla (kts. Anttonen & Sipilä 2000, 162), se ei toteutunut haastattelemieni naisten kokemusmaailmoissa. Se, kuka heistä uhriutui uudestaan ja kuka tuli autetuksi, näytti riippuneen ennemminkin siitä, missä ja kenen kanssa he sattuiivat asioimaan. Avun saaminenkaan ei välttämättä tarkoittanut autetuksi tulemistä, vaan jotkut palvelut koettiin hyödyttömiksi. Vankeustuomion tai sen uhan merkitys huolenpitoa koskevien lupausten toteuttajana saattoi kertoa paitsi avun saamisen vaikeudesta myös palveluiden ja naisten avun tarpeiden välisestä kohtaamattomuudesta. Se antoi mahdollisesti viitteitä myös päihdeongelmien ja rikostaustan vaikutuksista uhriutumiskokemuksiin. Päihdeongelmista kärsineet ja rikoksia tehneet naiset saattoivat olla muita heikommassa asemassa avun hakemisen ja saamisen suhteen. Yhdenvertaisuus ja tasa-arvo näyttivät erityisesti näiden naisten näkökulmasta ennemminkin periaatteilta kuin konkretialta.

Jos universalismi taas on voimakasta julkista vastuunottoa kansalaisten hyvinvoinnista (kts. Metteri 2012, 38), se johti ristiriitaisiin lopputuloksiin. Vaikutti jopa siltä, että voimakas julkinen vastuu sekä huolenpidosta että väkivaltatilanteisiin puuttumisesta rakensi asenneilmapiiriä, jossa ulkopuolisten ei tarvinnut puuttua pahoinpitelyihin. Vahva julkinen vastuu saattoi liittyä myös siihen, että palveluiden piiriin hakeutuminen jäi väkivaltaisen parisuhteen aikana paljolti naisten oman aktiivisuuden varaan. Näin ollen on pohdittava, onko voimakkaan julkisen vastuun erityisen hankalaa kohdata nimenomaan parisuhdeväkivallan uhrien tarpeita ja toiveita. Esimerkiksi parisuhdeväkivaltaan liittyvät kulttuuriset näkemykset, kuten uskottavien uhrien konstruointi korostuneen rationaalisiksi ja viattomiksi (kts. Ruuskanen 2005, 59; Jokila 2008), saattavat paitsi hankaloittaa avun hakemista ja saamista myös madaltaa ulkopuolisten kynnystä olla puuttumatta pahoinpitelyihin. Tällaiset näkemykset saattavat kutsua esiin voimakkaan julkisen vastuun kääntöpuolia.

Siitä huolimatta, että jotkut naiset näyttivät käyneen läpi kaksoisuhriutumisen kokemuksia, suuri osa heistä vaikutti toipuneen kokemastaan suhteellisen hyvin. Toipuminen ei muuttunut mahdottomaksi, vaikka huolenpidosta annetut valtiolliset lupaukset osoittautuivat aika ajoin katteettomiksi. Todennäköisesti naisten toipumisprosessit olisivat kuitenkin olleet nopeampia ja kivuttomampia, mikäli nämä lupaukset olisivat pitäneet. Väkivalta vaikutti haastatteluhetkellä useiden naisten elämään, muttei yksinomaan kielteisellä tavalla. Se saattoi näkyä esimerkiksi kokemuksina henkisestä kasvusta. Parhaimmillaan tuska oli näyttänyt taittuneen väkivallasta vapautumiseksi ja kokemukseksi henkilökohtaisesta vahvistumisesta.

7. LOPUKSI

7.1 Tutkimuksen luotettavuuden arviointi

Arvioin seuraavassa tutkimukseni luotettavuutta. Hyödynnän soveltuvin osin Juha Perttulan (1995, 102–104) esittämiä arviointikriteerejä. Kuten muunkin kvalitatiivisen tutkimuksen, myös fenomenologisen tutkimuksen luotettavuuden arviointikriteerit poikkeavat kvantitatiivisen tutkimuksen validiteetti- ja reliabiliteettikriteereistä. Arviointikriteerit poikkeavat toisistaan siksi, että fenomenologisen tutkimuksen metodit ja tietoteoreettiset perusratkaisut eivät vastaa kvantitatiivisen tutkimuksen lähtökohtia. (Mm. Åstedt-Kurki 1992, 140.) Perttula (1995, 102–104) on laatinut arviointikriteerit siten, että ne soveltuvat fenomenologisen tutkimuksen luotettavuuden tarkasteluun. Näin ollen ne sopivat myös tämän tutkimusprosessin luotettavuuden arvioinnin lähtökohdiksi. Käsittelen kuitenkin ainoastaan niitä kriteerejä, joiden tarkastelua olen pitänyt tarkoituksenmukaisena pro gradu -tutkielman luotettavuuden arvioinnin kannalta.

Tutkimusprosessin johdonmukaisuus

Tutkimusprosessin johdonmukaisuuden edellytys on looginen yhteys tutkittavan ilmiön perusrakenteen, aineiston hankintatavan, teoreettisten lähtökohtien, analyysimetodin ja tutkimuksen raportointitavan välillä (Perttula 1995, 102). Tämän tutkimuksen teoreettisten kytkösten perustaminen yhtäältä sukupuolistuneen väkivallan tutkimukseen ja toisaalta hyvinvointivaltion ja sen instituutioiden tutkimukseen näytti soveltuneen tutkimusasetelmaan. Pysin kuitenkin välttämään teoreettisiin traditioihin lukittautumista, sillä se olisi ollut ristiriidassa tutkimuksen metodologisten ja filosofisten lähtökohtien kanssa. Nämä lähtökohdat pohjautuivat hermeneuttista ja deskriptiivistä fenomenologiaa yhdistävään eksistentiaaliseen fenomenologiaan. Tällä filosofisella ja metodologisella ratkaisulla oli johdonmukainen yhteys tämän tutkimuksen kohteeseen ja tarkoitukseen, sillä se tuki pyrkimystäni informanttien kokemusten kuvaukseen, mutta tunnusti puhtaan deskription mahdottomaksi (kts. Perttula 2000, 429).

Syvähaastattelun käyttö aineistonkeruumetodina soveltui erittäin hyvin tämän tutkimuksen asetelmaan. On todettu, että nauhoitetut, spontaanisti ilmaistut kokemukset soveltuvat parhaiten fenomenologisen tutkimuksen aineistoksi (Priest 2002, 55). Analysoin aineiston hyödyntämällä sovellusta, jonka Juha Perttula (1995) on tehnyt Amedeo Giorgin (1985a, 1985b) laatimasta fenomenologisen psykologian menetelmästä. Metodi mahdollisti tutkimuksen tarkoituksen mukaisesti parisuhdeväkivallan uhreiksi joutuneiden naisten kokemusten tavoittamisen,

kuvaamisen ja näkyväksi tekemisen. Raportoin tutkimuksen tulokset kahdessa eri luvussa. Pysin toteuttamaan raportoinnin siten, että pelkkään analyysiin perustuneet tutkimustulokset erottuivat niistä tuloksista, jotka rakentuivat myös tulkinnan ja teorian varaan. Ensimmäisessä tulosluvussa (luku 5) esitin puhtaasti fenomenologiseen analyysiin perustuneita tutkimustuloksia. Luku piti sisällään kuvaukseni siitä, millaisia parisuhdeväkivaltaan ja ulkopuolisten reaktioihin liittyneitä kokemuksia haastattelemani naiset ilmaisivat. Toisessa tulosluvussa (luku 6) peilasin näitä kokemuksia sekä aiempaan tutkimukseen että valtiollisiin lupauksiin ja tarkastelin, olivatko naiset uhriutuneet uudelleen.

Tutkimusprosessin reflektointi ja reflektoinnin kuvaus

Pysin kuvaamaan tutkimusprosessin etenemistä tarkasti ja selkeästi. Lisäksi koetin perustella prosessin eri vaiheissa tekemäni ratkaisut riittävän seikkaperäisesti. Perttula (1995, 102) korostaa analyysin konkreettisen toteutuksen kuvaamisen merkitystä tutkimusprosessin reflektoinnin ja reflektoinnin kuvaamisen toteutuksessa. Näin ollen kiinnitin erityistä huomiota aineiston analyysin kuvaukseen (liite 7). En onnistunut kuvaamaan sitä niin perusteellisesti kuin olisi ankarasti ajateltuna pitänyt. Olen kuitenkin sitä mieltä, että täsmällisemmän kuvauksen esittäminen olisi pidentänyt tämän tutkielman sivumäärää tarpeettoman paljon.

Tutkimusprosessin aineistolähtöisyys

Kuten Perttula (1995, 102) toteaa, aineistolla on keskeisin rooli fenomenologisen tutkimusprosessin kokonaisuudessa. Aineistolähtöisyyden toteutumisen edellytys oli se, että valitsin informanteikseni sellaisia naisia, joilla oli henkilökohtaisia kokemuksia parisuhdeväkivallan uhrina olemisesta. Informantit saivat haastattelutilanteissa kertoa kokemuksistaan vapaasti, kiireettömästi ja keskeytyksettä. Toisaalta täysin vapaa kokemusten ilmaisu oli nähdäkseni mahdotonta, sillä jo haastattelutilanteet vaikuttivat heidän kerrontansa sisältöön. Lisäksi on huomautettava, että aineistoni oli lähtökohtaisesti valikoitunut. Informanteillani oli paitsi halua myös kykyä kertoa kokemuksistaan, kun taas kaikista vaikeimmissa tilanteissa elävät naiset olisivat tuskin kenneet kokemustensa sanoittamiseen. Myös ne naiset, jotka eivät pitäneet kokemuksiaan kertomisen arvoisina, jäivät tämän tutkimuksen ulkopuolelle (kts. Granfelt 2004, 152).

Kvalitatiivisessa tutkimuksessa aineiston koko arvioidaan riittäväksi silloin, kun sen avulla saavutetaan niin kutsuttu saturaatiopiste, jossa lisäaineisto ei näytä tuovan uutta tietoa ja olemassaolevan aineiston peruslogiikka alkaa toistua (Ruuskanen 2005, 15). Tässä tutkimuksessa

saturaatiopiste jäi joiltain osin saavuttamatta, sillä haastattelemini naisten kokemusmaailmoista ei hahmottunut sellaista peruslogiikkaa, joka olisi alkanut toistua johdonmukaisesti²⁵. Lisäaineiston hankkiminen ei kuitenkaan ollut mahdollista tutkimusaikatauluni puitteissa. Nähdäkseni onnistuin kuitenkin tavoittamaan varsin syvällistä tietoa informanttien kokemuksista, sillä he kertoivat niistä varsin avoimesti. Avointa kerrontaa saattoi edesauttaa esimerkiksi se, että informanttini saivat valita haastattelupaikan. Lisäksi koen onnistuneeni luomaan heihin kokemuksista kertomisen kannalta riittävän luottamuksellisen suhteen. Olisin todennäköisesti tavoittanut syvällisempää tietoa heidän kokemusmaailmoistaan, mikäli olisin järjestänyt useampia haastattelukertoja (mm. Åstedt-Kurki 1992, 145; Flinck 2006, 98). Tutkimusaikatauluni antoi kuitenkin mahdollisuuden vain yksittäisten haastattelukertojen toteuttamiseen.

Pidättäydyin analyysiprosessin aikana tutkimusaiheeni käsittelevän kirjallisuuden lukemisesta, jotta se ei olisi vääristänyt aineiston sisältämiä merkityksiä (Lampi 2005, 201–202; Flinck 2006, 99–100). Tämän tutkimuksen aineistolähtöisyyttä olisi todennäköisesti edistänyt se, että olisin pitänyt pidemmän tauon kirjallisuuteen perehtymisestä. Kirjallisuuteen perehtyminen yhtäältä aineistonkeruuvaiheen aikana ja toisaalta välittömästi analyysiprosessin päättymisen jälkeen oli kuitenkin välttämätöntä tutkimuksen aikataulun toteutumisen kannalta. Olin tietoinen siitä, että kirjallisuuteen perehtyminen saattoi vaikuttaa aineiston keräämisen ja tulosten raportoinnin suuntaamiseen. Koetin pitää tämän vaikutuksen mahdollisimman pienenä. Näin ollen pyrin pitämään tutkimusaiheeni koskevan teorian tiedon tietoisesti erillään aineistoni sisältämistä merkityksistä.

Tutkimusprosessin kontekstisidonnaisuus

Pyrin toteuttamaan kontekstisidonnaisuuden periaatetta paitsi sulkeistamalla esiymmärrykseni myös eläytymällä informanttien kokemuksiin. Esiymmärrykseni sulkeistaminen (luku 4.3) auttoi minua tarkastelemaan tutkimusaiheeni informanttien näkökulmasta. Lisäksi pohdin, mitä parisuhdeväkivallan uhrina oleminen ja ulkopuolisten reaktiot merkitsivät kullekin informantille (kts. Lampi 2005, 197). Kontekstisidonnaisuuden periaatteen toteutumista hankaloitti se, että tutkimusaineistoni oli varsin heterogeeninen (kts. Flinck 2006, 100). On huomioitava, että informanttini elivät haastatteluhetkillä hyvin erilaisissa elämäntilanteissa ja heidän kertomansa

²⁵ Tämä saattoi johtua osaltaan myös siitä, että tutkimani ilmiö näyttäytyi hyvin yksilöllisenä. Saturaation käsite vaikuttaa muutenkin fenomenologisessa tutkimuksessa hieman ongelmalliselta, sillä tällainen tutkimus tarkastelee ihmisten kokemuksia. Nämä kokemukset taas ovat väistämättä yksilöllisiä ja ainutlaatuisia. Toisaalta niissä merkityksissä, joita ihmiset antavat kokemilleen asioille, voi olla myös yhteisiä piirteitä (Laine 2007, 28–30). Näin ollen myös saturaatiopisteen saavuttamisen arvioiminen lienee perusteltua.

kokemukset sijoittuivat eri ajanjaksoille. Näin ollen kontekstisidonnaisuuden toteutuminen edellytti huolellista perehtymistä heidän koettujen maailmojensa kokonaisuuksiin. Perehtymiseni jäi väistämättä joiltakin osin puutteelliseksi, sillä tapasin kunkin heistä vain kerran. Pysin kuitenkin sijoittamaan informanttieni ilmaisemat merkitykset niihin osiin heidän koetuista maailmoistaan, jotka olin kyennyt tavoittamaan yksittäisten tapaamiskertojen puitteissa (kts. Perttula 1995, 102).

Tavoiteltavan tiedon laatu

En pyrkinyt yleistettävän tiedon tuottamiseen, enkä myöskään kausaalisuhteiden paljastamiseen. Sen sijaan tutkimukseni pääasiallinen tavoite oli saavuttaa, kuvata ja tehdä näkyväksi parisuhdeväkivallan uhreiksi joutuneiden naisten kokemuksia. Koen saavuttaneeni tämän päämäärän. Tämän tutkimuksen tuloksena syntynyt yleinen merkitysverkosto kuvaa minun ja informanttieni rakentamaa konstruktia heidän menneisyydestään. Se käsittää heidän ainutkertaisia kokemuksiaan, jotka ovat sidoksissa aikaan ja paikkaan. Näin ollen tämän tutkimuksen tulokset eivät ole sellaisenaan siirrettävissä toisiin yhteyksiin. (Kts. Flinck 2006, 101.) Toisaalta ne pitävät sisällään varsin laaja-alaisen ja monipuolisen kuvauksen naisten kokemuksista. Ne ihmiset, joita parisuhdeväkivalta koskettaa, saattavat löytää tutkimustuloksista itselleen tuttuja merkityksiä.

Pyrkimykseni naisten kokemusten saavuttamiseen tarkoitti myös yhteiskuntapoliittisesti relevantin tiedon tavoittelua. Tavoittelin tällaista tietoa myös myös arvioidessani siitä, olivatko naisten kokemat ulkopuolisten reaktiot johtaneet kaksoisuhriutumisen kokemuksiin. Pysin tavoittamaan sitä myös kontrastoidessani naisten kokemuksia valtiollisiin lupauksiin. En kuitenkaan voinut toteuttaa näitä tarkasteluja pelkästään fenomenologisen analyysin perusteella. Tuotin tutkimustuloksia yhtäältä puhtaasti fenomenologisen analyysiprosessin ja toisaalta analyysin, teorian ja tulkinnan välisen dialogin pohjalta. Analyysi vaati tuekseen teoriaa ja tulkintaa, jotta kykenin vastaamaan kaksoisuhriutumista ja valtiollisia lupauksia käsitteleviini tutkimustehtäviini. Nämä teoreettiset ja tulkinnalliset kytkökset olivat paitsi välttämättömiä myös perusteltuja. Ne kasvattivat tämän tutkimuksen yhteiskuntapoliittista relevanssia, sillä ne paljastivat valtiollisten lupauksen, ulkopuolisten reaktioiden ja naisten kokemusten välisiä jännitteitä.

Tutkijan subjekti

Tutkija on väistämättä oman tutkimustyönsä subjekti (Perttula 1995, 103). Oma subjektiuteni vaikutti tähän tutkimusprosessiin sen jokaisessa vaiheessa. Näin ollen elämäntilanteeni, elämäkokemukseni ja ihmiskäsitykseni näkyivät tämän tutkimuksen toteutuksessa. En pyrkinyt

neutraloimaan oman itseni vaikutusta, sillä käsitin sen olevan mahdotonta. Sen sijaan pyrin reflektoidaan, analysoimaan ja kuvaamaan subjektiuteni merkitystä tutkimusprosessin eri vaiheissa (kts. mt.). Toteutin tätä pyrkimystä erityisesti analysoidessani esiyymmärrystäni. Koetin kuvata esiyymmärrystäni mahdollisimman avoimesti, puhtaasti ja rehellisesti. En kuitenkaan kyennyt tuottamaan siitä täydellistä kuvausta. Pystyin tekemään näkyviksi ainoastaan tietoiset tulkintani, kun taas tiedostamattomat tulkintani jäivät itsellenikin vieraiksi.

Tutkijan vastuullisuus

Pyrim vastuullisuuteen paitsi työskentelemällä huolellisesti, rehellisesti ja systemaattisesti myös raportoidaan tutkimustulokset tieteellisen tutkimuksen periaatteiden mukaisesti (kts. Lampi 2005, 202). En kuitenkaan kyennyt välittämään kaikkia tämän tutkimusprosessin yksityiskohtia niin tarkasti, että lukija voisi konstruoida sen täsmälleen toteutuneessa muodossa (kts. Perttula 1995, 104). Lukija ei siis voi arvioida vastuullisuuteni toteutumista kuin joiltakin osin. Näin ollen oman toimintani kriittisellä itsearviointilla oli keskeinen merkitys tutkimuksen luotettavuuden toteutumisessa. Tiedostin olevani vastuussa tutkimusprosessin aikana tekemistäni valinnoista ja niiden perusteluista. Lisäksi tutkimuseettisten näkökohtien huomioinnilla (luku 4.5) oli keskeinen merkitys vastuullisuuteni toteutumisessa. Käsitin vastuuni informanttejani kohtaan ja pyrim huomioimaan sensitiivisen tutkimusaiheen erityispiirteet kohdatessani heitä.

7.2 Jatkotutkimus- ja kehitysehdotukset

Tämä tutkimus on herättänyt lukuisia kysymyksiä. Se on näyttänyt välähdyksen siitä, millaisiksi kokemukset parisuhdeväkivallan uhrina olemisesta voivat rakentua niiden naisten keskuudessa, jotka ovat tehneet rikoksia ja kärsineet päihdeongelmista. Näiden naisten kokemusmaailmoista tiedetään kuitenkin hyvin vähän. Niiden tarkastelu on potentiaalinen jatkotutkimusaihe paitsi tieteellisen myös yhteiskuntapoliittisen relevanssin vuoksi. Tutkimukseni on antanut viitteitä siitä, että naisiin kohdistuvaa parisuhdeväkivaltaa normalisoivat asenteet saattavat olla varsin yleisiä rikollisessa kulttuurissa. Voi olla, että rikoksia tekevien ja päihdeongelmista kärsivien naisten on hyvin hankalaa hakeutua palveluiden piiriin näiden väkivaltaa normalisoivien asenteiden vuoksi. He saattavat olla ilman näitä asenteitakin muita heikommassa asemassa avun hakemisen, saamisen ja vastaanottamisen suhteen. Näyttää siltä, että näiden naisten avun tarpeet vaativat erityisen suurta yhteiskunnallista vastuunottoa, jonka kehittymistä tieteellisen tiedon tuottaminen voi edesauttaa.

Tutkimustulosteni perusteella ulkopuolisten reaktiot näyttivät joissakin tapauksissa johtaneen kaksoisuhriutumisen kokemuksiin. Nämä kokemukset voivat kertoa palveluiden tehottomuudesta ja hukkakäytöstä. Tulokseni antoivat kuitenkin vain viitteitä siitä, mitä näistä kokemuksista voi seurata. Siitä, millä tavalla ja miten pitkään kaksoisuhriutumisen kokemukset näkyvät parisuhdeväkivallan uhrien elämänsä elämässä, tiedetään vielä liian vähän. Näin ollen näiden kokemusten seuraamusten tarkastelulle on tieteellistä tilausta. Sillä on myös yhteiskuntapoliittista relevanssia, sillä kaksoisuhriutumisen kokemukset saattavat vaikuttaa haluun ja kykyyn hakeutua palveluiden piiriin. On mahdollista, että palveluiden hukkakäyttö ja tehottomuus johtavat niiden vajaakäyttöön. Uhriuttavat palvelukokemukset saattavat saada aikaan sen, että apua ei enää voida tai haluta hakea.

Kaksoisuhriutumisen kokemukset kertovat siitä, että huolenpitoa koskevat valtiolliset lupaukset eivät aina tule lunastetuiksi. Naisten kokemusten kontekstointi näihin lupauksiin paljasti, että lupaukset rikkoutuivat joissakin yhteyksissä ja pitivät tietyissä konteksteissa. Siitä, miksi lupauksen kestävyys näyttäytyi ristiriitaisena, voidaan kuitenkin esittää vain päätelmiä. Näiden päätelmien muuttaminen tiedoksi vaatii jatkotutkimusta, jossa tarkastellaan valtiollisia lupauksia erilaisissa konteksteissa. Valtiollisten lupauksen kestävyden ristiriitaisuus ja epä johdonmukaisuus voi hyvinkin aiheuttaa epäluottamusta palvelujärjestelmää kohtaan. Luottamuksen rakentamisen ja ylläpitämisen vuoksi on tärkeää tarkastella kohtia, joissa valtiollisten lupauksen kestävyys ontuu. Näiden kipupisteiden tunnistaminen on edellytys lupauksen toteutumisen tasapuolisuudelle ja johdonmukaisuudelle.

Haastattelemieni naisten siteet heidän sosiaalisten verkostojensa jäseniin näyttivät varsin ristiriitaisilta. Vaikuttaa siltä, että parisuhdeväkivallan uhreiksi joutuneiden naisten suhteet sosiaalisiin verkostoihin vaativat tarkastelua jatkotutkimuksessa. Niistä tiedetään tällä hetkellä melko vähän, sillä ne ovat jääneet varsin vähäiselle huomiolle kansallisen väkivaltatutkimuksen alueella. Lisäksi sosiaalisten verkostojen tarkastelu on yhteiskuntapoliittisesta näkökulmasta hyvinkin ajankohtaista, sillä julkinen vastuu kansalaisten hyvinvoinnista näyttää kääntyvän yhä suuremmassa määrin läheisten vastuuksi (Anttonen & Sipilä 2000, 272). Sillä on myös käytännöllistä relevanssia, koska tieto suhteista sosiaalisiin verkostoihin voi auttaa kohtaamaan ja ymmärtämään parisuhdeväkivallan dynamiikkaa paitsi auttamistyön myös lähimmäisavun kontekstissa. Sekä auttamistyön ammattilaiset että parisuhdeväkivallan uhrien läheiset hyötyisivät tällaisesta tiedosta.

Tutkimukseni on herättänyt paitsi kysymyksiä myös ehdotuksia siitä, miten suomalainen yhteiskunta voisi kehittää vastuunottoaan parisuhdeväkivallasta ja sen seurauksista. Tutkimustulokseni osoittivat, että turvakodeilla oli suuri merkitys ensinnäkin väkivallasta toipumisen kannalta. Toisekseen turvakodit tarjosivat suojaa väkivallalta. Nämä tulokset viestittävät, että Naisiin kohdistuvan väkivallan vähentämisen ohjelmaan (2010–2015) kirjatut toimenpiteet väkivallan uhreille suunnattujen palveluiden järjestämisestä täytyy toteuttaa pikaisesti. Lakiin on kirjattava velvoite väkivallan uhreille suunnattujen akuuttipalveluiden, kuten turvakotitoiminnan, järjestämisestä. (STM 2010, 39–41.) Näiden palveluiden saatavuus on turvattava laissa, sillä niille on selkeästi yhteiskunnallista tilausta. Samalla turvakotipalveluita järjestävien organisaatioiden on tärkeää tiedottaa laaja-alaisesti omasta toiminnastaan. Tämän tutkimuksen tulosten mukaan turvakoteihin liittyi kielteisiä ennakkokäsityksiä. Tiedottaminen voi olla keino tällaisten ennakkokäsitysten hälventämiseen ja mahdollisesti myös turvakotiin hakeutumiseen liittyvän kynnyksen madaltamiseen.

Esimerkiksi sosiaali- ja poliisiviranomaisille suunnattuja, parisuhdeväkivaltaproblematiikkaan keskittyviä koulutuksia tulee lisätä ja kehittää. Tämä on perusteltua jo siksi, että viranomaiset toteuttavat suuren osan väkivaltatyöstä (Keskinen 2012, 296). Toisekseen tämän tutkimuksen tulokset osoittivat, että sosiaali- ja poliisiviranomaisilta saatu apu koettiin joiltakin osin puutteelliseksi. Joissakin tapauksissa tämä näytti liittyneen ennemmin rakenteellisiin tekijöihin kuin näiden viranomaisten toimintaan sinänsä. Kokemuksia toivotusta avusta vaille jäämisestä rakentui kuitenkin myös siksi, että viranomaisten koettiin toimineen loukkaavasti tai antaneen heikotasoista ohjausta. Tällaiset kokemukset kertovat todennäköisesti siitä, että joidenkin viranomaisten on hankalaa käsitellä parisuhdeväkivaltaa ja sen seurauksia. Näin ollen tarve koulutusten lisäämiseen ja kehittämiseen on ilmeinen.

Laadukkaan palveluohjauksen toteuttamiseen on kiinnitettävä erityistä huomiota. Haastattelemani naiset kokivat, että palveluiden piiriin oli hankalaa hakeutua väkivaltaisen parisuhteen aikana. Kuitenkin useat heistä kohtasivat tuolloin ainakin yhden viranomaisen tai auttamistyön ammattilaisen. Naiset olisivat todennäköisesti kokeneet avun hakemisen helpommaksi, mikäli nämä ammattilaiset olisivat ohjanneet heitä systemaattisesti palveluiden piiriin. Näin ollen kaikilla, jotka kohtaavat parisuhdeväkivallan uhreja ammattiasemansa tai virkansa puitteissa, on oltava vastuu palveluohjauksen toteutuksesta. Esimerkiksi toimenpiteet poliisin ja sosiaaliviranomaisten yhteistyömahdollisuuksien parantamiseksi (Kataisen hallitus 2011, 28) tulisivat todennäköisesti edistämään paitsi tasokkaan palveluohjauksen toteutumista myös sitä

koskevan vastuun hajauttamista. Tutkimustulosteni perusteella palveluohjauksen merkitys näytti kiistattomalta. Se vaikutti helpottaneen avun hakemista riippumatta siitä, oliko naisilla palvelujärjestelmään liittyvää tietämystä.

Parisuhdeväkivallan uhrien turvallisuus on voitava taata. Tämä tarkoittaa ensinnäkin sitä, että lähestymiskiellon toteutumisen valvontaa on tehostettava. Tutkimustulosteni perusteella jo tietoisuus valvontakeinojen puutteellisuudesta voi herättää pelkoa ja heikentää luottamusta lähestymiskiellon tarjoamaan suojaan. Toisekseen sellaiset tilanteet, joissa uhri ei ole hakenut lähestymiskielloa, voivat olla henkeä uhkaavan vaarallisia ja edellyttää erityisiä turvaamistoimia. Tämän tutkimuksen tulokset osoittivat, että naiset eivät välttämättä voineet ottaa yhteyttä poliisiin ilman pelkoa miehen tekemän koston uhriksi joutumisesta. Poliisin tuleminen paikalle saattoi merkitä heille suurta riskiä joutua väkivallan uhriksi. Näin ollen poliisilla tulee olla riittävästi keinoja ja resursseja puuttua väkivaltaan. Heillä on oltava mahdollisuus suojata uhria senkin jälkeen, kun poliisin paikalle kutsumiseen johtanut tilanne on päättynyt.

Tämän tutkimuksen lähtökohta on ollut huoli siitä, että ulkopuolisten reaktiot voivat joissakin tapauksissa saada aikaan kokemuksia kaksoisuhriutumuksesta. Olen osoittanut tämän huolen perustelluksi. Nämä kokemukset viestittävät, että suomalaisen yhteiskunnan on kehitettävä vastuunottoaan parisuhdeväkivaltaproblematiikasta. Samalla ne asettavat haasteen paitsi kansalliselle väkivaltatutkimukselle myös hyvinvointivaltion ja sen instituutioiden tutkimukselle. Olen nostanut esiin jatkotutkimusehdotuksia, joiden aihepiirit ovat vielä varsin vieraita. Jatkotutkimusten tarve on ilmeinen jo tieteellisen tilauksen vuoksi. Vielä suuremmaksi sitä kasvattaa se tosiasia, että tiedon tuottaminen voi muuttaa yhteiskuntaa. Tässä tapauksessa se voi parantaa suomalaisen yhteiskunnan edellytyksiä käsitellä sekä parisuhdeväkivaltaa että sen seurauksia.

LÄHTEET

Anderson, Kim M., Renner, Lynette M. & Danis, Frans S. (2012) Recovery: Resilience and Growth in the Aftermath of Domestic Violence. *Violence Against Women* 18 (11), 1279–1299.

Anttonen, Anneli (1994) Hyvinvointivaltion naisystävälliset kasvot. Teoksessa Anneli Anttonen, Lea Henriksson & Ritva Nätkin (toim.) *Naisten hyvinvointivaltio*. Tampere: Vastapaino, 203–226.

Anttonen, Anneli (1997) Feminismi ja sosiaalipolitiikka. Miten sukupuolesta tehtiin yhteiskuntateoreettinen ja sosiaalipoliittinen avainkäsite. Tampere: Tampere University Press.

Anttonen, Anneli & Sipilä, Jorma (2000) *Suomalaista sosiaalipolitiikkaa*. Tampere: Vastapaino.

Anttonen, Anneli & Sipilä, Jorma (2010) Universalismi Britannian ja Pohjoismaiden sosiaalipolitiikassa. *Janus* 18 (2), 104–120.

Archer, John (2002) Sex differences in physical aggressive acts between heterosexual partners: A meta-analytical review. *Aggression and Violent Behavior* 7 (4), 313–351.

Brottsbalken (1998:393) 4 kap. 4a §.

Browne, Angela (1987) *When Battered Women Kill*. New York: Free Press.

Esping-Andersen, Gøsta & Korpi, Walter (1987) From Poor Relief to Institutional Welfare States: the Development of Scandinavian Social Policy. Teoksessa Robert Erikson, Erik Jørgen Hansen, Stein Ringen & Hannu Uusitalo (toim.) *The Scandinavian Model. Welfare States and Welfare Research*. New York: Sharpe, 39–74.

European Fundamental Rights Agency, FRA / Euroopan unionin perusoikeusvirasto (2014) *Violence Against Women. An EU-wide survey. Main results*. Luxemburg: Publications Office of the European Union. http://fra.europa.eu/sites/default/files/fra-2014-vaw-survey-main-results_en.pdf. Noudettu 28.3.2014.

European Social Charter. CETS No: 035. 1961. <http://conventions.coe.int/Treaty/en/Treaties/Html/035.htm>. Noudettu 2.10.2014.

Flinck, Aune (2006) Perheväkivalta naisen ja miehen kokemana. Rikottu lemменmarja. Tampere: Tampere University Press, Acta Universitatis Tamperensis 1169.

Giorgi, Amedeo (1985a) Sketch of a Psychological Phenomenological Method. Teoksessa Amedeo Giorgi (toim.) Phenomenology and Psychological Research. Pittsburg: Duquesne University, 8–22.

Giorgi, Amedeo (1985b) The Phenomenological Psychology of Learning and Verbal Learning Tradition. Teoksessa Amedeo Giorgi (toim.) Phenomenology and Psychological Research. Pittsburg: Duquesne University, 23–85.

Granfelt, Riitta (1998) Kertomuksia naisten kodittomuudesta. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.

Granfelt, Riitta (2004) Hetkeksi jaetut maailmat? Kokemuksia vankilasta ja tuetun asumisen yhteisöstä. Janus 12 (2), 134–154.

Hautanen, Teija (2010) Väkivalta ja huoltoriidat. Tampere: Tampereen yliopistopaino Oy, Acta Universitatis Tamperensis 989.

Hearn, Jeff (1998) The Violences of Men. How Men Talk About and How Agencies Respond to Men's Violence to Women. London: SAGE.

Heidegger, Martin (2000) Oleminen ja aika. Suomentanut Reijo Kupiainen. Tampere: Vastapaino. Saksankielinen alkuperäisteos Sein und Zeit 1927.

Heinämaa, Sara (1996) Ele, tyyli ja sukupuoli. Merleau-Pontyn ja Beauvoirin ruumiinfenomenologia ja sen merkitys sukupuolikysymykselle. Helsinki: Gaudeamus.

Heiskanen, Markku & Piispa, Minna (1998) Usko, toivo, hakkaus. Kyselytutkimus miesten naisille tekemästä väkivallasta. Helsinki: Tilastokeskus.

Heiskanen, Markku & Piispa, Minna (2002) Väkivallan kustannukset kunnassa. Viranomaisten arviointiin perustuva tapaustutkimus naisiin kohdistuvasta väkivallasta ja sen kustannuksista Hämeenlinnassa vuonna 2001. Helsinki: Valopaino Oy, Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2002:6.

Heiskanen, Markku, Sirén, Reino & Aromaa, Kauko (2004) Suomalaisten turvallisuus 2003. Vuoden 2003 haastattelututkimuksen ennakkotietoja suomalaisten tapaturmien ja rikosten kohteeksi joutumisesta ja pelosta. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos, tutkimustiedonantoja 58. Espoo: Poliisiammattikorkeakoulu, Poliisiammattikorkeakoulun tiedotteita 29.

Henkilötietolaki 22.4.1999/523.

Hernes, Helga Maria (1987) Welfare State and Woman Power. Essays in State Feminism. Oslo: Norwegian University Press.

Hoff, Lee Ann (1990) Battered women as survivors. New York: Routledge.

Hurtig, Johanna (2013) Taivaan taimet. Uskonnollinen yhteisöllisyys ja väkivalta. Tampere: Vastapaino.

Husserl, Edmund (1968a) Logische Untersuchungen. Bd 1, Prolegomena zur reinen Logik. Tübingen: Niemeyer.

Husserl, Edmund (1968b) Logische Untersuchungen. 2. Bd. 2. Teil, Elemente einer phänomenologischen Aufklärung der Erkenntnis. Tübingen: Niemeyer.

Husso, Marita (1994) Parisuhdeväkivalta ja pahoinpidelyt ruumis. Teoksessa Sara Heinämaa & Sari Näre (toim.) Pahan tyttäret. Sukupuolitettu pelko, viha ja valta. Helsinki: Gaudeamus, 130–144.

Husso, Marita (1997) Heikkouden hetkiä parisuhdeväkivallassa. Teoksessa Eeva Jokinen (toim.) Ruumiin siteet. Tekstejä eroista, järjestyksistä ja sukupuolesta. Tampere: Vastapaino, 87–102.

Husso, Marita (2003) Parisuhdeväkivalta. Lyötyjen aika ja tila. Tampere: Vastapaino.

Huttunen, Laura (2002) Pahan karttalehtiä. Maahanmuuttajat ja pahan kosketuksen paikat. Teoksessa Merja Laitinen & Johanna Hurtig (toim.) Pahan kosketus. Ihmisyyden ja auttamistyön varjojen jäljillä. Jyväskylä: PS-kustannus, 86–107.

Jokila, Helena (2008) Uskottava raiskauksen uhri todistusharkinnassa. Teoksessa Sari Näre & Suvi Ronkainen (toim.) Paljastettu intiimi. Sukupuolistuneen väkivallan dynamiikkaa. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus, 405–446.

Julkunen, Raija (1997) Naisruumiin oikeudet. Teoksessa Eeva Jokinen (toim.) Ruumiin siteet. Tekstejä eroista, järjestyksistä ja sukupuolesta. Tampere: Vastapaino, 43–63.

Julkunen, Raija (2001) Suunnanmuutos. 1990-luvun sosiaalipoliittinen reformi Suomessa. Tampere: Vastapaino.

Kataisen hallitus (2011) Pääministeri Jyrki Kataisen hallituksen ohjelma 22.6.2011. Helsinki: Valtioneuvoston kanslia. <http://valtioneuvosto.fi/tietoarkisto/aiemmat-hallitukset/katainen/hallitusohjelma/pdf/fi.pdf>. Noudettu 9.5.2014.

Kelly, Liz (1988) *Surviving Sexual Violence*. Cambridge: Polity Press.

Kelly, Liz (2002) When does speaking profit us?: reflections on the challenges of developing feminist perspectives on abuse and violence by women. Teoksessa Marianne Hester, Liz Kelly & Jill Radford (toim.) *Women, Violence and Male Power. Feminist Activism, Research and Practice*. Buckingham: Open University Press, 34–49.

Kelly, Liz & Radford, Jill (2002) “Nothing really happened”: the invalidation of women’s experiences of sexual violence. Teoksessa Marianne Hester, Liz Kelly & Jill Radford (toim.) *Women, Violence and Male Power. Feminist Activism, Research and Practice*. Buckingham: Open University Press, 19–33.

Keskinen, Suvi (2005) Perheammattilaiset ja väkivaltatyön ristiriidat. Sukupuoli, valta ja kielelliset käytännöt. Tampere: Tampere University Press.

Keskinen, Suvi (2012) Kulttuurilla merkityt toiset ja universaalin kohtelun paradoksi väkivaltatyössä. Teoksessa Suvi Keskinen, Jaana Vuori & Anu Hirsiaho (toim.) *Monikulttuurisuuden sukupuoli. Kansalaisuus ja erot hyvinvointiyhteiskunnassa*. Tampere: Tampere University Press, 291–320.

Kortteinen, Matti (1982) *Lähiö. Tutkimus elämäntapojen muutoksesta*. Helsinki: Otava.

Kuula, Arja (2011) Tutkimusetiikka. Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys. Tampere: Vastapaino.

Kuusi, Pekka (1961) 60-luvun sosiaalipoliittikka. Porvoo: WSOY, Sosiaalipoliittisen yhdistyksen julkaisuja 6.

Laine, Timo (2007) Miten kokemusta voidaan tutkia? Fenomenologinen näkökulma. Teoksessa Juhani Aaltola & Raine Valli (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Jyväskylä: PS-kustannus, 28–45.

Laitinen, Merja (2004) Häväistyt ruumiit, rikotut mielet. Tutkimus lapsina läheissuhteissa seksuaalisesti hyväksikäytettyjen naisten ja miesten elämästä. Tampere: Vastapaino.

Laki lähestymiskiellosta 4.12.1998/898.

Laki lähestymiskiellosta annetun lain muuttamisesta 30.7.2004/711.

Laki rikoslain 21 luvun 16 §:n muuttamisesta 10.12.2010/1082.

Laki rikoslain muuttamisesta 21.4.1995/578.

Laki rikoslain muuttamisesta 13.12.2013/879.

Laki rikoslain väkisinmakaamista ja vapautta loukkaavaa haureutta koskevien säännösten muuttamisesta 29.4.1994/316.

Lampi, Hannu (2005) Miehen sydäninfarktikokemus. Fenomenologinen tutkimus sairastumisesta ja potilaana olemisesta. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu, Diakonia-ammattikorkeakoulun julkaisuja A tutkimuksia 12.

Latomaa, Timo (2005) Ymmärtävä psykologia: psykologia rekonstruktivisena tieteenä. Teoksessa Juha Perttula & Timo Latomaa (toim.) Kokemuksen tutkimus. Merkitys – tulkinta – ymmärtäminen. Helsinki: Dialogia, 17–88.

Lattu, Emmi (2008) Naisten tekemä väkivalta. Teoksessa Sari Näre & Suvi Ronkainen (toim.) Paljastettu intiimi. Sukupuolistuneen väkivallan dynamiikkaa. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus, 168–192.

Lindholm, Tiina (2008) Kaikki se kärsii? Parisuhdeväkivalta, kärsimys ja sen lievittäminen naisten ja miesten näkökulmasta. Turku: Åbo Akademi. Enheten för vårdvetenskap.

Lipposen II hallitus (1999) Pääministeri Paavo Lipposen II hallituksen ohjelma 15.4.1999. Helsinki: Valtioneuvoston kanslia. <http://valtioneuvosto.fi/tietoa-valtioneuvostosta/hallitukset/hallitusohjelmat/vanhat/lipponenII/fi.jsp>. Noudettu 9.5.2014.

Lukkarinen, Hannele (2001) Ihmisten kokemukset hoitotieteellisenä tutkimusilmiönä: fenomenologinen lähestymistapa. Teoksessa Sirpa Janhonen & Merja Nikkonen (toim.) Laadulliset tutkimusmenetelmät hoitotieteessä. Helsinki: WSOY, 116–164.

Lundgren, Eva (1992) Gud och alla andra karlar. En bok om kvinnomisshandlare. Kääntänyt Svante Hansson. Stockholm: Natur och Kultur. Norjankielinen alkuperäisteos Gud og Hver Mann: Seksualisert vold som kulturell arena for å skape kjønn 1990.

Lundgren, Eva, Heimer, Gun, Westerstrand, Jenny & Kalliokoski, Anne-Marie (2002) Captured Queen. Men's violence against women in "equal" Sweden – a prevalence study. Kääntäneet Julia Mikaelsson & Geoffrey French. Umeå: Brottsoffermyndigheten. Ruotsinkielinen alkuperäisteos Slagen Dam – mäns våld mot kvinnor i jämställda Sverige – en omfångsundersökning 2001.

Länsineva, Pekka & Rautiainen, Pauli (2013) Julkisoikeus. Teoksessa Pekka Nykänen (toim.) Johdatus oikeusjärjestykseen. Tampereen yliopisto: Johtamiskorkeakoulu, 81–150.

Mama, Amina (1989) The Hidden Struggle: Statutory and Voluntary Sector Responses to Violence Against Black Women in the Home. London: London Race and Housing Research Unit.

Maynard, Mary & Winn, Jan (1997) Women, Violence and Male Power. Teoksessa Victoria Robinson & Diane Richardson (toim.) Introducing Women's Studies. Feminist Theory and Practice. New York: New York University Press, 175–197.

McWilliams, Monica (1998) Violence against Women in Societies under Stress. Teoksessa R. Emerson Dobash & Russell P. Dobash (toim.) Rethinking Violence against Women. Thousand Oaks: SAGE, 111–140.

Merleau-Ponty, Maurice (1988) *Phenomenology of Perception*. Kääntänyt Colin Smith. London: Routledge & Kegan Paul. Ranskankielinen alkuperäisteos *Phénoménologie de la perception* 1962.

Metteri, Anna (2012) *Hyvinvointivaltion lupaukset, kohtuuttomat tapaukset ja sosiaalityö*. Tampere: Tampere University Press, Acta Universitatis Tamperensis 1778.

Moilanen, Pentti & Räihä, Pekka (2007) *Merkitysrakenteiden tulkinta*. Teoksessa Juhani Aaltola & Raine Valli (toim.) *Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin*. PS-kustannus, 46–69.

Mooney, Jayne (1996) *Researching Domestic Violence: the North London Domestic Violence Survey*. Teoksessa Lydia Lorris & Stina E. Lyon (toim.) *Gender Relations in Public and Private. New Research Perspectives*. Basingstone: MacMillan, 203–225.

Niemi-Kiesiläinen, Johanna (2004) *Rikosprosessi ja parisuhdeväkivalta*. Helsinki: WSOY.

Nikunen, Minna (2005) *Surman jälkeen itsemurha. Kulttuuriset luokitukset rikosuutisissa*. Tampere: Tampere University Press.

Niskanen, Sirkka (2005) *Hermeneuttisen psykologian tieteenfilosofinen traditio*. Teoksessa Juha Perttula & Timo Latomaa (toim.) *Kokemuksen tutkimus. Merkitys – tulkinta – ymmärtäminen*. Helsinki: Dialogia, 89–114.

Nousiainen, Kevät & Pylkkänen, Anu (2001) *Sukupuoli ja oikeuden yhdenvertaisuus*. Helsinki: Helsingin yliopiston oikeustieteellinen tiedekunta.

Nyqvist, Leo (2001) *Väkivaltainen parisuhde, asiakkuus ja muutos. Prosessinarviointi parisuhdeväkivallasta ja turvakotien selviytymistä tukevasta asiakastyöstä*. Helsinki: Ensi- ja turvakotien liitto, Ensi- ja turvakotien liiton julkaisu 28.

Nyqvist, Leo (2008) *Seksuaalinen väkivalta parisuhteessa*. Teoksessa Sari Näre & Suvi Ronkainen (toim.) *Paljastettu intiimi. Sukupuolistuneen väkivallan dynamiikkaa*. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus, 129–167.

Näre, Sari & Ronkainen, Suvi (2008) Intiimin haavoittava valta. Teoksessa Sari Näre & Suvi Ronkainen (toim.) Paljastettu intiimi. Sukupuolistuneen väkivallan dynamiikkaa. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus, 7–40.

Ojuri, Auli (2004) Väkiältä naisen elämän varjona. Tutkimus parisuhdeväkivaltaa kokeneiden naisten elämänculusta ja selviytymisestä. Rovaniemi: Lapin yliopisto, Acta Universitatis Lappeensis 77.

Oranen, Mikko (2001) Juuret, raamit ja numerot – Lapsen aika projektina. Teoksessa Mikko Oranen (toim.) Perheväkivallan varjossa. Raportti lapsikeskeisen työn kehittämistä. Helsinki: Ensi- ja turvakotien liitto, Ensi- ja turvakotien liiton julkaisu 30, 13–40.

Pateman, Carole (1988) The Sexual Contract. Cambridge: Polity Press.

Peltoniemi, Teuvo (1984) Perheväkivalta. Helsinki: Otava.

Perttu, Sirkka (1999) Perheväkivalta auttamistyössä. Opas ammattihenkilöstölle. Helsinki: Ensi- ja turvakotien liitto, Ensi- ja turvakotien liiton julkaisu 21.

Perttu, Sirkka (2004) Naisiin kohdistuva parisuhdeväkivalta ja sen seulonta äitiys- ja lastenneuvoloissa. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö, Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2004:6.

Perttula, Juha (1995) Kokemus psykologisena tutkimuskohteena. Johdatus fenomenologiseen psykologiaan. Tampere: Suomen fenomenologinen instituutti, SUFI-tutkimuksia 14.

Perttula, Juha (2000) Kokemuksesta tiedoksi: fenomenologisen metodin uudelleen muotoilua. Kasvatus 31 (5), 428–442.

Perttula, Juha (2005) Kokemus ja kokemuksen tutkimus: fenomenologisen erityistieteen tieteenteoria. Teoksessa Juha Perttula & Timo Latomaa (toim.) Kokemuksen tutkimus. Merkitys – tulkinta – ymmärtäminen. Helsinki: Dialogia, 115–162.

Piispa, Minna (2000) Modernisaation paradokseja. Nuorten naisten kokema parisuhdeväkivalta Suomessa. Naistutkimus 13 (4), 4–18.

Piispa, Minna (2002) Complexity of Patterns of Violence Against Women in Heterosexual Partnerships. *Violence Against Women* 8 (7), 873–900.

Piispa, Minna (2004) Yhteenvetoartikkeli: väkivalta ja parisuhde. Nuorten naisten kokeman parisuhdeväkivallan määrittely surveytutkimuksessa. Teoksessa Minna Piispa (toim.) *Väkivalta ja parisuhde. Nuorten naisten kokeman väkivallan määrittely surveytutkimuksessa*. Helsinki: Tilastokeskus, Tutkimuksia 241, 13–98.

Piispa, Minna, Heiskanen, Markku, Kääriäinen, Juha & Sirén, Reino (2006) Naisiin kohdistunut väkivalta 2005. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos, Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 225, Yhdistyneiden kansakuntien yhteydessä toimiva Euroopan Kriminaalipoliitiikan Instituutti (HEUNI) Publication Series No. 51.

Piispa, Minna (2011) Parisuhdeväkivallan todellisuus. Teoksessa Riitta Hannus, Sirkku Mehtola, Luru Natunen & Auli Ojuri (toim.) *Veitsen terällä. Naiseus ja parisuhdeväkivalta*. Hämeenlinna: Ensi- ja turvakotien liitto, Ensi- ja turvakotien liiton raportti 13, 15–36.

Pohjola, Anneli (2002) Pahan säikeitä auttamistyössä. Teoksessa Merja Laitinen & Johanna Hurtig (toim.) *Pahan kosketus. Ihmisyyden ja auttamistyön varjojen jäljillä*. Jyväskylä: PS-kustannus, 42–62.

Poliisilaki 22.7.2011/872.

Polit, Denise F. & Beck, Cheryl Tatano (2006) *Essentials of Nursing Research. Methods, Appraisal, and Utilization*. Philadelphia: Lippincott Williams & Wilkins.

Priest, Helena (2002) An approach to the phenomenological analysis of data. *Nurse Researcher* 10 (2), 50–63.

Radford, Jill & Stanko, Elizabeth A. (2002) Violence against women & children: the contradictions of crime control under patriarchy. Teoksessa Marianne Hester, Liz Kelly & Jill Radford (toim.) *Women, Violence and Male Power. Feminist Research, Activism and Practice*. Buckingham: Open University Press, 65–80.

Radford, Jill, Kelly, Liz & Hester, Marianne (2002) Introduction. Teoksessa Marianne Hester, Liz Kelly & Jill Radford (toim.) Women, Violence and Male Power. Feminist Research, Activism and Practice. Buckingham: Open University Press, 1–18.

Rantala, Kati (2009) Lakiuudistuksella sorrettujen auttamiseen? Esimerkkinä perheen sisäinen lähestymiskielto. Teoksessa Jyrki Tala & Auri Pakarinen (toim.) Changing forms of legal and non-legal institutions and new challenges for the legislator – International Conference on Legislative Studies in Helsinki 2008. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 97, 143–164. http://optula.om.fi/material/attachments/optula/julkaisut/tutkimustiedonantoja-sarja/XeX1H8Y7D/Changing_forms.pdf#page=145. Noudettu 16.9.2014.

Rantalaiho, Liisa (1994) Sukupuolisopimus ja Suomen malli. Teoksessa Anneli Anttonen, Lea Henriksson & Ritva Nätkin (toim.) Naisten hyvinvointivaltio. Tampere: Vastapaino, 9–30.

Rauhala, Lauri (1989) Ihmisen ykseys ja moninaisuus. Helsinki: Sairaanhoidajien koulutussäätiö.

Rikoslaki 19.12.1889/39.

Ronkainen, Suvi (1999) Subjektius, häpeä ja syyllisyys parisuhdeväkivallan elementteinä. Teoksessa Sari Näre (toim.) Tunteiden sosiologiaa I. Elämyksiä ja läheisyyttä. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura, 131–154.

Ronkainen, Suvi (2008a) Intiimi loukkaus ja haavoittuvuus. Seksuaalinen väkivalta ja pornografisoivat narratiivit. Teoksessa Sari Näre & Suvi Ronkainen (toim.) Paljastettu intiimi. Sukupuolistuneen väkivallan dynamiikkaa. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus, 43–83.

Ronkainen, Suvi (2008b) Kenen ongelma väkivalta on? Suomalainen hyvinvointivaltio ja väkivallan toimijuus. Yhteiskuntapolitiikka 73 (4), 388–401.

Ronkainen, Suvi (2009) Miten näkökulma piilotetaan: esimerkkinä ´monimuotoinen väkivaltatutkimus`. Oikeus 38 (4), 454–464.

Ruuskanen, Minna (2005) Hätävarjelu ja parisuhdeväkivalta. Rikosoikeudellinen ja diskurssianalyttinen tutkimus. Helsinki: Suomalainen lakimiesyhdistys, Suomalaisen lakimiesyhdistyksen julkaisuja A-sarja N:o 267.

Salmi, Venla (2009) Kohti monimuotoista parisuhdeväkivaltatutkimusta. Oikeus 38 (2),119–137.

Sakslin, Maija (1999) Sosiaaliset oikeudet ja perustuslaki. Teoksessa Liisa Nieminen (toim.) Perusoikeudet Suomessa. Helsinki: Lakimiesliiton kustannus, 223–254.

Siekinen, Kirsi (2010) Syvähaastattelu. Teoksessa Juhani Aaltola & Raine Valli (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin I. Metodien valinta ja aineistonkeruu. Virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. Jyväskylä: PS-kustannus, 45–60.

Stefánsson, Kolbeinn (2012) What is in a Word? Universalism, Ideology and Practice. Teoksessa Anneli Anttonen, Liisa Häikiö & Kolbeinn Stefánsson (toim.) Welfare State, Universalism and Diversity. Cheltenham: Edward Elgar, 42–68.

Stubbin hallitus (2014) Pääministeri Alexander Stubbin hallituksen ohjelma 24.6.2014. Helsinki: Valtioneuvoston kanslia. <http://valtioneuvosto.fi/hallitus/hallitusohjelma/pdf-stubb/fi.pdf>. Noudettu 27.9.2014.

Suomen perustuslaki 11.6.1999/731.

SopS 6/1976 Taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia koskeva kansainvälinen yleissopimus.

SopS 63/1999 Euroopan ihmisoikeussopimus. (Yleissopimus ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamiseksi) sellaisena kuin se on muutettuna yhdennellätoista pöytäkirjalla.

Sosiaalihuoltolaki 17.9.1982/710.

Sosiaali- ja terveysministeriö (2010) Naisiin kohdistuvan väkivallan vähentämisen ohjelma 2010–2015. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö, STM:n julkaisuja 2010:5. http://www.stm.fi/julkaisut/nayta/-/_julkaisu/1522973. Noudettu 31.10.2013.

Sosiaali- ja terveysministeriö (2012) Sosiaali- ja terveydenhuollon kansallinen kehittämisohjelma KASTE 2012–2015. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö, STM:n julkaisuja 2012:1. http://www.stm.fi/c/document_library/get_file?folderId=5197397&name=DLFE-18303.pdf. Noudettu 9.5.2014.

Straus, Murray A., Gelles, Richard J. & Steinmetz, Suzanne K. (1980) *Behind Closed Doors. Violence in the American Family*. London: Anchor Books.

Thomas, Sandra (2005) Through the lens of Merleau-Ponty: advancing the phenomenological approach to nursing research. *Nursing Philosophy* 6 (1), 63–76.

Tiihonen, Arto (1997) Lihaan kirjoitettua ja ruumiissa kohdattua. Teoksessa Eeva Jokinen (toim.) *Ruumiin siteet. Tekstejä eroista, järjestyksistä ja sukupuolesta*. Tampere: Vastapaino, 105–118.

Valtioneuvosto (2010) Valtioneuvoston tiedonanto Eduskunnalle 22.6.2010 nimetyn pääministeri Mari Kiviniemen hallituksen ohjelmasta. Helsinki: Valtioneuvoston kanslia. <http://valtioneuvosto.fi/tietoarkisto/aiemmat-hallitukset/kiviniemi/hallitusohjelma/pdf/fi.pdf>. Noudettu 9.5.2014.

Vanhasen hallitus (2003) Pääministeri Matti Vanhasen hallituksen ohjelma 24.6.2003. Helsinki: Valtioneuvoston kanslia. <http://valtioneuvosto.fi/tiedostot/julkinen/vn/hallitus/vanhasen-hallitusohjelma-2003/fi.pdf>. Noudettu 9.5.2014.

Vanhasen II hallitus (2007) Pääministeri Matti Vanhasen hallituksen ohjelma 19.4.2007. Helsinki: Valtioneuvoston kanslia. <http://valtioneuvosto.fi/tietoarkisto/aiemmat-hallitukset/vanhanenII/hallitusohjelma/pdf/hallitusohjelma-painoversio-040507.pdf>. Noudettu 9.5.2014.

Winnicott, D.W. (1980) *Playing and Reality*. Harmondsworth: Penguin.

Väänänen, Kristiina (2011) Miten selviytyä väkivallasta? Teoksessa Riitta Hannus, Sirkku Mehtola, Luru Natunen & Auli Ojuri (toim.) *Veitsen terällä. Naiseus ja parisuhdeväkivalta*. Hämeenlinna: Ensi- ja turvakotien liitto, Ensi- ja turvakotien liiton raportti 13, 109–132.

Åstedt-Kurki, Päivi (1992) Terveys, hyvä vointi ja hoitotyö kuntalaisten ja sairaanhoitajien kokemana. Tampere: Tampereen yliopisto, Acta Universitatis Tamperensis ser A vol 349.

LIITTEET

Liite 1. Haastattelun esittelykirje

Hei, olen Eija Eronen, neljännen vuoden sosiaalipolitiikan opiskelija Tampereen yliopistosta. Teen pro gradu -tutkielmaa parisuhdeväkivallasta. Väkivaltaan liittyvien kokemusten lisäksi olen kiinnostunut avun hakemiseen ja vastaanottamiseen liittyvistä kokemuksista. Tutkielmaa ohjaa yliopistonlehtori Ritva Nätkin.

Tutkin aihetta käyttäen aineistona parisuhdeväkivaltaa kokeneiden naisten haastatteluja. Haastattelun kesto on vapaamuotoinen. Haastattelussa on tarkoitus keskustella parisuhdeväkivallasta, avun hakemiseen ja vastaanottamiseen liittyvistä kokemuksista. Nauhoitan haastattelutilanteista äänitallenteet.

Tulen noudattamaan tutkimusta tehdessäni tutkimuseettisiä ohjeita. Kunnioitan koko tutkimusprosessin ajan tutkimukseen osallistuvien henkilöiden anonymiteettiä. Haastattelussa saamani tiedot raportoin tutkielmassa siten, että haastateltavien nimet ja muut seikat, joiden perusteella he ovat välittömästi tunnistettavissa, eivät tule esiin. Myöskään haastatteluissa mahdollisesti esiin tulevia muiden yksityishenkilöiden nimiä ei julkaista tutkielmassa. Säilytän haastatteluista saamiani äänitallenteita ja niistä työstämiäni tekstiaineistoja salasanoin suojattuina. Haastateltavat saavat valita, antavatko he minun säilyttää heitä koskevaa aineistoa mahdollista myöhempää tutkimuskäyttöä varten. Arvioin tutkielman valmistuvan viimeistään keväällä 2015.

Haastateltavilla on oikeus missä tahansa tutkimusprosessin vaiheessa perua osallistumisensa ja kieltää heitä koskevan aineiston käyttö tutkielmassa. Annan myös mielelläni lisätietoja tutkielmasta missä vaiheessa tutkimusprosessia tahansa puhelimitse: xxx/xxxxxxx tai sähköpostitse: xxxx.xxxxxx@uta.fi.

Kiitän etukäteen tutkimukseen osallistumisesta,

Eija Eronen

Liite 2. Tutkimuslupahakemus KRIS-Tampere ry:lle

Teen pro gradu -tutkielmaa parisuhdeväkivallasta. Tarkastelun painopiste on parisuhdeväkivallan uhreiksi joutuneiden naisten avun hakemiseen ja vastaanottamiseen liittyvissä kokemuksissa. Tutkimusta ohjaa yliopistonlehtori Ritva Nätkin.

Tutkimuksen tarkoituksena on tuottaa tietoa parisuhdeväkivaltailmiöstä ja sen uhreiksi joutuneiden naisten avun hakemiseen ja vastaanottamiseen liittyvistä kokemuksista. Tällaiselle tutkimukselle on paitsi tieteellistä myös yhteiskunnallista tilausta: parisuhdeväkivalta on vakava sosiaalinen ongelma niin ilmiön yleisyyden kuin sen tuottamien välillisten ja välittömien kustannusten määrällä mitattuna.

Pyydän lupaa kerätä tutkimukseeni aineistoa haastattelemalla sellaisia KRIS ry:n naispuolisia asiakkaita, jotka ovat joutuneet parisuhdeväkivallan uhreiksi. Haastateltavien määrää ohjaa pitkälti KRIS ry:n asiakkaiden halukkuus osallistua tutkimukseen. Haastattelumenetelmäni on syvähaastattelu. Haastattelujen on siis tarkoitus olla mahdollisimman vapaamuotoisia, keskustelunomaisia tilanteita. Varaan haastattelujen toteutukseen runsaasti aikaa. Näin ollen niiden ajallinen kesto on paljolti haastateltavan itsensä päätettävissä. Haastattelutilanteista nauhoitetaan äänitallenteet.

Haastatteluista nauhoitetut äänitallenteet ja niistä työstämäni tekstiaineisto säilytetään salasanoin suojattuna. Haastatteluaineistoa ei luovuteta tai muulla tavoin saateta ulkopuolisten tietoon. Jaan jokaiselle tutkimukseen osallistuvalla henkilöllä haastattelulupahakemuksen. Lupahakemuksta täyttäessään haastateltavat voivat valita, haluavatko he antaa minulle luvan säilyttää heitä koskevaa haastatteluaineistoa mahdollista myöhempää tutkimuskäyttöä varten. Mikäli lupa myöhempään käyttöön myönnetään, tulen säilyttämään aineistoa samalla tavalla suojattuna kuin tämän tutkimusprosessin aikana ja hyödynnän sitä ainoastaan mahdollisiin tuleviin tutkimustöihini. Haastateltavilla on myös oikeus kieltää heitä koskevan aineiston säilyttäminen. Tällöin tuhoan heitä koskevan aineiston välittömästi saatuani tiedon tutkielman hyväksymisestä. Tutkielma valmistunee viimeistään keväällä 2015.

Aineiston kerääminen ja analysointi tapahtuvat tutkimuseettisten ohjeiden mukaisesti. Kunnioitan koko tutkimusprosessin ajan haastateltavien anonymiteettiä. Heidän nimiään tai muita tietoja, mistä he ovat välittömästi tunnistettavissa ei julkaista tutkielmassa, elleivät haastateltavat sitä nimenomaisesti toivo. Myöskään mahdollisia muiden yksityishenkilöiden nimiä ei julkaista. Haastateltavilla on oikeus missä vaiheessa tutkimusprosessia tahansa perua osallistumisensa tutkimukseen ja kieltää heitä koskevan aineiston käyttö.

Annan mielelläni lisätietoja tutkimuksesta joko puhelimitse: xxx/xxxxxxx tai sähköpostitse: xxxx.xxxxxx@uta.fi.

Ystävällisin terveisin,

Eija Eronen

allekirjoitus

päivämäärä ja paikka

allekirjoitus

päivämäärä ja paikka

Liite 3. Tutkimuslupahakemus Setlementtiyhdistys Naapuri ry:lle

Teen pro gradu -tutkielmaa parisuhdeväkivallasta. Tarkastelun painopiste on parisuhdeväkivallan uhreiksi joutuneiden naisten avun hakemiseen ja vastaanottamiseen liittyvissä kokemuksissa. Tutkimusta ohjaa yliopistonlehtori Ritva Nätkin.

Tutkimuksen tarkoituksena on tuottaa tietoa parisuhdeväkivaltailmiöstä ja sen uhreiksi joutuneiden naisten avun hakemiseen ja vastaanottamiseen liittyvistä kokemuksista. Tällaiselle tutkimukselle on paitsi tieteellistä myös yhteiskunnallista tilausta: parisuhdeväkivalta on vakava sosiaalinen ongelma niin ilmiön yleisyyden kuin sen tuottamien välillisten ja välittömien kustannusten määrällä mitattuna.

Pyydän lupaa kerätä tutkimukseeni aineistoa haastattelemalla sellaisia Perheväkivaltaklinikan naispuolisia asiakkaita, jotka ovat joutuneet parisuhdeväkivallan uhreiksi. Haastateltavien määrää ohjaa pitkälti Perheväkivaltaklinikan asiakkaiden halukkuus osallistua tutkimukseen. Haastattelumenetelmäni on syvähaastattelu. Haastattelujen on siis tarkoitus olla mahdollisimman vapaamuotoisia, keskustelunomaisia tilanteita. Varaan haastattelujen toteutukseen runsaasti aikaa. Näin ollen niiden ajallinen kesto on paljolti haastateltavan itsensä päätettävissä. Haastattelutilanteista nauhoitetaan äänitallenteet.

Haastatteluista nauhoitetut äänitallenteet ja niistä työstämäni tekstiaineisto säilytetään salasanoin suojattuna. Haastatteluaineistoa ei luovuteta tai muulla tavoin saateta ulkopuolisten tietoon. Jaan jokaiselle tutkimukseen osallistuvalla henkilöllä haastattelulupahakemuksen. Lupahakemuksta täyttäessään haastateltavat voivat valita, haluavatko he antaa minulle luvan säilyttää heitä koskeva haastatteluaineisto mahdollista myöhempää tutkimuskäyttöä varten. Mikäli lupa myöhempään käyttöön myönnetään, tulen säilyttämään aineistoa samalla tavalla suojattuna kuin tämän tutkimusprosessin aikana ja hyödynnän sitä ainoastaan mahdollisiin tuleviin tutkimustöihini. Haastateltavilla on myös oikeus kieltää heitä koskevan aineiston säilyttäminen. Tällöin tuhoan heitä koskevan aineiston välittömästi saatuani tiedon tutkielman hyväksymisestä. Tutkielma valmistunee viimeistään keväällä 2015.

Aineiston kerääminen ja analysointi tapahtuvat tutkimuseettisten ohjeiden mukaisesti. Kunnioitan koko tutkimusprosessin ajan haastateltavien anonymiteettiä. Heidän nimiään tai muita tietoja, mistä he ovat välittömästi tunnistettavissa ei julkaista tutkielmassa, elleivät haastateltavat sitä nimenomaisesti toivo. Myöskään mahdollisia muiden yksityishenkilöiden nimiä ei julkaista. Haastateltavilla on oikeus missä vaiheessa tutkimusprosessia tahansa perua osallistumisensa tutkimukseen ja kieltää heitä koskevan aineiston käyttö.

Annan mielelläni lisätietoja tutkimuksesta joko puhelimitse: xxx/xxxxxxx tai sähköpostitse: xxxx.xxxxxx@uta.fi.

Ystävällisin terveisin,

Eija Eronen

allekirjoitus

päivämäärä ja paikka

allekirjoitus

päivämäärä ja paikka

Liite 4. Haastattelulupahakemus

Käsittelen pro gradu -tutkielmassani naisiin kohdistuvaan parisuhdeväkivaltaan, avun hakemiseen ja vastaanottamiseen liittyviä kokemuksia. Tutkimusta ohjaa yliopistonlehtori Ritva Nätkin. Kerään tutkielmaani aineistoa haastattelemalla parisuhdeväkivallan uhreiksi joutuneita naisia. Haastattelusta saatavia tietoja käytetään yksinomaan tieteelliseen tarkoitukseen osana tutkielman aineistoa.

Haastatteluaineiston keruuta ja sen käsittelyä ohjaavat tutkimuseettiset ohjeet. Kunnioitan haastateltavien anonymiteettiä jokaisessa tutkimusprosessin vaiheessa. Haastateltavien nimet ja muut tiedot, mistä he ovat välittömästi tunnistettavissa, eivät tule näkyviin tutkielmassa, elleivät haastateltavat sitä nimenomaisesti pyydä. Myöskään mahdolliset muiden yksityishenkilöiden nimet eivät tule näkyviin. Nauhoitan haastattelutilanteista äänitallenteet, jotka työstän tekstiaineistoksi. Sekä ääni- että tekstiaineisto säilytetään salasanoin suojattuna eikä sitä luovuteta tai muulla tavoin saateta ulkopuolisten tietoon. Käytän aineistoa mahdollisessa myöhemmässä tutkimustyössä ainoastaan haastateltavan luvalla (liite 1).

Haastateltavalla on oikeus missä tahansa tutkimusprosessin vaiheessa perua osallistumisensa ja kieltää häntä itseään koskevan aineiston käyttö tutkielmassa. Osallistumisen peruuttaminen tapahtuu ottamalla yhteyttä allekirjoittaneeseen puhelimen tai sähköpostin välityksellä. Mikäli haastateltava peruu osallistumisensa, lupaan tuhota häntä koskevan aineiston välittömästi saatuani tiedon peruutuksesta.

Annan mielelläni lisätietoja tutkielmasta missä vaiheessa tutkimusprosessia tahansa. Minuun voit olla yhteydessä puhelimitse: xxx/xxxxxxx tai sähköpostitse: xxxx.xxxxxx@uta.fi.

Allekirjoitukset

Päivämäärä ja paikka

Päivämäärä ja paikka

Liite 5. Aineiston käytöstä

Ole hyvä ja valitse jompikumpi alla olevista vaihtoehtoista:

Minua koskevan ääni- ja tekstiaineiston saa säilyttää mahdollista myöhempää tutkimuskäyttöä varten. Tällöin aineistoa säilytetään salasanoilla suojattuna siten, etteivät ulkopuoliset saa sitä haltuunsa. Sitä ei tulla hyödyntämään muuhun kuin tutkimuskäyttöön. Käyttöoikeuksia siihen ei ole muilla kuin Eija Erosella. ____

Minua koskeva ääni- ja tekstiaineisto on tuhottava välittömästi, kun tieto tutkielman hyväksymisestä on tullut. ____

Liite 6. Haastattelun toteutus

Haastattelun on tarkoitus toteutua mahdollisimman vapaamuotoisesti ja keskustelunomaisesti. Näin ollen seuraavassa esitettävien kysymysten tarkoitus ei ole ohjata haastattelutilanteiden kulkua. Sen sijaan ne voivat auttaa haastateltavaa kertomaan kokemuksistaan mahdollisimman avoimesti. Kaikkia kysymyksiä ei välttämättä tulla esittämään, ja niiden esittämisjärjestys voi vaihdella. Suuri merkitys on spontaaneilla lisäkysymyksillä, joita esitetään haastateltavan kerronnan perusteella.

- Miten väkivalta parisuhteessa alkoi?
- Mikä siinä tuntui kaikista pahimmalta?
- Puuttuiko joku parisuhteessanne tapahtuneeseen väkivaltaan? Olisiko jonkun pitänyt puuttua siihen?
- Jos et ole hakenut apua, niin miksi et?
- Oletko mielestäsi toipunut kokemastasi väkivallasta? Mitkä asiat ovat tukeneet toipumistasi?

Kysymyksiä niille informanteille, jotka ovat hakeneet apua:

- Mikä sai sinut hakemaan apua?
- Muistatko tilannetta, jonka koit kohtuuttomaksi? Miksi tilanne tuntui kohtuuttomalta? Mikä siinä tuntui kaikista epäoikeudenmukaisimmalta?
- Muistatko tilannetta, jossa hait apua, muttet saanut sitä?
- Muistatko tilannetta, jossa koit tullee autetuksi? Mikä sai aikaan kokemuksen autetuksi tulemisesta? Mikä tässä tilanteessa tuntui kaikista parhaimmalta?

Liite 7. Analyysin vaiheet

Käyn seuraavassa lävitse toteuttamani fenomenologisen analyysiprosessin. Havainnollistan esitystäni analyysinäytteillä, jotka kuvaavat prosessin etenemistä yhden informantin osalta. Aineistokatkkelmat on anonymisoitu, ja informantti esiintyy niissä pseudonyymillä Mirja.

Yksilökohtaisen merkitysverkoston analyysi

Vaihe 1 / osa 1: Avoin perehtyminen tutkimusaineistoon

Aloitin analyysiprosessin perehtymällä tutkimusaineistooni. Koetin muodostaa siitä mahdollisimman laaja-alaisen kokonaiskuvan. Pyrin torjumaan ennakkokäsitysteni vaikutuksen tämän kokonaiskuvan muodostamiseen. Toteutin tätä pyrkimystä refleктоimalla ja sulkeistamalla ennakkokäsityksiäni. Reflektoin omaa tietouttani ja kokemuksiani tutkimastani ilmiöstä, ja kirjoitin tämän prosessin päätteeksi auki oman esiymmärrykseni. Esiymmärryksen kirjaaminen helpotti ennakkokäsitysteni sulkeistamista. Toisaalta sitä hankaloitti se, että olin perehtynyt parisuhdeväkivaltailmiöön jo ennen tämän tutkimusprosessin aloittamista. Minulla oli runsaasti tietoa tutkimusaiheestani ja siten laaja perusta ennakkokäsitysten syntymiselle. Tiedostin saattavani sortua tulkitsemaan aineistoa ennakkokäsitysteni mukaisesti. Näin ollen kiinnitin erityistä huomiota tämän riskin torjumiseen.

Pyrkimykselläni eläytyä perinpohjaisesti informanttieni kertomiin kokemuksiin oli keskeinen merkitys ennakkokäsitysteni mukaisen aineiston tulkinnan välttämiseksi. Tällainen eläytyminen edellytti paitsi runsaasti aikaa myös määrätynlaista herkkyyttä ja empatiakykyä. Kun olin litteroinut haastatteluista nauhoittamani äänitallioinnit, luin tekstiaineistoa useita kertoja. Joskus kuuntelin samanaikaisesti äänitalliointeja, sillä koetin palauttaa haastattelutilanteet mahdollisimman tarkasti mieleeni. Hyödyn siitä, että olin kirjannut jokaisen haastattelukerran jälkeen muistiin omia havaintojani ja tuntemuksiani. Koin, että muistiinpanoni auttoivat minua muistelemaan haastattelutilanteita. Näin ollen haastattelemieni naisten kertomiin kokemuksiin eläytyminen tuntui muuttuneen hieman helpommaksi. Samalla aineisto alkoi vähitellen muuttua ymmärrettäväksi. Siitä alkoi muodostua yhtenäinen, joskin kovin monivivahteinen, kokonaisuus.

Vaihe 1 / osa 2: Tutkimusaineistoa jäsentävien sisältöalueiden muodostaminen

Tässä vaiheessa tarkoitukseni oli muodostaa aineistoa jäsentävät sisältöalueet. Perttula (1995, 91) esittää, että sisältöalueet on mahdollista muodostaa joko tutkimusaineiston kokonaisuuden tai

erikseen jokaisen haastattelun pohjalta. Valitsin toisen vaihtoehdon mukaisen toimintatavan, joten muodostin kutakin haastattelua jäsentävät sisältöalueet. Päädyin tähän ratkaisuun, sillä aineistooni kuuluvat haastattelut sisälsivät voimakkaasti toisistaan poikkeavia merkityssisältöjä. Olin vakuuttunut siitä, ettei näitä merkityssisältöjä ollut tässä vaiheessa syytä pakottaa yhtenäisiin sisältöalueisiin. Pyrin rakentamaan sisältöalueet mahdollisimman avoimesti. Lisäksi koetin muodostaa niistä riittävän laajoja. Kuten Perttula (mt.) toteaa, liian tiukasti rajatut sisältöalueet rajoittavat jatkoanalyysiä ja sisältöjä, joita aineistosta on mahdollista tavoittaa.

Vaihe 1 / osa 3: Merkityksen sisältävien yksiköiden erottaminen tutkimusaineistosta

Jaoin tässä vaiheessa kaikki aineistooni kuuluvat haastattelut merkityksen sisältäviin yksiköihin (meaningful unit). Merkityksen sisältävä yksikkö voi koostua yhdestä haastattelijan ja yhdestä haastateltavan puheenvuorosta, osasta haastateltavan yhtenäistä puheenvuoroa tai useammasta haastattelijan ja haastateltavan puheenvuorosta. On huomioitava, että merkityksen sisältävä yksikkö määrittyy aina sisältönsä perusteella. Näin ollen sitä ei voi määrittää esimerkiksi sen muodon tai laajuuden perusteella. (Perttula 1995, 123.) Erotin merkityksen sisältävän yksikön niissä kohdissa aineistoa, joissa koin merkityksen vaihtuneen. Näin ollen toteutin jaon merkityksen sisältäviin yksiköihin paitsi aineiston avoimen luennan myös intuitioni perusteella.

Muodostin merkityksen sisältävistä yksiköistä varsin laaja-alaisia, sillä en halunnut irrottaa niitä tarpeettoman paljoa toisistaan. Merkityssuhteet²⁶ elävät ihmisen koetussa maailmassa sidoksissa toisiinsa, eivät toisistaan irrallaan. Näin ollen tiettyjen merkityksen sisältävien yksiköiden erottamiselle ei ole olemassa selkeitä perusteita. Aineistostani oltaisiin todennäköisesti voitu perustellusti erottaa merkityksen sisältävät yksiköt eri tavalla kuin itse tein. Mainittakoon kuitenkin, että tämän vaiheen merkitys on tutkimustulosten kannalta hyvin pieni, ja sen tehtävä on pääasiassa jäsentää aineistoa hallittavampaan muotoon. (Kts. Perttula 1995, 122–124.)

Esitän seuraavassa näytteen Mirjan haastattelukatkelmasta. Erotin merkityksen sisältävät yksiköt Perttulan (1995, 123) esimerkin mukaisesti siten, että merkitsin vinoviivan niihin kohtiin, joissa koin merkityksen vaihtuneen. Lisäksi erotin jokaisen merkityksen sisältävän yksikön omaksi kappaleekseen (mt.). Käytän jatkossa esimerkkinä tummennettua merkityksen sisältävää yksikköä:

M:Nii, nii tota, hmm, mä en oikeestaan muista tarkalleen, kuinka pian se tuli siihen kuvioon se väkivalta, mut se alko niinkö siitä, semmosesta retuuttamisesta ja kiinnipitämisestä ja muusta, ja kyähän se mies oli aina sekasin sillon, kun se päälle kävi, et ei se koskaan selvin päin oo, oo

²⁶ Käytän merkityssuhteen ja merkityksen sisältävän yksikön käsitteitä synonyymisesti.

päälle käyny, mutta tota, se oli aika hurjaa touhua sit, kun se alko. Et alkuun itekin sitten niinku koetti pistää vastaa,

E: Joo

M: mut tota, kyl sen aika pian huomas, et se oli ihan toivotonta, koska se toinen kuitenkin, sil oli niin älyttömät ne voimat sit, kun se suuttu, suuttu ja oli kamoissaan. Ni koskaan, koskaan ei tienny, mitä kävi, että meil oli se meidän asunto varmaan vuoden asumisen jälkeen siin kunnossa, et siel oli niinku kirveellä lyöty seinään reikiä. Meil ei enää ollu ovii, koska jossain kohtaa mie menin sit vessaan piiloon. Ni sit paniikissa vaan ootti, koska se nyrkki tuli sieltä sitten oven, oven läpitte./

M: Että tota (...), mmm, (...) jos nyt jotain hyvää siinä käyttämisessä oli, niin tietysti oli useimmiten itteki sekasin, sekasin sillon, että tota, ehkä se ei niinku(...) yhtä kovin pahalta tuntunu, kun oli niin turtunu muutenkin./

Vaihe 1 / osa 4: Merkityksen sisältävien yksiköiden muuntaminen tutkijan kielelle

Pyrin muuntamaan edellisessä vaiheessa (osa 1.3) erottamani merkityksen sisältävät yksiköt yleiskielelle. Tämä pyrkimys merkitsi sulkeistamisen vaatimuksen korostumista. Muunnettaessa merkityksen sisältäviä yksiköitä tutkijan kielelle informanttien ilmaisemat merkitykset kohtaavat tarkoituksellisesti tutkijan koetussa maailmassa olevat merkitysyhteydet. Mikäli tutkija ei ole tietoinen merkitysyhteyksiensä sisällöistä, merkityksen sisältävien yksiköiden muunnokset voivat vääristyä jopa systemaattisella tavalla. (Perttula 1995, 126.) Näin ollen pyrin yhtäältä olemaan mahdollisimman vastaanottavainen informanttien ilmaisemille merkityksille ja toisaalta refleктоimaan ja sulkeistamaan omia käsityksiäni. Toteutin jatkuvaa reflektiota merkityksen sisältävien yksiköiden ja niistä tekemieni muunnosten välillä. Pyrin jatkamaan tätä reflektiota niin kauan, kunnes kykenin mielestäni ilmaisemaan merkityssuhteiden ydinmerkitykset. (Kts. mt., 126–127.)

Jouduin palaamaan useita kertoja edelliseen analyysivaiheeseen (osa 1.3). Huomasin muunnoksia tehdessäni, että jotkut merkityksen sisältävät yksiköt olivat liian laajoja. Tällöin rajasin merkityksen sisältäviä yksiköitä näiltä osin aiempaa enemmän. Toisaalta huomasin joitakin kertoja, että merkityksen sisältävät yksiköt olivat tarpeettoman spesifejä. Näissä tapauksissa muodostin niistä aiempaa laaja-alaisempia. Lisäksi karsin tässä vaiheessa aineistosta tutkimustehtäväni kannalta selkeästi epäolennaisen informaation. Karsin ainoastaan sellaisen informaation, jolla ei selkeästi ollut minkäänlaisia yhtymäkohtia tutkimustehtävääni. Epäolennaista informaatiota karsiutui lopulta hyvin vähän.

Seuraavassa olen muuntanut esimerkkinä olevan merkityksen sisältävän yksikön yleiskielelle:

M: Että tota (...), mmm, (...) jos nyt jotain hyvää siinä käyttämisessä oli, niin tietysti oli useimmiten itteki sekasin, sekasin sillon, että tota, ehkä se ei niinku (...) yhtä kovin pahalta tuntunu, kun oli niin turtunu muutenkin./ (HÄN KUVAU HUUMEIDEN KÄYTTÄMISEN HYVÄKSI PUOLEKSI SITÄ, ETTÄ OLI VÄKIVALTATILANTEISSA USEIMMITEN ITSEKIN PÄIHITEIDEN VAIKUTUKSEN ALAINEN. HÄN ARVELEE, ETTEI KUMPPANIN TEKEMÄ VÄKIVALTA TUNTUNUT PÄIHTYNEENÄ NIIN PAHALTA KUIN MILTÄ SE OLISI TUNTUNUT SELVIN PÄIN.)

Vaihe 1 / osa 5: Merkityksen sisältävien yksiköiden ja niistä tehtyjen muunnosten sijoittaminen sisältöalueisiin

Tarkoitukseni oli sijoittaa merkityksen sisältävät yksiköt sisältöalueisiin. Perttulan (1995, 135) mukaan jokaisen merkityssuhteen tulee periaatteessa sisältää vain yksi merkitys. Siten jokainen merkityksen sisältävä yksikkö muunnoksineen olisi ideaalitulanteessa sijoitettavissa vain yhteen sisältöalueeseen. Merkityksen sisältävien yksiköiden ja niistä tehtyjen muunnosten sijoittaminen useampiin sisältöalueisiin ei kuitenkaan häiritse jatkoanalyysin toteutusta. Sen sijaan niiden pakottaminen vain yhteen sisältöalueeseen saattaa johtaa siihen, että jokin tärkeä merkitys jää toisen sisältöalueen puitteissa huomioimatta (mt.). En kyennyt erottamaan merkityksen sisältäviä yksiköitä niin tarkasti, että jokainen niistä olisi ollut sijoitettavissa vain yhteen sisältöalueeseen. Osa merkityssuhteista sisälsi toisiinsa kietoutuneita merkityksiä, jotka liittyivät selkeästi useampiin sisältöalueisiin. Näissä tilanteissa sijoitin merkityksen sisältävän yksikön muunnoksineen kaikkiin niihin sisältöalueisiin, joihin se liittyi.

Vaihe 1 / osa 6: Sisältöalueittain etenevien yksilökohtaisten merkitysverkostojen muodostaminen

Tässä vaiheessa integroin merkityksen sisältävistä yksiköistä tekemäni muunnokset sisältöalueittain. Asetin merkityksen sisältävät yksiköt ja niistä tekemäni muunnokset toistensa yhteyteen ja pyrin löytämään paitsi poikkeavia myös toistuvia merkityssuhteita. Perttula (1995, 136) vertaa sisältöalueittain etenevää yksilökohtaista merkitysverkostoa kertomukseen, jossa yksi sisältöalue muodostaa yhden kappaleen. Kertomuksen kappaleet muodostuvat siis eri sisältöalueisiin liittyneistä merkityksistä. Tässä vaiheessa muodostamani kertomus oli rakenteeltaan muutoin tällainen, paitsi että erotin yksittäisiin sisältöalueisiin liittyneitä merkityksen sisältäviä yksiköitä useammiksi erillisiksi kappaleiksi.

Vaihe 1 / osa 7: Sisältöalueista riippumattomien yksilökohtaisten merkitysverkostojen muodostaminen

Tavoittelin tässä vaiheessa sisältöalueiden asettamista toistensa yhteyteen (kts. Perttula 1995, 137). Muuntelin mielikuvatasolla sisältöalueiden välisiä merkitysyhteyksiä. Luin jatkuvasti

alkuperäistä aineistoa verratakseni havaitsemiani merkitysyhteyksiä informanttien alkuperäisiin ilmaisuihin. Hyvin pian ilmeni, että muodostamani sisältöalueet olivat yhteydessä toisiinsa. Näytti siltä, että joillakin sisältöalueilla oli selkeästi merkitysyhteyksiä useisiin eri sisältöalueisiin. Näiden merkitysyhteyksien paljastuminen oli välttämätön edellytys yksilökohtaisten merkitysverkostojen muodostamiselle. Aloin rakentamaan jokaisen informantin yksilökohtaista merkitysverkostoa paljastuneiden merkitysyhteyksien perusteella. Tämän osan ja samalla analyysin ensimmäisen vaiheen lopuksi olin muodostanut kaikkien informanttien yksilökohtaiset sisältöalueista riippumattomat merkitysverkostot.

Seuraavassa olen asettanut esimerkkinä olevan merkityksen sisältävän yksikön muiden merkityssuhteiden yhteyteen niiden sisältöalueista riippumatta:

Hän kuvaa huumeiden käyttämisen hyväksi puoleksi sitä, että oli väkivaltatilanteissa useimmiten itsekkin päihteiden vaikutuksen alainen. Hän arvelee, ettei kumppanin tekemä väkivalta tuntunut päihtyneenä niin pahalta kuin miltä se olisi tuntunut selvin päin. Vaikka hän oli päihteiden vaikutuksen alainen, hän ymmärsi kuitenkin, että häneen kohdistuva väkivalta on väärin, ja hänen pitäisi lähteä pois kodistaan. Hän ei kuitenkaan päässyt pois sieltä, ja hänestä oli nöyryyttävää jäädä kotiin väkivaltatilanteiden jälkeen. Vaikka häneen kohdistuva fyysinen väkivalta aiheutti vakavia seurauksia, se ei tuntunut niin pahalta kuin se, että hän koki olevansa vankina omassa kodissaan, jonka olisi pitänyt olla pyhä ja turvallinen paikka.

Yleisen merkitysverkoston analyysi

Vaihe 2 / osa 1: Sisältöalueista riippumattomien yksilökohtaisten merkitysverkostojen jakaminen merkityksen sisältäviin yksiköihin

Tässä vaiheessa analyysi siirtyi yksilötasolta yleiselle tasolle. Merkityksiä ei siis enää tässä vaiheessa mielletä tietyn henkilön koetun maailman osiksi (Perttula 1995, 154). Sen sijaan niitä on pidettävä ehdotelmina tavoiteltavasta tiedosta (Perttula 2000, 433). Toinen muutos ensimmäiseen analyysivaiheeseen nähden on se, että haastattelujen sijaan aineistona ovat sisältöalueista riippumattomat yksilökohtaiset merkitysverkostot. (Perttula 1995, 154–156.) Pyrin ensimmäiseksi irrottamaan merkitykset niistä yhteyksistä, joissa ne olivat muodostuneet. Tarkoitukseni oli kuitenkin säilyttää niiden yhteydet informanttien koettuihin maailmoihin. Näin ollen jaoin informanttien yksilökohtaiset merkitysverkostot merkityksen sisältäviin yksiköihin. Tämän jälkeen tiivistin jokaisen yksikön ydinmerkityksen kielelle, josta yksilöllinen kokemus oli häivytetty. Toteutin tämän prosessin muutoin täysin samalla tavalla kuin analyysin ensimmäisen vaiheen kolmannessa ja neljännessä osassa, mutta tavoittelin kuviteltua yleistä kokemusta yksilöllisten kokemusten sijaan.

Tästä eteenpäin tarkastelen esimerkkinä olevaa merkityksen sisältävää yksikköä ehdotelmana informanteille yhteisestä kokemuksesta. Olen seuraavassa pyrkinyt muuntamaan merkityksen sisältävän yksikön kielelle, josta yksilöllinen kokemus on häivytetty:

Hän kuvaa huumeiden käyttämisen hyväksi puoleksi sitä, että oli väkivaltatilanteissa useimmiten itsekin päihteiden vaikutuksen alainen. Hän arvelee, ettei kumppanin tekemä väkivalta tuntunut päihtyneenä niin pahalta kuin miltä se olisi tuntunut selvin päin. Vaikka hän oli päihteiden vaikutuksen alainen, hän ymmärsi kuitenkin, että häneen kohdistuva väkivalta on väärin, ja hänen pitäisi lähteä pois kodistaan. Hän ei kuitenkaan päässyt pois sieltä, ja hänestä oli nöyryyttävää jäädä kotiin väkivaltatilanteiden jälkeen. Vaikka häneen kohdistuva fyysinen väkivalta aiheutti vakavia seurauksia, se ei tuntunut niin pahalta kuin se, että hän koki olevansa vankina omassa kodissaan, jonka olisi pitänyt olla pyhä ja turvallinen paikka. / (KUVAA HUUMEIDEN KÄYTTÄMISEN HYVÄKSI PUOLEKSI SITÄ, ETTÄ OLII VÄKIVALTATILANTEISSA ITSEKIN PÄIHTEIDEN VAIKUTUKSEN ALAINEN. ARVELEE, ETTEI KUMPPANIN TEKEMÄ VÄKIVALTA TUNTUNUT PÄIHTYNEENÄ NIIN PAHALTA KUIN MILTÄ SE OLISI TUNTUNUT SELVIN PÄIN. YMMÄRSI KUITENKIN PÄIHTYNEENÄKIN, ETTÄ VÄKIVALTA ON VÄÄRIN, JA KOTOA PITÄISI LÄHTÄÄ POIS. SIELTÄ EI KUITENKAAN PÄÄSSYT POIS, JA SINNE OLII NÖYRYYTTÄVÄÄ JÄÄDÄ VÄKIVALTATILANTEIDEN JÄLKEEN. VAKAVIA SEURAUKSIA AIHEUTTANUT FYYSSINEN VÄKIVALTA EI TUNTUNUT NIIN PAHALTA KUIN KOKEMUS VANKINA OLEMISESTA KODISSA, JONKA OLISI PITÄNYT OLLA PYHÄ JA TURVALLINEN PAIKKA.)

Vaihe 2 / osa 2: Merkityksen sisältäviä yksiköitä jäsentävien sisältöalueiden muodostaminen

Tässä vaiheessa muodostin merkityksen sisältävien yksiköiden ja niistä tekemieni muunnosten avoimen luennan pohjalta aineistoa jäsentävät sisältöalueet. Perttula (1995, 156) toteaa, että sisältöalueita ei tässäkään vaiheessa ole syytä jäsentää liian yksityiskohtaisin perustein, jottei merkitysten välisten yhteyksien tunnistaminen vaikeutuisi aineiston pirstaloitumisen vuoksi. Muodostamani sisältöalueet olivat vielä laaja-alaisempia kuin ne, jotka tuotin analyysin ensimmäisen vaiheen toisessa osassa. Sisältöalueet laajenivat, sillä muodostin ne kokonaisaineiston perusteella yksittäisten haastattelujen sijaan. Samalla sulautin suurimman osan aiemmin muodostamistani sisältöalueista laajempiin sisältöalueisiin.

Vaihe 2 / osa 3: Merkityksen sisältävien yksiköiden sijoittaminen sisältöalueisiin

Sijoitin jokaisen merkityksen sisältävän yksikön muunnoksineen johonkin muodostamistani sisältöalueista. Toteutin tämän prosessin samalla tavalla kuin analyysin ensimmäisen vaiheen viidennessä osassa. Sijoitin osan merkityksen sisältävistä yksiköistä muunnoksineen useampaan sisältöalueeseen, kuten tein myös osassa 1.5. Tämän metodisen vaiheen tulos erosi kuitenkin osan

1.5 tuloksesta siten, että jokainen sisältöalue muodostui yksilöllisten kokemusten sijaan eri ihmisten samaa sisältöä ilmentävistä kokemuksista (Perttula 1995, 156).

Vaihe 2 / osa 4: Sisältöalueiden jakaminen spesifeihin sisältöalueisiin, merkityksen sisältävien yksiköiden sijoittaminen spesifeihin sisältöalueisiin

Jaoin jokaisen muodostamistani sisältöalueista useampiin spesifeihin sisältöalueisiin. Tarkoitukseni oli siis tavoittaa aiempaa eriytyneempiä ja suppeampia merkityksiä. Kuten Perttula (1995, 164) toteaa, merkitysten eriyttäminen tapahtuu laaja-alaisten sisältöalueiden puitteissa. Näin ollen eriytetyt merkitykset eivät hävitä yhteyksiään ja sen myötä merkitystään kokonaisuuden kannalta (mt.). Muodostin spesifit sisältöalueet edellisen analyysivaiheen (osa 2.3) avoimen luennan perusteella. Sijoitin jokaisen merkityksen sisältävän yksikön ja siitä tekemäni muunnoksen johonkin spesifiin sisältöalueeseen. Myös tässä vaiheessa jouduin sijoittamaan osan niistä useampaan sisältöalueeseen.

Vaihe 2 / osa 5: Spesifeihin sisältöalueisiin sijoitettujen merkityksen sisältävien yksiköiden tiivistäminen spesifeiksi yleisiksi merkitysverkostoiksi

Muodostin spesifit yleiset merkitysverkostot erikseen jokaisesta spesifistä sisältöalueesta. Merkitysverkostojen muodostaminen tapahtui siten, että asetin kuhunkin spesifiin sisältöalueeseen kuuluneet merkityksen sisältävät yksiköt muunnoksineen sisällöllisesti toistensa yhteyteen ja reflektoin niiden välisiä yhteyksiä (Perttula 1995, 95, 168). Muodostin kaiken kaikkiaan yhdeksäntoista spesifiä yleistä merkitysverkostoa.

Esimerkkinä oleva merkityksen sisältävä yksikkö on seuraavassa osa *väkivallan uhriksi joutumiseen liitetty merkitykset*-sisältöalueen spesifiä yleistä merkitysverkostoa. Olen samalla integroinut tämän yksikön muiden samaan spesifiin sisältöalueeseen kuuluneiden merkityksen sisältävien yksiköiden yhteyteen. Tämän prosessin lopputuloksena merkityksen sisältävä yksikkö tiivistyi muotoon, joka ilmentää useamman informantin kokemuksia. En enää sisällyttänyt siihen sellaisia kokemuksia, jotka olivat peräisin ainoastaan Mirjan koetusta maailmasta:

1.2 Väkivallan uhriksi joutumiseen liitetty merkitykset

Osa naisista koki, että se, että he käyttivät huumeita, auttoi kestämään väkivaltaa. He käsittivät kuitenkin huumeiden vaikutuksen alaisinaakin, että väkivalta on väärin.

Vaihe 2 / osa 6: Sisältöalueiden yleisten merkitysverkostojen muodostaminen

Tässä vaiheessa muunsin spesifit yleiset merkitysverkostot sisältöalueiden yleisiksi merkitysverkostoiksi. Tämän vaiheen lopputulos muotoutui paljolti samalla tavalla kuin analyysin

edellisessä vaiheessa (osa 2.5). Integroin muodostamani spesifit yleiset merkitysverkostot sisällöllisesti toistensa yhteyteen. Tämän jälkeen reflektoin niiden välisiä yhteyksiä. Muodostin lopulta yhteensä viisi merkitysverkostoa.

Vaihe 2 / osa 7: Yleisen merkitysverkoston muodostaminen

Muodostin yleisen merkitysverkoston sisältöalueiden yleisten merkitysverkostojen perusteella. Aloin rakentamaan yleistä merkitysverkostoa analyysin edellisen osan (2.6) lopputuloksen avoimen luennan ja reflektion pohjalta. Perttulan (1995, 173) mukaan yleinen merkitysverkosto voi käsittää paitsi selkeästi johonkin sisältöalueeseen liittyviä merkityksiä myös sellaisia olennaisia merkityksiä, jotka eivät sitoudu tiettyyn sisältöalueeseen. Tarkoitukseni olikin sisällyttää yleiseen merkitysverkostoon sisältöalueisiin sitoutuneita keskeisiä merkityksiä. Lisäksi pyrin ylittämään sisältöalueiden muodostamat rajat ja kuvaamaan haastattelemini naisten kokemuksia parisuhdeväkivallan uhrina olemisesta ja ulkopuolisten reaktioista niistä riippumatta.

Liite 8. Taulukko 5. Yleinen merkitysverkosto: parisuhdeväkivallan uhrina oleminen ja ulkopuolisten reaktiot naisten kokemana

Kokemukset väkivaltaisesta parisuhteesta	Kokemukset ulkopuolisten reaktioista	Kokemukset väkivaltaisesta parisuhteesta irtaantumisesta	Kokemukset väkivallan loputtua
Suhde ennen väkivaltaa Parisuhde tuntui pääosin hyvältä, toisaalta osalla naisista oli pahoja aavistuksia miehen suhteen	Perhe ja ystävät Useat naiset saivat tukea perheeltään ja ystäviltään, väkivaltaan puuttumiseen liittyi ristiriitaisia merkityksiä	Irtiotot ennen eroa Väkivalta jatkui poikkeuksetta irtiottojen jälkeen	Vertaistukiryhmät Vertaistukiryhmiin liitettiin pääasiassa positiivisia merkityksiä
Väkivallan alkaminen Pääasiassa parisuhteen alkuaikoina/yhteenmuuton jälkeen, kaikki eivät kuitenkaan muistaneet tarkasti sitä, milloin väkivalta alkoi	Tuttavat Tuttavien reagointi väkivaltaan oli ristiriitaista	Eron toteutuminen Ero toteutui joko vaiheittain, salassa mieheltä tai väkivaltatilanteesta pakenemisen yhteydessä	Keskusteluapu Keskusteluapuun liittyi enimmäkseen positiivisia merkityksiä
Koettu väkivalta Naisilla oli kokemuksia fyysisestä, henkisestä, seksuaalisesta ja taloudellisesta väkivallasta	Väkivallasta puhuminen Naiset suhtautuivat ristiriitaisesti väkivallasta puhumiseen	Eroon liitetty merkitykset Eroon liitettiin ristiriitaisia merkityksiä	Kokemus omasta seksuaalisuudesta Väkivalta vaikutti kokemukseen omasta seksuaalisuudesta, uuteen parisuhteeseen ryhtyminen tuntui pääsääntöisesti hankalalta
Mustasukkaisuus Kokemukset miehen todella mustasukkaisuudesta käytöksestä olivat tyypillisiä	Puuttumattomuus Ulkopuoliset eivät puuttuneet julkisissa tiloissa tapahtuneeseen väkivaltaan	Eron vaikutukset Väkivalta saattoi jatkua ja jopa pahentua eron jälkeen	Väkivallan seuraukset Väkivallalla oli voimakkaita ja pitkäkestoisia seurauksia
Suhde toisiin Osa naisista etäännytti muista ihmisistä miehen toiminnan vuoksi	Naapurit Naapurit kutsuivat poliisin vain harvoin	Turvakodit Turvakoteihin liitetty merkitykset vaihtelivat sen mukaan, oliko nainen ollut turvakodin asiakkaana	Väkivallan seurausten myönteiset merkitykset Ilmenivät tyypillisimmillään kokemuksina henkisestä kasvusta parisuhteen päättymisen jälkeen

Kokemukset väkivaltaisesta parisuhteesta	Kokemukset ulkopuolisten reaktioista	Kokemukset väkivaltaisesta parisuhteesta irtaantumisesta	Kokemukset väkivallan loputtua
Väkivalta muita kohtaan Jotkut miehet olivat väkivaltaisia naisten tuttavien tai perheenjäsentä kohtaan	Poliisi Poliisin toimintaan liitettiin pääasiassa kielteisiä merkityksiä	Oman kodin jättäminen Oman kodin ja omaisuuden jättäminen koettiin vaikeaksi	Suhde mieheen Osa naisista kuvasi mieheen liittyviä myönteisiä tunteita ja toiveita
Miehen antamat lupaukset Miesten lupaukset käytöksen muuttamisesta osoittautuivat katteettomiksi	Avun hakeminen Palveluiden piiriin hakeutuminen oli hankalaa parisuhteen aikana, hakeutuminen helpottui joidenkin naisten kohdalla suhteen päättyttyä	Asunnon hakeminen Osa naisista sai nopeasti eron jälkeen asunnon, sillä he olivat kertoneet vuokra-asuntojen välittäjille rehellisesti tilanteistaan	Miehen kuolema Ne naiset, joiden mies oli kuollut, osallistuivat tämän hautajaisiin ja surivat kuoleman johdosta
Väkivallan vaikutukset Väkivalta aiheutti parisuhteen aikana väsymystä, voimattomuutta, masentuneisuutta, pelkoa, vihaa, lamaantumista ja kokemuksia nöyryytetyksi tulemisesta	Hoitohenkilökunta Lääkäreiden ja hoitajien toimintaan liitettiin pääosin neutraaleja merkityksiä	Sosiaaliviranomaiset Sosiaaliviranomaisten toimintaan liittyi ristiriitaisia, mutta kuitenkin enimmäkseen kielteisiä merkityksiä	
Naisten toiminta Miehen haluamalla tavalla toimiminen väkivallan välttämiseksi oli melko yleistä, osa naisista varautui etukäteen mahdollisiin väkivaltatilanteisiin	Miehen käyttämät palvelut Miehet eivät hakeutuneet oma-aloitteisesti palveluiden piiriin, palveluista saatu hyöty näyttäytyi ristiriitaisena	Miehen tuttavat ja sukulaiset Miesten tuttavien ja sukulaisten toimintaan liitettiin poikkeuksetta kielteisiä merkityksiä	
Väkivallan selittäminen Väkivaltaa selitettiin miehen mustasukkaisuudella, vanhemmilla tai päihde -tai mielenterveysongelmilla	Paritapaamiset Paritapaamiset koettiin hyödyttömiksi	Asianajajat Asianajajien toimintaan liitettiin ristiriitaisia merkityksiä	

Kokemukset väkivaltaisesta parisuhteesta	Kokemukset ulkopuolisten reaktioista	Kokemukset väkivaltaisesta parisuhteesta irtaantumisesta	Kokemukset väkivallan loputtua
Parisuhteen myönteiset merkitykset Osa naisista kuvasi parisuhteen aikaisia hyviä hetkiä, miehessä koettiin olevan myös hyviä puolia	Vankeustuomio Tuomioon ja sen uhkaan liitettiin positiivisia merkityksiä	Oikeudenkäynnit Oikeudenkäynteihin liitettiin ristiriitaisia merkityksiä	
Naisten tunteet Voimakkaat rakkauden tunteet miestä kohtaan olivat melko yleisiä. Monet naiset tunsivat tarvetta auttaa tätä, ja jotkut heistä kokivat olleensa riippuvaisia miehestä		Rangaistukset Miesten saamien rangaistusten seuraukset koettiin kielteiseksi	
Huumeiden käyttö Kokemuksia siitä, että huumeiden käyttö auttoi kestäämään väkivaltaa, ilmeni jonkin verran		Lähestymiskielto Lähestymiskielto suojasi naisia melko hyvin. Sitä ei kuitenkaan koettu täysin toimivaksi, eikä sen tarjoamaan suojaan luotettu täysin	
Väkivaltaisessa parisuhteessa oleminen Osa naisista piti käsittämättömänä omaa menneisyyttään väkivaltaisessa parisuhteessa			
Väkivallan vähätteleminen Kokemuksia väkivallan vähättelystä ilmeni jonkin verran			
Väkivallan muuttuminen Kokemuksia väkivallan normalisoitumisesta ja pahenemisesta ajan myötä ilmeni jonkin verran			

